

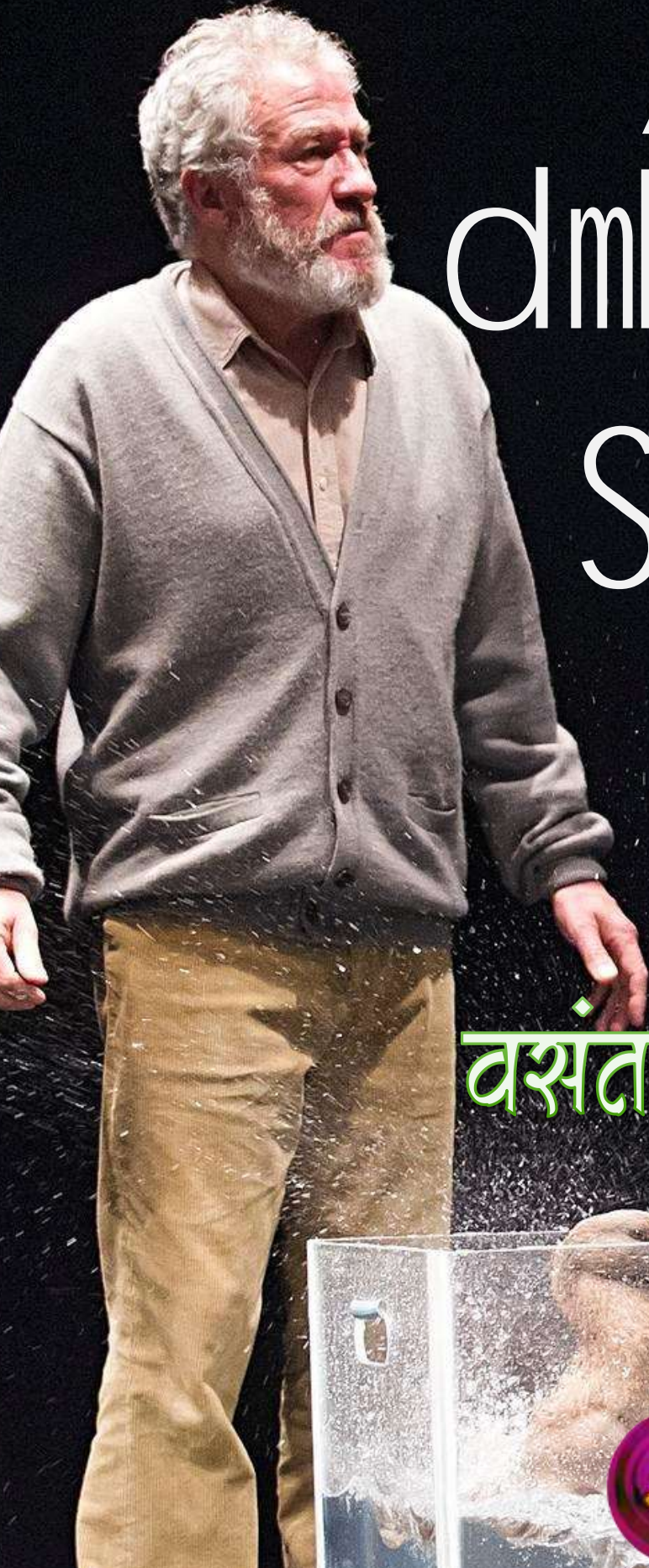
हेनरिक इब्सेन

X

dmBES

SH

वसंत बागुल

द वाईल्ड डक

हेनरिक इब्सेन यांच्या The wild duck चे
मूळ नॉर्वेजिअनवरून मराठी रुपांतर

अनुवाद : वसंत बागुल

ई साहित्य प्रतिष्ठान

द वाईल्ड डक

हे पुस्तक विनामूल्य आहे

पण फुकट नाही

हे वाचल्यावर खर्च करा ३ मिनिट

१ मिनिट : लेखकांना फोन करून हे पुस्तक कसे वाटले ते कळवा

१ मिनिट : ई साहित्य प्रतिष्ठानला मेल करून हे पुस्तक कसे वाटले ते कळवा.

१ मिनिट : आपले मित्र व ओळखीच्या सर्व मराठी लोकांना या पुस्तकाबद्दल आणि ई साहित्यबद्दल सांगा.

असे न केल्यास यापुढे आपल्याला पुस्तके मिळणे बंद होऊ शकते.

दाम नाही मागत. मागत आहे दाद.

साद आहे आमची. हवा प्रतिसाद.

दाद म्हणजे स्तुतीच असावी असे नाही. प्रांजळ मत, सूचना, टीका, विरोधी मत यांचे स्वागत आहे. प्रामाणिक मत असावे. ज्यामुळे लेखकाला प्रगती करण्यासाठी दिशा ठरवण्यात मदत होते. मराठीत अधिक कसदार लेखन व्हावे आणि त्यातून वाचक अधिकाधिक प्रगल्भ व्हावा, आणि अखेर संपूर्ण समाज एका नव्या प्रबुद्ध उंचीवर जात रहावा.

द वाईल्ड डक

हेन्रिक इब्सेन यांच्या The wild duck चे

मूळ नॉर्वेजिअनवरून मराठी रुपांतर

अनुवादक : वसंत बागुल

३०२, न्यु शिवम अपार्टमेंट

स्टेशन रोड, उल्हासनगर-४, जि. ठाणे

फोन: 0251-2587832, 8149068977

vasant_pandit2002@yahoo.com

या पुस्तकातील लेखनाचे सर्व हक्क लेखकाकडे सुरक्षित असून पुस्तकाचे किंवा त्यातील अंशाचे पुनर्मुद्रण वा नाट्य, चित्रपट किंवा इतर रुपांतर करण्यासाठी लेखकाची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे. तसे न केल्यास कायदेशीर कारवाई होऊ शकते.

प्रकाशक : ई साहित्य प्रतिष्ठान

www.esahity.com

esahity@gmail.com

प्रकाशन : ८ ऑक्टोबर २०१८

©esahity Pratishthan®2018

विनामूल्य वितरणासाठी उपलब्ध.

- आपले वाचून झाल्यावर आपण हे फ्रॉरवर्ड करू शकता.
- हे ई पुस्तक वेबसाईटवर ठेवण्यापुर्वी किंवा वाचनाव्यतिरिक्त कोणताही वापर करण्यापुर्वी ई साहित्य प्रतिष्ठानची-लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे.

The Wild Duck is an 1884 play by the Norwegian playwright Henrik Ibsen. It is considered the first modern masterpiece in the genre of tragicomedy.[Wikipedia](#)

First performance: 9 January 1885

Henrik Ibsen is one of the most famous and controversial writers in world

literature. Born in Norway in 1828, his plays would make him a household name. Ibsen is a founder of the Modernist theater movement. His plays broke new ground and earned him the nick name "the father of realism," a style of theater that focused on domestic interactions. The goal of realism was to create theater that resembled real life and had dialogue that sounded more natural.

Henrik Ibsen List of Works

1850 - Catiline (Catilina)

1850 - The Burial Mound also known as The Warrior's Barrow
(Kjæmpehøjen)

1851 - Norma (Norma)

1852 - St. John's Eve (Sancthansnatten)

1854 - Lady Inger of Oestraat (Fru Inger til Østeraad)

1855 - The Feast at Solhaug (Gildet paa Solhoug)

1856 - Olaf Liljekrans (Olaf Liljekrans)

1857 - The Vikings at Helgeland (Hærmændene paa Helgeland)

1862 - Digte - only released collection of poetry

1862 - Love's Comedy (Kjærlighedens Komædie)

1863 - The Pretenders (Kongs-Emnerne)

1866 - Brand (Brand)

1867 - Peer Gynt (Peer Gynt)

1869 - The League of Youth (De unges Forbund)

1873 - Emperor and Galilean (Kejser og Galilæer)

1877 - Pillars of Society (Samfundets Støtter)

1879 - A Doll's House (Et Dukkehjem)

1881 - Ghosts (Gengangere)

1882 - An Enemy of the People (En Folkefiende)

1884 - The Wild Duck (Vildanden)

1886 - Rosmersholm (Rosmersholm)

1888 - The Lady from the Sea (Fruen fra Havet)

1890 - Hedda Gabler (Hedda Gabler)

1892 - The Master Builder (Bygmester Solness)

1894 - Little Eyolf (Little Eyolf)

1896 - John Gabriel Borkman (John Gabriel Borkman)

1899 - When We Dead Awaken (Når vi døde vaagner)

23 Oct–1 Nov 2014

Paribicari

International Ibsen Season
Belvoir Sydney

The Wild Duck

by Simon Stone with Chris Ryan
after Henrik Ibsen

द वॉर्ल्ड डक (रानटी बदक)

हेनरिक इब्सेन

अनुवाद- वसंत बागुल

THE WILD DUCK

(Vildanden) रानटी बदक

1884 -Play in Five Acts

इब्सेनचे हे विसावे नाटक.

Peer Gynt आणि Brand ह्यातील संबंधांसारखे The Wild Duck आणि An Enemy of the People चे संबंध असमान नाहीत. जर Peer हा Brand चे सहेतूक विडंबन आहे तर The Wild Duck मधील प्रबल चैतन्य हे सर्वथा प्रत्यक्ष डॉ. स्टॉकमनचे विडंबन आहे. पण ज्या अर्थी Peer Gynt चा अंतःप्रवाह हा ज्वलंत विश्वास आहे, The Wild duck मानवतेच्या पूर्ण निराशेच्या मनोवृत्तीतच लिहिले गेले असले पाहिजे- विशेषतः जो शोकात्म नाही असा सामान्यतः शोकांतिकेच्या भागाबरोबर. इब्सेनच्या ह्या आधीच्या नाटकात Dr Stockman ने आपल्या पक्षाचे (सत्याचे) जे काही समर्थन केले असेल तर ते हे की, लोकांना सत्याच्या नग्नतेशी तोंड द्यावे लागले तर तेच सत्य निर्विवादपणे त्यांना घातक ठरते, ह्या कल्पनेवर आधारलेल्या जीवनाचे चित्र त्याने सादर केले आहे. 'जे असत्यावर जगतात, त्या साऱ्यांचा उपद्रवी जनावरांप्रमाणे नायनाट करायला हवा,' हे स्टॉकमनचे वचन आता, 'जरी ही असत्यासाठी सहेतूक माफीची विनंती असली तरी ज्याच्या शिवाय जीवन नेहमीच असह्य होते अशा खोटेपणा व भ्रमासाठी' अशी विरोधी (दृष्टिकोन) बाजू

दर्शवते. पात्रांपैकी एक डॉक्टरसुद्धा- ह्या नाटकात म्हणतो की 'सामान्य माणसाच्या जीवनातील भ्रम हिरावून घ्या म्हणजे एका झटक्यात त्याचा आनंद हिरावून घेतला असे होईल.' The Wild Duck च्या ओळींमधील गालातले हास्य गृहीत धरूनही इब्सेनची ही सर्वात कटू नाट्यकृती म्हणावी लागेल. इच्छा असूनही ज्याला आपल्या जीवन भ्रमापासून आणि स्वतःच्या फसवणुकीपासून विलग होता येत नाही अशा यलमार एकदाल सारख्या सामान्य माणसावर आत्मसाक्षात्काराच्या त्याच्या प्रमुख प्रचोदनाची आग्रह (urge) कसोटी त्याने लावलेली आहे. जे त्याला दररोजच्या भाकरीपेक्षा कमी गरजेचे वाटत नाही व जो त्यालाही कळला नाही, त्याच्या स्वाभाविक पलायनवादी वृत्तीमुळे त्याच्या प्रत्येक वक्तृत्वपूर्ण विक्रमानंतर तो दलदलीत अधिकाधिक खोलच बुडत जातो त्या उच्च हक्काच्या नावाखाली तो स्वतःपुढे व इतरांपुढेही ही कृती करीत असावा.

यलमार एकदालच्या पात्रात त्याचा अभावाने समावेश आहे. तारूण्यात त्याला वार्डट वळण लागलेले असते. त्याच्या वडिलांचे दिवाळे निघाल्यानंतर तोही इब्सेनसारखाच दुर्दैवाकडे ओढला जातो. जेव्हा उध्वस्त झालेला हा रूपेरी केसांचा म्हातारा (तो अलंकारिक भाषेत तसे म्हणतो) बंदिवासात बसतो तेव्हा यलमार स्वतः विद्यापीठाचा अभ्यास सोडून आधी मोलकरीण असलेल्या गीनाशी विवाह करतो आणि एका उपनगरात फोटोग्राफरचा धंदा सुरू करतो. ह्याचा अर्थ सामाजिक हल्लाच, पण जो त्याच्या जीवनाचा आवश्यक भाग बनला आहे अशा नेहमीच स्वतःच्या फसवणुकीच्या समाधानात सांत्वन शोधणारा, स्वभावतःच जी काही स्थिती त्याला प्राप्त झालेली आहे, तीत आपले घर चालवणाऱ्यांपैकीच एक दुर्बल असा हा यलमार आहे.

त्याच्या फोटोग्राफीचा धंदा फारसा फायदेशीर नव्हता, पण ह्यातून जरी माफक समाधान त्याला मिळत असले तरी ह्यामुळे आत्मसंतुष्टतेपासून त्याला मज्जाव होऊ शकत नव्हता. तो काबाडकष्ट करणाऱ्या गीनाबरोबर एकोप्याने व काहीशा भ्रमिष्ट झालेल्या बापाबरोबर व लहानग्या मुलीबरोबर जी त्याच्यावर खूप प्रेम करेल अशा खूप प्रेमळ मुलीबरोबर राहत होता. गीना आणि हेदविग त्याच्या फोटोग्राफीच्या

काबाडकष्टाच्या कामात त्याला आनंदाने मदत करतात, जेणेकरून तो स्वतःला प्रगतीपथावर नेण्याच्या शोधामध्ये तल्लीन होऊ शकतो, दिवास्वप्न पाहू शकतो व त्या शोधामुळेच तो त्याच्या आईवडिलांनी जे कुटुंबाचे नाव गमावलेले असते ते तो परत मिळवणार असतो. जोपर्यंत त्याच्या व गीनाच्या अस्तित्वात ग्रेगर्स वर्ल् ढवळाढवळ करीत नाही तोपर्यंत तो वास्तविक त्याच्या कुवतीच्या माणसाइतकाच समाधानी असतो.

२

ज्या काळाच्या दरम्यान अनेक घटना घडून गेलेल्या असतात अशा पंधरी वर्षांच्या अवधीनंतर यलमार आणि ग्रेगर्स यांची भेट होते. ग्रेगर्सचे वडील हे श्रीमंत उद्योगपती आहेत, पण ही संपत्ती त्यांनी नीच प्रकारच्या मार्गाने मिळवली आहे. व त्याचा बळी यलमारचा उध्वस्त म्हातारा बाप एकदाल होता. त्या काळात एक अधिकारी आणि सामर्थ्यवान शिकारी असलेला एकदाल खटल्यानंतर वाळीत टाकल्यागत होतो, जिथे वाळलेली ख्रिसमसची झाडे असतात, पाळीव ससे कोंबड्या आणि कबुतरांनी पोटमाळ्याची खोली भरलेली असते अशा त्याच्या मुलाच्या घरात तो आश्रय घेतो. ही खोली त्याच्या शिकारीसाठी बाजूला काढून ठेवलेली असते. त्याच पोटमाळ्यात हेदविगचे पाळीव रानटी बंदक असते. त्या पक्षिणीला हॅकोन वर्ल्च्या बंदूकीची गोळी लागून ती दलदलीत पडलेली होती. पण ती वाचवली गेली आणि नंतर लहानग्या हेदविगला दिली गेली. तिने तिला माणसाळविले आणि तिच्यावर तिचा खूप जीव जडला. कारण की त्या एकट्या लंगड्या पक्ष्याची काळजी घेणारं तिच्याशिवाय कुणीच नव्हतं. एकदालचा पूर्वीचा भागीदार विलासात व वैभवात राहत असतो. पण दोन भाडेकरू विचित्रपणे एकत्र गुंफलेले असतात. म्हाताऱ्या एकदालच्या अपकीर्तीनंतर वर्ल् यलमारला फोटोग्राफीचं प्रशिक्षण घ्यायला व धंदेवाईक स्टुडियो टाकायला मदत करतो. नंतर काही अनेक कारणांमुळे पूर्वीच्या

मोलकरणीशी- गीनाशी यलमारचे लग्न लावून घायला वर्लच जबाबदार असतो. त्रासदायक व मज्जातंतूचा विकार असलेल्या पत्नीपासून (ग्रेगर्सच्या आईपासून) संबंध तोडून तो गीनासह इतर बायकांच्या मागे लागतो. पण गीना जेव्हा गरोदर राहते तेव्हा तो पटकन तिला यलमारच्या गळ्यात बांधतो. यलमारला ह्याबाबत काहीच कल्पना नसते. ते विवाहित जोडपे स्थिरस्थावर होते. लहानग्या हेदविगचे आपण पिता आहोत ह्या आनंदात तो असतो. आणि त्याच्या बाबतीत हे अज्ञान म्हणजे एक निखालस आनंदच असतो. त्याच्या उपनगरातल्या अस्तित्वाला कशापासूनही त्रास पोहोचत नसतो. आणि कार्यक्षमतेने व्यवहारी व काहीशी आज्ञाधारक असलेली गीना पंधरा वर्षांच्या दरम्यान आपल्या नवऱ्याशी एकजीव झालेली असते. आणि ह्या सगळ्या गोष्टींना ग्रेगर्सच्या पुनःप्रकटीकरणामुळे अचानकच हादरा बसतो.

ग्रेगर्स वर्ल हा एककल्ली भवनाप्रधान व तःहेवाईक मनोवृत्तीचा असतो. त्याचे सारे काही 'सत्य आणि शुचितेसाठी' (truth and integrity) असते. तो त्याच्या आईच्या मानसिक विकृतीने पछाडलेला व त्याच्या व्यसनी बापाचा तो (ज्याचा भूतकाळ त्याला ठाऊक असतो) तिटकारा करणारा असतो. तथापि ग्रेगर्स छळवादी सद्सद्विवेक बुद्धीच्या झटक्याने खिन्न झालेला असतो. कारण काही दिवसांपूर्वी जेव्हा एकदालवर खटला भरला गेला होता तेव्हा चौकटीमागच्या सत्याविषयी ब्र शब्दही काढावयाचा नाही म्हणून त्याच्या आईवडिलांकडून त्याला गुरकावण्यात आलेले असते. सूक्ष्मदृष्टीचा आणि विनोददृष्टीच्या अभावामुळे त्याला सशासारख्या निरूपद्रवी यलमार एकदालवर त्याच्या 'ध्येयाच्या वारसा हक्कांचा'-(claims of the ideals) प्रयोग करणे अधिक सोपे वाटले.

गीनाच्या भूतकाळाबद्दल यलमार संशयसुद्धा घेत नाही हे कळल्यावर ग्रेगर्स असे ठरवतो की त्याच्या मित्राचे लग्न हे फसवणूक आणि खोटेपणा यावर आधारलेले राहू नये तर ते प्रामाणिकपणावर आधारलेले असावे. ह्या पती-पत्नीच्या अंतःकरणात हाच प्रांजळपणा खरे परिवर्तन घडवून आणेल आणि मग अशा रितीने त्यांच्या संयोगाचे रूपांतर खऱ्या विवाहात होईल! आणि अशा ह्या उत्कृष्ट हेतूने प्रेरित होऊन तो गीनाचे वर्लशी पूर्व संबंध यलमारला कथन करतो.

परंतु अंतर्गत परिवर्तनाचे कोणतेही चिन्ह दिसत नाही. जरी तो उथळ असला तरी यलमारला असे वाटते की ग्रेगर्सला आपल्याकडून काहीतरी भव्य आणि अमर्याद अशी अपेक्षा आहे. त्याच्या अपेक्षेवर पूर्णपणे राहण्याची त्याची इच्छा आहे. (ज्याबद्दल त्याला स्वतःलाच काही समजत नाही.) म्हणून तो एखाद्या पोपटासारखे त्याच्या मित्राची आदर्शवादी ब्रम्हवाक्ये म्हणत असतो. पण त्याच वेळेला तो गंभीरपणे घायाळ झालेल्या नवऱ्याचीही भूमिका करतो. आणि उत्तरोत्तर स्वतःला हास्यास्पद, क्षुद्र, ग्राम्य आणि सर्व बाबतीत अनभिज्ञ बनवित राहतो.

खरी गोष्ट अशी असतो की कमी व्यवहारी असलेल्या गीनाला यलमार व त्याच्या व्यवहाराविषयी काय होईल ह्याबद्दल कल्पना असते, पण ज्या गोष्टी ती आता पार विसरून गेलेली असते त्या वर्ल बद्दलच्या जुन्या गोष्टींनी ती खूपच गोंधळात पडते. ती ग्रेगर्सच्या अत्यंत मूर्ख अशा ध्येयाच्या वारसा हक्काबद्दलही ऐकून घेत नाही. जेव्हा फाजील जिज्ञासा तिच्या भूतकाळाकडे बारकाईने टेहळणी करते व हेदविगच्या खऱ्या पितृत्वाचा त्याग करण्याची भीती घालते तेव्हा ती गंभीरपणे सावध होते. पण येथे परहितेच्छेने निर्लज्ज झालेला Dr.Relling मध्यस्थी करतो व नाट्यरचना गुंतागुंतीची करण्यात भर टाकतो.

३

डॉ. रेलिंगचे पाऊल त्याच्या एकांतवासात लहानग्या हेदविगसाठी काय करते, त्याला यलमार काय आणि कोण आहे हे माहित असते. आणि ग्रेगर्सच्या ध्येयाच्या वारसा हक्कामुळे (claims of ideals) त्यांच्या इतकाच तो ग्रेगर्सचा तिरस्कार करतो. मानवी दौर्बल्याला गृहीत धरून तो जीवनाच्या फसव्या स्वरूपाचा (life lies) सहेतूक कैवारी असतो. मानवी भाग्याच्या बऱ्याचशा भागांचे अस्तित्व सुसह्य व खरोखर शक्य बनविण्याचे तो साधन असतो. जीवन जगण्यासाठी लोकांना कमीत कमी आनंद आणि समाधान यांची गरज असते. म्हणून सत्य हे त्यासाठी उपयुक्त तर नसतेच पण एखाद्या अपंगाच्या अत्यावश्यक कुबड्या काढून घेण्यासारखं ते त्यांचा भ्रम हिरावून

नेते. आणि त्याच कारणाने तो यलमारला उदयोन्मुख संशोधकाच्या स्थानाप्रत नेण्याचे सहाय्य आपल्या बोलघेवड्या वृत्तीने करतो. त्याच श्वासात तो पूर्वीच्या पवित्र मोलव्हिकला नित्य दारूड्या व सैतानी पात्र म्हणून जाहीर करतो.

“मी मोलव्हिकवरही तोच उपाय केला आहे. मी त्याला दैत्य बनविलाय. आणि हाच फोड मला त्याच्या मानेला आणायचाय. म्हणजे तो खरोखरच दैत्य नाही काय? तुला कुठं ह्या “दैत्य” शब्दाचा अर्थ कळणार आहे? तो माझा शोध आहे. त्या माणसात जरा जीव यावा म्हणून मी हा अवचट शब्द वापरतो. तसं काही केलं नसतं तर तो निरूपद्रवी प्राणी स्वतःवरचा विश्वास घालवून कित्येक वर्षांपूर्वी खचून जमिनदोस्त झाला असता!”

ज्या फाजील कडक ज्वराने (puritanic fever) ग्रेगर्स, यलमार आणि गीनामध्ये परिवर्तन घडून येण्याची आशा करतो तो केवळ ह्या दृष्टीनेच. डॉ. रेलिंग गालातल्या गालात हसतो. तथापि पूर्णपणे दुसरी गोष्ट म्हणजे लहानगी हेदविग ही कौमार्यावस्थेच्या उंबरठ्यावर उभी असते व तिच्या हळव्या वृत्तीच्या मनाभोवती हे सारं काही चाललेलं असतं. तिचा यलमारवर अत्यंत जीव असतो. तिच्या आईवडिलांच्या बेबनावामुळे ती फक्त गोंधळातच पडत नाही तर अत्यंत गंभीरतेने व मनोविकृतीने पछाडल्यागत दुःखी होते. म्हणून डॉक्टरचा अशुभ असा इशारा त्या दोघांनाही असतो की:

“ह्या सगळ्या भानगडीत हेदविगला न गुंतवायची खबरदारी घेतली पाहिजे तुम्ही. तुम्ही दोघांही प्रौढ माणसं. देवाचं नाव घेऊन आपल्या आयुष्याची वाटेल तशी गुंतावळ करून टाकायला तुम्ही मोकळे आहात. पण मी तुम्हाला सांगतो, हेदविगच्या बाबीत तुम्ही जरा सावधगिरी बाळगली पाहिजे. नाही तर ती स्वतःलाही आणि दुसऱ्यालाही मोठी जखम करील कदाचित.”

परंतु त्याच्या शब्दांकडे लक्ष दिलं जात नाही. गीनाने जर पश्चात्तापदग्ध पत्नीची भूमिका केली असती, पश्चात्ताप व खेद ह्यामुळे झालेल्या वेदनांनी त्या

पद्धतीच्या भावक्षोभक चवीने अंगाला आळोखे पिळोखे दिले असते तर यलमार बहुधा शांत झाला असता. पण असलं काहीच घडत नाही. जेव्हा हेदविग आणि वर्लच्या अंधत्वाच्या एकाच वेळ निर्माण होण्याच्या भीतीमुळे (पुन्हा आनुवंशिकता) यलमारच्या मनात अधिक अनिष्ट प्रकारचा संशय निर्माण होऊ लागतो तेव्हा गोष्टी अधिक वाईट थराला जातात. हेदविगवर खरोखर प्रेम असलेल्या यलमारची वागणूक निर्दयीपणाची होते. आणि बेजबाबदारपणे हेदविगला तो 'आगुतंक' (interloper) (जी दुसऱ्याच रूममध्ये असते) म्हणतो, त्यानंतर तो सबंद रात्र रेलिंग व दैत्य मोलव्हिक बरोबर मजा मारण्यात घालवितो.

हेदविग निराशेने वेडीपिशी होते. दुसऱ्या बाजूला गीना तिचे व्यवहारी डोके जितके शांत ठेवता येईल तितके शांत ठेवून चांगले घडावे अशी अपेक्षा करीत राहते. हे महासंकट टळलेही असते, पण ह्या वेळी ग्रेगर्स हेदविगबरोबरच ढवळाढवळ करीत राहतो. तो ह्या कल्पनेप्रत पोहोचतो की हेदविगचा त्याग यलमारचे प्रेम परत मिळवू शकते. आणि कदाचित अधिक जलद गतीने तिच्या आईवडिलांच्या 'खऱ्या लग्नाचा' चमत्कार घडून येईल असे त्याला वाटते. पण लहानग्या हेदविगला ते कळत नाही.

“समज, त्यांच्यासाठी- तुझ्या वडिलांसाठी हे रानटी बदक तू स्वखुशीने खर्ची घालशील का? रानटी बदक?”

“ह्या साऱ्या जगात तुझी मोठ्यातली वस्तू ती ही!- त्यांच्यासाठी तू स्वखुशीने पाणी सोडशील का त्याच्यावर?”

“काहीतरी चांगलं निघेल का त्यातून?”

“प्रयत्न तर करून बघ, हेदविग!”

ती तसं करायचं वचन देते. दुसऱ्या दिवशी सकाळी जेव्हा गबाळ्या आणि अजूनही अर्धवट झिंगलेल्या अवस्थेत यलमार परत येतो तेव्हा हेदविग गुपचूप म्हाताऱ्या एकदालचा पिस्तूल घेते आणि रानटी बदकाचा त्याग करण्यासाठी खुराड्यात जाते. पण जेव्हा ती खुराड्यात असते तेव्हा यलमारचा संयम सुटतो आणि तो रागारागाने व मोठ्याने भडाभडा सारं काही ग्रेगर्ससमोर बोलून टाकतो. वर्लच्या

भेटवस्तूमुळे तो अधिकच चिडलेला असतो. तो तक्रारीच्या सुरात म्हणतो की हेदविगने त्याच्यावर कधीच प्रेम केले नाही, कदाचित त्याचा नाश करण्यात तिला आनंद वाटत असावा. तिला वर्लच्या संपत्तीने भुरळ पाडलेली असावी. त्याचे शब्द हेदविग चोरून ऐकते व त्यामुळे तिच्या भावनाप्रधान हृदयाला भयंकर वेदना होतात. म्हणून ती रानटी बदकाला न मारता स्वतःवरच पिस्तूल झाडून घेते.

यलमार आणि गीना तिच्या मृत्यूमुळे खचतात. त्यांचं दुःख त्यांना त्यांच्यातलं भांडण विसरायला लावतं. पण ग्रेगर्स (जरी तो दुःख करीत असला तरी) ह्यासाठी गर्वाने फुगून जातो की शेवटी कोणतीही किंमत द्यावी लागली तरी ध्येयाचे वारसा हक्क (claims of the ideals) शेवटी यशस्वी झाले.

‘हेदविग निरर्थक मेली नाही. तिच्या अंतःकरणात जे काही भव्य आणि दिव्य म्हणून होतं ते ह्या दुःखाच्या आवेगासरशी बाहेर आलेलं दिसलं नाही का तुला?’

“प्रत्यक्ष मृत्यू पाहिला म्हणजे पुष्कळांना वैराग्य उत्पन्न होतं, पण हे वैराग्य असं किती टिकणारं आहे?”

“एक साल उलटायच्या पूर्वी तू पाहशील की हेदविगची आठवण म्हणजे करूणाष्टकं म्हणायची एक सुंदरशी कल्पना होईल- त्याच्या दृष्टीनं! त्यावेळी तो म्हणू लागेल, ‘बापाच्या मांडीवरून हिसकावून नेली ही पोर!’ ते ऐकशील तू. त्यानंतर भावनेची झरणी झरू लागेल स्वतःची. तरीही करील तो आणि तीही. तू बघशील ते.

“तू म्हणतोस हे खरं असेल आणि मी म्हणतो हे खोटं असेल तर मी म्हणतो जगण्यात काही अर्थ नाही. ध्येयाचा वारसा घेऊन तुणतुणं वाजवित या असल्या दारिद्र्याच्या काळात जे मूर्ख गोंधळ घालीत सतावत आहेत आम्हाला, त्यांचं तोंड जरा बंद करता आलं तर या जगात जगणं सोपं होईल आपल्याला.”

असाच डॉक्टरचा शेरा आहे, या संपूर्ण नाटकाचा ताजा कलम म्हणून शोभणारा.

तांत्रिकदृष्ट्या The Wild Duck हे इब्सेनच्या उत्कृष्ट नाट्यरचनांपैकी एक आहे. त्याच्या कोणत्याही कलाकृतीत इतके सारे घटक, त्यांच्या अल्पशा तपशिलात अधिक समीप आणि इतक्या गुंतागुंतीने एकत्र गुंफलेले आढळणार नाही. सर्वसामान्य क्षुद्र आणि अल्पसे प्रदान केलेले यलमार हे एक अद्भूत अभ्यसनीय पात्र आहे. तसेच गीनाचेही, आणि तशीच हेदविगही- भावविवशतेच्या रंगछटांनी जरी चितारलेली नसली तरी नखशिखांत प्रेमळ वाटणारी. ज्या पद्धतीमुळे संपूर्ण नाटकाच्या रचनात्मक कण्याची किंवा आसाची पूर्ती होते, त्या अपराधाच्या पूर्वावस्थेची पश्चातदर्शी उकल करण्याच्या पद्धतीवर ह्यावेळी इब्सेन मात करून पुढे जातो.

(This time Ibsen surpasses himself also in his skill at retrospective unravelling of the culprits' past, a process which serves as the structural backbone or axis for the entire play.)

अपंग आणि आश्रित रानटी बदकाचा व दुसऱ्या बाजूला यलमार आणि त्याचा 'उध्वस्त रूपेरी केसांचा म्हातारा' ह्यापासून सुरूवात करून अत्यंत अल्पशा नाट्यपात्रांचा प्रतिकात्मक संदर्भ घेतला आहे. कारण त्यांचे जीवन तर सदृश आश्रित आणि काल्पनिक आहे. सत्वाचा अभाव असलेला यलमार उदाहरणादाखल त्याला हवे की नाही ह्यासाठी तो कृती करीत नाही तर ढोंग करतो. इब्सेनच्या The Wild Duck साठी लिहिलेल्या कड्या मसुद्यात यलमार, ग्रेगर्सजवळ कबुली देतो की गीनाच्या भूतकाळावर ह्या घरात माजलेला संभ्रम आणि कोलाहलाचा अर्थ काय हे समजताच तो त्याच्या मित्राच्या वारसा हक्काप्रमाणे जगण्याची कृती करीत आहे.

ग्रेगर्स: तुला हे काही कळलं नव्हतं का?

यलमार: नाही, हे सर्व तुझ्यामुळे होतंय ग्रेगर्स. तू इथं आलास आणि हे सारे व्यर्थ वारसाहक्क माझ्यावर लादलेस- मला सारं काही सुकर समाधानाचं हवं आहे.

गीना: ऐकदाल काही दुःखासाठी जन्मलेला नाही.

ग्रेघर्स: मी बहुधा ह्यावर विश्वास ठेवायला लागलोच खरा.

यलमार: होय, आणि म्हणूनच मी येथे गीना आणि हेदविगबरोबर पूर्वीसारखाच राहणार आहे.

गीना: अगदी बरोबर.

ग्रेघर्स: पण माझ्या प्रिय मित्रा मी ह्यासाठीच धडपडत आहे.

यलमार: होय पण तुला हे सारं एखाद्या जादूगारासारखं घडवून आणायचं आहे आणि हेच मला समजत नाही.

उपहासाचा दुसरा भाग: ग्रेगर्स, यलमार आणि गीनाचा द्वेष करित नाही तर ज्यांना त्यांचे भूतकाळ ठाऊक आहेत व परस्पर प्रामाणिकपणावर आधारलेले लग्न हे खरे लग्न असते असे शेवटी समजलेल्या त्याच्या वडिलांचा व ह्यांची कारभारीण सोर्बीबाईचा तो द्वेष करतो. वर्ल्डच्या तारुण्यातील पापाची शिक्षा त्याला येऊन मिळणाऱ्या अंधत्वाच्या रूपाने त्याच्या पर्यंत येऊन पोहोचल्याशिवाय नैतिक प्रायश्चित्ताचे यंत्र काही काळ थांबत नाही. काहीही झाले तरीही मुद्दा स्पष्ट केलेला नाही. संशयाच्याही पलिकडे स्पष्ट तथापि इब्सेनच्या बहुतेक प्रमुख ब्रीदवाक्य आणि विषयांपैकी (आत्म साक्षात्कार, श्रेष्ठ जीवनकार्य, आंतरिक एकात्मता, ध्येयाचे वारसा हक्क, प्रेम आणि लग्न) मुख्यत्वे अवतरण चिन्हात व ती सुद्धा विडंबनात परिवर्तित झालेली इथं भेटतात. ग्रेगर्स त्याच्या जीवनातील ध्येयाबरोबर (मला ते काल सापडले) हे हेतुपुरस्सर बनविलेले फक्त Brand आणि Stockman चेच व्यंगचित्र नव्हे तर निर्भरशील (Romantic) इब्सेनचेही आहे. ध्येयासाठी एक सुंदर गावठी शब्द आहे. 'जीवनाची खोटी श्रद्धा' (लबाडी) जीवन भ्रम- life lies दोन्ही जवळजवळ सन्निपात ज्वर आणि हाडी ज्वरासारखी निकटवर्ती आहेत, ह्या डॉ. रेलिंगच्या वचनाला तो मूकपणे संमती देताना दिसतो.

त्याच्या प्रकाशकाला त्याच्या हस्तलिखिताबरोबर पाठविलेल्या एका पत्रात इब्सेनने म्हटले आहे, “काही मार्गानी या नाटकाने स्वतःच माझ्या नाट्यलेखनात एक स्थान प्राप्त केलेले आहे. माझ्या आधीच्या नाटकांपेक्षा अनेक तऱ्हांनी त्याच्या पद्धतीच्या दृष्टीने ते भिन्न आहे. पण मी ह्या विषयावर तूर्त तरी अधिक काही बोलणार नाही.” पद्धतीच्या दृष्टीने भिन्न म्हणजे त्याला नक्की काय म्हणायचे होते ह्याचा अंदाज करणे सोपे नाही. आपल्या आधीच्या कोणत्याही नाटकापेक्षा अधिक सर्वसामान्य दैनंदिन जीवनातील गोष्टींची गुंफण सोडल्यास The Wild Duck हे रचनात्मक दृष्ट्या इब्सेनच्या इतर वास्तववादी नाटकांपासून क्वचितच अपगमन करते (भलत्या मार्गाने जाते). जर कुठे फरक असेल आणि विशेष करून मूलतः, तर तो मानवजीवन विषयक दृष्टीकोन, आणि यानेच त्याने संपूर्ण नाटक चिंब भिजवून टाकले आहे. उदा. Ghosts मधील त्याचा नैराश्यवाद अजूनही बंडखोरीचा आणि संतापाचा आहे.

शोधक आणि लढवय्या नाटककार इब्सेन Emperor and Galileam जिला बहिर्द्वार नाही अशा बंद गल्लीत चाचपडत पडला नाही. ह्या प्रसंगी त्याला हे बहिर्द्वार त्याच्या व्यक्तित्ववादातून मिळते, ज्याने त्याचे परिवर्तन स्थूलमानापासून अपवादाकडे केले. आणि ज्यामुळे यलमार एकदालपेक्षा अधिक चांगल्या गोष्टींपासून तयार केलेल्या काही आत्मा आणि मनाने डामडौलाच्या लोकांच्या अपेक्षांना त्याने पिन टोचली. ह्या परिवर्तनाने अंतर्गत आणि बाह्य अशा तिच्या स्पर्धेच्या व्यक्तिगत जाणिवेच्या विनाशकारी शक्तीकडे पूर्णपणे कार्य करण्यापुढे त्याच्या लक्ष्याचे स्थानांतर होऊ देण्यापासून मर्यादा घातली गेली. तथापि Rasmessholm च्या प्रारंभा बरोबर ह्या गोष्टींनी त्याला नवे संघर्ष आणि पेचप्रसंग ह्यांच्या सन्मुख (समोरासमोर) आणले.

पात्रे:

घाऊक व्यापारी वर्ल, गिरणी मालक सुद्धा.

ग्रेगर्स वर्ल, त्याचा मुलगा.

वृद्ध एकदाल.

यलमार एकदाल, त्या वृद्धाचा मुलगा, छायाचित्रकार.

गीना एकदाल, यलमारची पत्नी.

हेदविग, त्यांची मुलगी, १४ वर्षांची.

सौ.स्योर्बि, घाऊक व्यापाऱ्याच्या घराची व्यवस्थापिका.

रेलिंग, डॉक्टर.

मोलव्हिक, कधीतरी असलेला आध्यात्मज्ञानी.

लेखापाल ग्रोबर्ग.

पेट्रसेन, घाऊक व्यापाऱ्याचा नोकर.

येनसेन, भाडोत्री वाढपी.

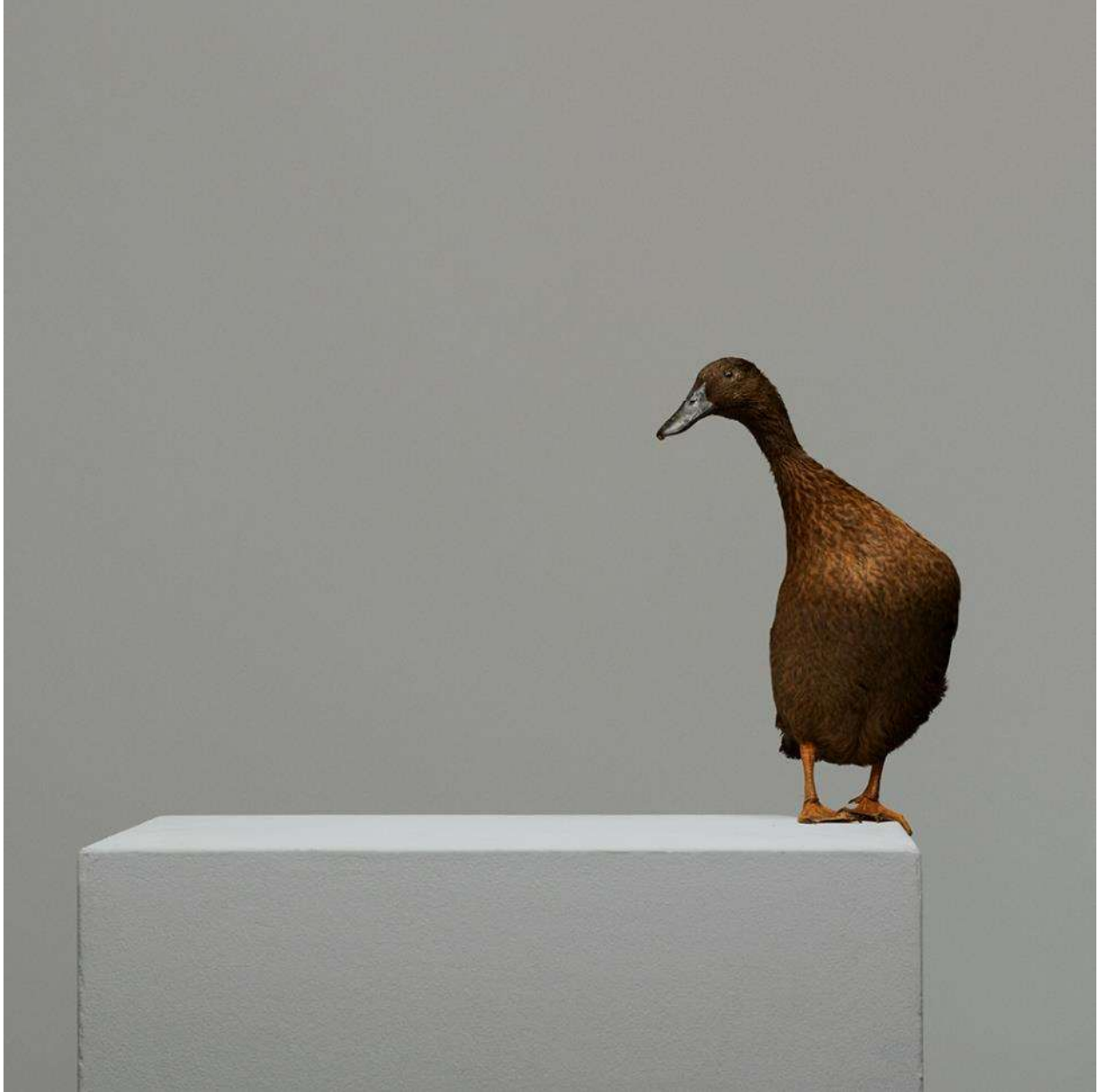
एक फोपशा सद्गृहस्थ.

एक विरळ केसांचा सद्गृहस्थ.

एक अदूरदृष्टी सद्गृहस्थ.

सहा दुसरे गृहस्थ, घाऊक व्यापाऱ्याबरोबर जेवण्यासाठी आलेले.

बरेच वाढपी.

(पहिला अंक घाऊक व्यापारी वर्लच्या घरात, तर पुढील चार अंक
छायाचित्रकार एकदालच्या घरात घडतात.)

पहिला अंक

(घाऊक व्यापारी वर्लच्या घरात. किमती आणि सुस्थितीत असलेले पुस्तकांचे कपाट, खुर्च्या सोफ्यांनी सजवलेली अभ्यासिका. जमिनीवर मध्यभागी लिहिण्याचे टेबल व त्यावर ठेवलेल्या नोंदवह्या व काही कागदपत्रे, पेटवलेल्या दिव्यावर हिरवी छटा असल्याने प्रकाश मंद आहे. खोलीच्या मागील बाजूला मागे खेचलेले पडदे लावलेले घडीचे दरवाजे आहेत. आतल्या बाजूस प्रखर प्रकाशाच्या दिव्यांनी आणि दीपशिखांनी उजळलेली सुंदर व प्रशस्त बैठकीची खोली दिसत आहे. समोर डाव्या बाजूला धगधगत्या निखाऱ्यांची चूल पेटलेली आहे, आणि बऱ्याच अंतरावर मागे भोजनगृहापर्यंत जाण्याचा एक दुहेरी दरवाजा आहे.)

घाऊक व्यापाऱ्याचा नोकर पेट्रसेन गणवेशात आणि भाडोत्री वाढपी येनसेन काळ्या कपड्यात असून अभ्यासिका नीटनेटकी करीत आहेत. मोठ्या दालनात दोन तीन नोकर इकडे तिकडे फिरत सामान व्यवस्थित लावत आणि आणखी मेणबत्त्या पेटवत आहेत. भोजनगृहातून बाहेर संभाषणांचा गुंजारव आणि हसण्याचे अनेक आवाज ऐकू येत आहेत, ग्लासावर चाकूने किणकिणण्याचा आवाज येतो, स्तब्धता, शुभेच्छांची देवाणघेवाण आणि पुन्हा संभाषणांचा गुंजारव.)

पेट्रसेन: (दिवा पेटवून चुलीवर ठेवतो आणि त्यावर छायाक ठेवतो.) नाही, फक्त ऐका तुम्ही, येनसेन, तेथे तो म्हातारा आता उभा राहिला आहे आणि लांब पल्ल्याचं भाषण करीत स्योर्बिं बाईना शुभेच्छा देत आहे.

येनसेन: (आरामखुर्ची पुढ्यात ओढीत) कदाचित ते खरं असावं की लोक काय म्हणतात ते, त्यांच्यामध्ये?

पेट्रसेन: सैतानाला ठाऊक.

येनसेन: कारण तो त्याच्या काळात चांगलाच माजलेला बोकड होता.

पेट्रसेन: कदाचित असेल तो.

येनसेन: हे खचितच की तो त्याच्या मुलासाठी ही मेजवानी देत आहे, असं म्हणतात.

पेट्रसेन: होय. मुलगा आलाय घरी कालच.

येनसेन: मला अजिबात ठाऊक नव्हते घाऊक व्यापारी वर्लला एखादा मुलगा असेल असं.

पेट्रसेन: होय, मुलगा आहे त्यांना. पण त्याने स्वतःला होयदालच्या कारखान्यात अडकवून घेतलंय. मी इथं नोकरीला लागल्यापासून ह्या साऱ्या वर्षांत तो कधीच शहरात आला नव्हता.

एक वेटर: (दुसऱ्या खोलीच्या दरवाज्यातून) पेट्रसेन, इथं एका म्हाताऱ्याला हवंय-

पेट्रसेन: (पुटपुटत) सैतान- कोण हा आता?

(म्हातारा एकदाल उजव्या बाजूने येऊन खोलीत प्रकट होतो. त्याने उंच कॉलर असलेला फाटका तुटका ओव्हरकोट घातलेला आहे, त्याने बिनबोटांचे लोकरीचे हातमोजे घातलेले आहेत, आणि हातात काठी आणि फर कॅप आहे. त्याच्या काखेत बदामी रंगाचे पुडके आहे. त्याला छोटी करडी मिशी असून त्याने कळकटलेला लाल तपकिरी केसांचा टोप घातलेला आहे. त्याच्याकडे जात) अरे देवा इथं काय आहे तुमचं?

एकदाल: (दरवाज्यातून) मला ऑफिसमध्ये जाणं अपरिहार्य आहे, पेट्रसेन.

पेट्रसेन: ऑफिस बंद झालंय तासापूर्वी, आणि-

एकदाल: पुढच्या दरवाज्यात त्यांनी मला तसं सांगितलं. पण ग्रीबर्ग अजून तिथे आत आहे. मला ह्या मार्गाने कुणाच्याही नकळत निघून जाऊ द्या, तुम्ही छान

आहात. (आतल्या दरवाज्याकडे बोट दाखवून) मी काही पहिल्यांदाच येत नाही या मार्गाने.

पेट्रसेन: होय, तुम्ही जाऊ शकता. (दरवाजा उघडतो) पण हे पाहा, जायचे ते नेहमीच्याच वाटेने. परके लोक आलेत इथे.

एकदाल: मला ठाऊक आहे, मला ठाऊक आहे- हं! धन्यवाद, पेट्रसेन, माझ्या जुन्या मित्रा! धन्यवाद! (हळूवारपणे पुटपुटतो) गाढव! (तो ऑफिसात जातो, तो गेल्यावर पेट्रसेन दरवाजा बंद करतो.)

येनसेन: ऐका तो सुद्धा ऑफिसमधल्या कर्मचाऱ्यांपैकी आहे का?

पेट्रसेन: नाही, तो फक्त थोड्याशा नकलांचं काम करतो घरी जेव्हा त्या गरजेच्या असतात. नाही पण एक काळ असा होता, हा खूप मोठा माणूस होता, हा म्हातारा एकदाल.

येनसेन: होय, दिसतोय खरा, थकलेला, बऱ्या वाईट प्रसंगांतून गेलेला.

पेट्रसेन: होय मग, तो लेफ्टनंट होता, ठाऊक आहे तुम्हाला?

येनसेन: राहू दे- तो आणि लेफ्टनंट होता?

पेट्रसेन: होय, ह्यात काहीच चूक नाही. पण नंतर तो लाकडाच्या किंवा कसल्याशा व्यापारात शिरला होता. ते म्हणतात एकदा त्याने वर्ल् साहेबांची ऑगळ फसवणूक केली होती. त्या वेळी ते दोघे होयदालच्या कारखान्यात भागीदार होते. मी ह्या म्हाताऱ्या एकदालला चांगलाच ओळखतो. किती तरी वेळा आम्ही मॅडम एरिकसेनबरोबर कडवट दारू आणि बिअरच्या बाटल्या रिचवल्या होत्या.

येनसेन: एवढा उधळेपणा करण्याजोगा हा वाटत नाही.

पेट्रसेन: अरे देवा, उधळेपणा करीत होतो तो मी. एके काळी ज्या माणसांनी चांगले दिवस पाहिले होते अशा उच्च कुळातील लोकांशी अदबीने वागायला हवं.

येनसेनः त्याचं जुगारामुळे दिवाळं वाजलं होतं का?

पेट्रसेनः त्यापेक्षाही वाईट. तो तुरुंगात गेला.

येनसेनः तुरुंगात?

पेट्रसेनः किंवा कदाचित ती सक्त मजुरीची शिक्षा होती. (ऐकून) शूस्स त्यांची मेजवानी संपली.

(जेवणघराचा दरवाजा दोन वेटर उघडतात. श्रीमती सोर्बि दोन गृहस्थांबरोबर बोलत बोलत येते. हळूहळू सर्वच पाहुणे त्यांच्या मागून येतात, त्यात वर्ल असतो. शेवटी यलमार एकदाल आणि ग्रेगर्स वर्ल येतात.)

सौ.सोर्बिः(नोकराकडे जात) पेट्रसेन, गायनघरात तुम्ही कॉफी सर्व्ह कराल का?

पेट्रसेनःठीक, मॅडम. (ती आणि दोन गृहस्थ आतल्या खोलीत जातात आणि तेथून उजवीकडे जातात. पेट्रसेन आणि येनसेन हातात हात घालून त्याच रस्त्याने बाहेर जातात.)

एक थुलथुलीत गृहस्थः(विरळ केसांच्या गृहस्थाला) वॉव!—काय जेवण—असल्या जेवणावर ताव मारणे म्हणजे थट्टा नव्हे!

विरळ केसांचा गृहस्थःओह, तीन तासांच्या अवधीत असल्या दिव्यातून पार पडायला थोडी आपुलकीची जाणीव हवी.

ए.थु.गृः हो, पण त्यानंतर काय, त्यानंतर, माझ्या प्रिय मित्रा!

३रा गृहस्थःमी ऐकलय की कॉफी आणि कडक मद्य, गायन घरात देणार आहेत.

ए.थु.गृः शाब्बास! कदाचित सौ. सोर्बि आपल्या पुढे काहीतरी सादर करून दाखवतील.

वि.के.गृः (सौम्यपणे) आपल्यावरच तर त्या काही सादर करणार नाहीत?

ए.थु.गृ: ओह नाही, बर्था अशी जुन्या दोस्तांविरुद्ध काही करणार नाही. (ते हसतात आणि आतल्या खोलीत जातात.)

वर्ल: (खालच्या आवाजात खिन्नपणे) ते कुणाच्या लक्षात आलं नाही वाटतं, ग्रेगर्स.

ग्रेगर्स: (त्याच्याकडे बघत) काय?

वर्ल: तुलाही दिसलं नाही वाटतं?

ग्रेगर्स: म्हणजे काय म्हणताय काय तुम्ही?

वर्ल: जेवणाच्या टेबलावर आपण तेरा होतो.

ग्रेगर्स: खरंच तेरा होतो का आपण?

वर्ल: (यलमार एकदालकडे दृष्टिक्षेप टाकत) आमची नेहमीची पार्टी बारांची असते. (इतरांकडे) या इकडे सभ्य गृहस्थहो! (वर्ल आणि बाकीचे लोक मागच्या बाजूने उजवीकडे जातात. यलमार आणि ग्रेगर्स दोघे मागे राहतात.)

यलमार: (ज्याने संभाषण ऐकले आहे) तू मला आमंत्रण द्यायला नकोच होतंस ग्रेगर्स.

ग्रेगर्स: काय? ही पार्टी माझ्यासाठी दिली गेली आहे. आणि मी माझ्या एकुलत्या एका चांगल्या मित्राला बोलवायचं नाही?

यलमार: पण मला नाही वाटत तुझ्या वडिलांना हे आवडलं असेल असं. साधारणपणे मी कधीच या घराकडे येत नाही.

ग्रेगर्स: नाही. ते मी ऐकतोय. पण मला तुला भेटायचं होतं आणि तुझ्याशी बोलायचं होतं, कारण मी पुन्हा लवकरच परत जातोय. होय-आपण दोघं जुने शाळासोबती, आपण दोघे एकमेकांपासून दुरावलो. सोळा, सतरा वर्षे झाली असतील आपल्या भेटीला.

यलमार: इतका दीर्घ काळ लोटला?

ग्रेगर्स: निश्चितच तेवढा काळ. आता कसं चाललयं तुझं? तू ठीक दिसतोयस. तू गुबगुबीत आणि मजबूतही झालास.

यलमार: हो, पण गुबगुबीत शब्द शोभत नाही, पण यात काही संशय नाही की मी पूर्वीपेक्षा आता माणसात आलो आहे.

ग्रेगर्स: होय, निश्चितच. बाह्यतः तुला यातना व दुःख सहन करावे लागले आहे असे वाटत नाही.

यलमार: (खिन्न सुरात) ओह, पण अंतर्गत, ग्रेगर्स ते अगदी वेगळं आहे, मी तुला सांगू शकतो! खचितच तुला ठाऊक आहे. आपण एकमेकांना शेवटचं भेटलो तेव्हापासून तुला ठाऊकच आहे की माझ्यावर आणि माझ्या कुटुंबावर काय अरिष्ट कोसळलं ते.

ग्रेगर्स: (हळुवारपणे) तुझ्या वडिलांचं कसं चाललं आहे आता?

यलमार: प्रिय मित्रा आपण त्याविषयी बोलू नये. माझा गरीब बिचारा दुःखी बाप स्वाभाविकपणे माझ्या घरीच राहतो. ह्या साऱ्या जगात त्याला आश्रय द्यायला कुणीही नाही. पण ह्याविषयी बोलताना माझं अंतःकरण पिळवटून निघतं. सांग मला काहीसं, तिकडे कामाचं कसं चाललयं तुझं?

ग्रेगर्स: रमणीय एकांत, चिंतन करण्यास खूप खूप अवसर- इकडे ये, स्वतःला आराम देऊ. (तो शेगडीजवळ आरामखुर्चीत बसतो आणि यलमारला ओढून दुसऱ्या खुर्चीत त्याच्या बाजूला बसवतो.)

यलमार: (सौम्यपणे) ह्या साऱ्या गोष्टींबद्दल तुझा आभारी आहे मी, ग्रेगर्स, तुझ्या वडिलांच्या डिनर पार्टीत बोलाविल्याबद्दल... कारण ह्यावरून असं दिसतं की माझ्या विरुद्ध तुझ्या मनात कसल्याही भावना उरलेल्या नाहीत.

ग्रेगर्सः (आश्चर्यचकित) तुझ्याविरुद्ध माझ्या मनात काही भावना आहेत असं तुला वाटलं तरी कसं?

यलमारः पहिल्या काही वर्षांपूर्वी तुझ्यात होत्या त्या.

ग्रेगर्सः काय पहिल्या वर्षात?

यलमारः त्या मोठ्या आपत्तीनंतर. तुझं तसं वागणं स्वाभाविक होतं. त्या भयंकर गोष्टीत गुंतताना तुझे वडील थोडक्यात वाचले- ती भयंकर भानगड.

ग्रेगर्सः आणि म्हणून तुला वाटलं की तुझ्या विरुद्ध माझ्या मनात? कुणी घातलं हे खूळ तुझ्या डोक्यात?

यलमारः मला ठाऊक आहे ते, ग्रेगर्स, खुद्द तुझ्या वडिलांनीच सांगितलं मला.

ग्रेगर्सः (थक्क होत) माझ्या वडिलांनी! खरंच. हं- ह्याच कारणामुळे मला तुझ्याकडून काहीच कळलं नाही-एका शब्दानेही नाही.

यलमारः होय.

ग्रेगर्सः जेव्हा तू फोटोग्राफर झालास तेव्हा सुद्धा नाही?

यलमारः तुझे वडिल म्हणाले की ह्याविषयी तुला लिहिण्यात काहीही अर्थ नाही.

ग्रेगर्सः (त्याच्या समोर बघत) नाही, नाही,..... कदाचित ते बरोबर असतील. पण आता मला सांग, यलमार, आत्ताच्या परिस्थितीत तू खरोखर समाधानी आहेस का?

यलमारः (हळुवार सुस्कारा सोडत) ओह, आहे, मला वाटतं, खूप छान. काहीही तक्रार नाही. सुरुवातीला तू अंदाज करू शकतोस मला जरा विचित्रच वाटलं. जिच्याशी मला तोंड द्यायचं होतं ती परिस्थिती माझ्या अपेक्षेपेक्षा पूर्णतया भिन्न होती. पण अर्थातच समग्र वस्तुस्थिती पूर्णपणे बदलली.

माझ्या वडिलांवर आलेली ती मोठी भयंकर आपत्ती- ते लांछन, तो काळीमा, ग्रेगर्स-

ग्रेगर्स: (डोके हलवित) होय, होय, अगदीच. होय.

यलमार: कॉलेजात जायचा तर मी विचारच करू शकत नव्हतो. एक पैसुद्धा शिल्लक राहिली नव्हती. उलट खरं सांगायचं तर खूप कर्ज झाले होते, मुख्यतः तुझ्या वडिलांचं, असं मला वाटतं.

ग्रेगर्स: हं-

यलमार: आता मला असं वाटायला लागलं की ही जुनी नाती, मैत्री, संबंध एकजात अखेरी सारे तोडून टाकावेत. विशेषतः तुझ्या वडिलांनीच हा सल्ला मला दिला, आणि तेव्हापासून त्यांनी मला मदत करण्यात रस दाखविला.

ग्रेगर्स: माझ्या वडिलांनी?

यलमार: होय, खात्रीने तुझ्या वडिलांनी- तुला ठाऊक नव्हते? फोटोग्राफीचं काम शिकायला, स्टुडियो सुसज्ज करून कामाला सुरुवात करायला मी एवढा पैसा कोठून उभा करू शकलो असं तुला वाटतं? अशा गोष्टींना फार पैसा लागतो, विश्वास ठेवू शकतोस तू?

ग्रेगर्स: आणि माझ्या वडिलांनी हा सगळा पैसा पुरवला तुला?

यलमार: होय, माझ्या प्रिय मित्रा, तुला ठाऊक नव्हते हे? मला त्यांच्याकडूनच कळलं की तुला ह्या बाबतीत त्यांनी लिहून पाठवलं.

ग्रेगर्स: ह्या बाबतीत त्यांनी मला एका शब्दानेही कळवलं नाही. ते विसरलेच असतील. आमचा पत्रव्यवहार केवळ व्यापारापुरताच असतो. काहीही झालं तरी ते माझे वडीलच आहेत, नाही!

यलमार: होय, तेच बरोबर होते, ह्याबाबतीत कुणालाही कळू नये अशी त्यांची इच्छा होती, पण तेच होते ते. आणि तेच होते ते, ज्यांनी मला विवाह करण्याची शक्यता दाखवली. तुला ह्याबाबतीत- काही म्हणजे काहीच ठाऊक नाही?

ग्रेगर्स: नाही, एका शब्दानेही मला त्यांच्याकडून ह्याबाबतीत कळलं नाही- (त्याचा बाहू धरून हलवीत) पण माझ्या प्रिय मित्रा यलमार मी तुला सांगू शकत नाही की ह्या साऱ्या गोष्टींनी मला किती आनंद झाला ते- आणि त्याच बरोबर थोडी काळजीही वाटते. कदाचित मी माझ्या वडिलांशी अन्यायकारक गोष्टीही केल्या आहेत काही निश्चित अशा बाबतीत. ह्याच्यानं सिद्ध होतं की त्यांनाही हृदय आहे. हे एक प्रकारचा पश्चात्तापच दाखविते-

यलमार: पश्चात्ताप?

ग्रेगर्स: होय, होय, तुला त्याला काय म्हणायचे असेल ते म्हण. नाही-माझ्या वडिलांबद्दल हे असं ऐकल्यावर मला किती आनंद झाला म्हणून तुला सांगू... म्हणजे तू विवाहित झालास तर, यलमार! हे तू माझ्यापेक्षाही छान करून दाखवलंस. ठीक, मला अशी आशा आहे की तू तुझ्या वैवाहिक जीवनात सुखी आहेस ना?

यलमार: होय, पूर्णपणे सुखी आहे मी. ती जशी हुशार तशीच प्रामाणिक आहे. अशीच बायको हवी असं कुठल्याही माणसाला वाटेल अशी. आणि ती अगदी सुसंस्कृत नाही असं नाही.

ग्रेगर्स: (किंचित आश्चर्याने) नाही, खचितच नाही.

यलमार: नाही, जीवन मोठा शिक्षक आहे, बघ तू. तिचे नित्याचे माझ्याशी असलेलं साहचर्य,--आणि मग आमच्याकडे वारंवार बुद्धिमान जोडपी येत असतात आमच्या भेटीसाठी. मी खात्रीपूर्वक सांगतो गीनाला तू पुन्हा ओळखणारही नाहीस.

ग्रेगर्स: गीना?

यलमार: होय, माझ्या प्रिय मित्रा, तू विसरलास का तिचं नाव गीना आहे हे?

ग्रेगर्स: कुणाचं नाव गीना? मला मुळीच ठाऊक नाही कुणाचं नाव गीना ते—

यलमार: पण तू विसरलास का की एके काळी ती ह्या घरात काम करीत होती.

ग्रेगर्स: (त्याच्याकडे बघतो) ती ही गीना हानसेन-

यलमार: होय, खचितच ती गीना हानसेन.

ग्रेगर्स: गेल्या वर्षी माझी आई आजारी असताना आमचं घर सांभाळायची ती का?

यलमार: होय अगदी बरोबर तीच. पण माझ्या प्रिय मित्रा, मला पूर्णपणे खात्री आहे की माझं लग्न झालं हे तुझ्या वडिलांनी तुला लिहिलं असणार.

ग्रेगर्स: (उठून उभा राहतो.) होय, अगदी बरोबर, पण त्यांनी तसं... (खोलीत येरझाऱ्या घालीत) थांब थोडं... कदाचित काहीही झालं तरी त्यांनी.... आता आठवलं ते. माझे वडील अशीच त्रोटक पत्रं लिहायचे. (आरामखुर्चीच्या हातावर अर्धवट बसत) ऐक, सांग मला तू, यलमार, ही एक गम्मतच आहे. तुला गीना बदल—म्हणजे तुझी तुझ्या बायकोशी गाठ कुठे पडली?

यलमार: होय, अगदी प्रांजळपणे, गीना फार दिवस राहिली नव्हती येथे ह्या घरी. त्यावेळी खूप गोंधळ उडाला होता, आणि त्यात तुझ्या आईचं आजारपण. ते गीनाला सहन झालं नाही. म्हणून तिने नोटीस दिली आणि नोकरी सोडली. तुझी आई वारली त्याच्या आदल्या वर्षी- कदाचित त्याच वर्षी असेल.

ग्रेगर्स: ते तेच वर्ष होतं. मी त्यावेळी कामातच होतो. पण त्यानंतर?

यलमार: होय, गीना तिच्या आईकडे रहायला गेली, सौ. हानसेन, खूप कार्यक्षम आणि कष्टाळू बाई ज्या एक छोटे उपाहारगृह चालवायच्या....त्याचप्रमाणे

त्यांच्याकडे भाड्याने देण्यासाठी एक खोली होती, खूप छान, आरामदायी खोली.

ग्रेगर्स: आणि ती मिळवण्यात तू नशिबवान ठरलास?

यलमार: होय. खरं म्हणजे तुझ्या वडिलांनीच सुचविलं मला- बघ तू, तेथेच, गीनाशी माझी खरोखर ओळख झाली.

ग्रेगर्स: आणि मग तुमचा वाडनिश्चय झाला?

यलमार: होय, तरूण माणसांचं प्रेम लवकर जुळतं- हं-

ग्रेगर्स: (उठतो आणि थोडसं इकडे तिकडे फिरतो) सांग मला, ज्या वेळला तुझा वाडनिश्चय झाला- त्यानंतर माझ्या वडिलांशी तुझा संपर्क... मला म्हणायचंय की त्यानंतर तू फोटोग्राफी शिकायला लागलास?

यलमार: होय. अगदी बरोबर. कारण काहीतरी सुरुवात करण्यात मी फार सतर्क आणि उन्नती करण्यास तत्पर होतो. आणि तुझ्या वडिलांना आणि मला ही फोटोग्राफीची कल्पना खूपच उत्कृष्ट वाटली. गीनाला सुद्धा तसंच वाटलं. जोडीला आणखी एक चांगली गोष्ट अशी होती, बघ असं घडलं की गीनाने रिटच करायला घेतले होते.

ग्रेगर्स: ही तर फारच अद्भूत गोष्ट घडली तर.

यलमार: (आनंदाने, उठत) होय, नाही का तुला वाटत? हे खूपच आश्चर्यकारक काम झालं, असा तू विचार करत नाहीस का?

ग्रेगर्स: होय, ते मला कबूल करायलाच हवं. माझे वडील तुझ्या मदतीला ईश्वरासारखे धावून आले.

यलमार: (भावनाविवश होत) त्यांनी त्यांच्या मुलाचा जुना मित्र म्हणून मला गरजेच्या काळी मदत केली. तर बघ त्यांना दयाळू अंतःकरण आहे.

सौ.सोर्बि: (व्यापारी वर्लच्या हातात हात घालून येते) प्रिय व्यापारी कुणीच बोलत नाही, तुम्ही त्या दिव्यांकडे फार वेळ असं टक लावून बघणं बरं नाही. तुमच्यासाठी ते चांगलं नाही.

वर्ल: (तिचा हात सोडतो आणि त्याचा हात त्याच्या डोळ्यावरून फिरवीत) माझा विश्वास आहे, तुझं म्हणणं अगदी बरोबर आहे. (पेट्रसेन आणि भाडोत्री नोकर येनसेन ट्रे घेऊन प्रवेश करतात.)

सौ.सोर्बि: (दुसऱ्या खोलीतील पाहुण्यांना) माझ्या छान सभ्य गृहस्थांनो, या मग, ज्यांना कुणाला मद्य हवे असेल त्यांनी येथे येऊन घ्यावे.

फोपशा गृहस्थ: (सौ.सोर्बिकडे येत) पण मी म्हणतो हे खरे आहे की तुम्ही आमचा धूम्रपान करण्याचा बहुमोल हक्क तहकूब तर केला नाही?

सौ.सोर्बि: होय सर, ह्या व्यापाऱ्याच्या खाजगी जागेत धूम्रपान बंद बरं का खासदार साहेब.

वि.के.गृ: सिगारच्या कायद्याच्या बाबतीत एवढं सक्तीचं दुरुस्तीचं बिल तुम्ही केव्हा आणलंत, सौ.सोर्बि?

सौ.सोर्बि: ह्याआधीच्या मेजवानीनंतर, बरं का खासदारसाहेब, काही सद्गृहस्थांनी ही मर्यादा ओलांडल्यानंतर.

वि.के.गृ: आणि मादाम बर्था, ती मर्यादा एक पाऊलभर सुद्धा कुणी ओलांडू नये वाटतं? एवढी?— इवलीशी?

सौ.सोर्बि: कोणत्याही सबबीवर नाही, मिस्टर बॅले. (आता जवळजवळ बहुतेक पाहुणे वर्लच्या खोलीत जमलेत. नोकर त्यांच्या हाती मद्याचे पेले देत आहेत.)

वर्ल: (यलमारला, जो एका टेबलापाशी उभा आहे) इतकं लक्ष देऊन काय बघत उभा आहेस, एकदाल?

यलमार: हा फक्त एक अल्बम आहे, मिस्टर वर्ल.

वि.के.गृ: (जवळ येतो) वा! वा, फोटोग्राफ्स का? हे तुमच्यासाठी काहीतरी आहे, यात संशय नाही.

फो.गृहस्थ: (आरामखुर्चीमधून) तुझं स्वतःचं काहीच आणलं नाहीस का बरोबर?

यलमार: नाही, माझ्याजवळ काही नाही.

फो.गृहस्थ: तुला आणायलाच हवं होतं. बसल्या बसल्या चित्र पाहिल्याने पचनाला मदत होते.

वि.के.गृ: आणि एक प्रकारची करमणुकीला जोड होते ती, बघ तू!

अ.गृहस्थ: आणि सर्व प्रकारच्या देणग्या आभारपूर्वक स्वीकारल्या जातात.

सौ.सोर्बि: त्यांना असं म्हणायचंय की तुम्हाला आमंत्रण दिलं की त्या मोबदल्यात तुम्ही काहीतरी परतफेड करायला हवी असं ह्या खासदारांना वाटतं, मिस्टर एकदाल.

फो.गृहस्थ: आणि जेथे चांगलं जेवण मिळतं तिथे निश्चितच निखालस आनंद मिळतो!

वि.के.गृ: अरे देवा, जर कसंबसं जगण्यासाठी धडपड करायची असेल, मला म्हणायचंय...

सौ.सोर्बि: तुम्ही अगदी बरोबर आहात! (त्यांचं बोलणं, विनोद करणं आणि हसणं चालूच असतं.)

ग्रेगर्स: (हळूच) तुला ह्यांच्याशी बोलायलाच हवं यलमार.

यलमार: (खांदे उडवित) काय बोलावे मी त्यांच्याशी?

फो.गृहस्थ: तुम्हाला असं वाटत नाही का, मिस्टर वर्ल की टोके ही दारू तुलनात्मकदृष्ट्या जठरासाठी सुखदायक आहे असं?

वर्लः (शेगडीजवळून) मी तुम्हाला निश्चितपणे खात्री देऊ शकतो की तुम्हाला आता जी टोके दारू मिळाली, ती काही झाले तरी, ती सुरेख दर्जाच्या दारूपैकी एक होती. खचितच तुम्ही ते स्वतः पाहिलेलंच आहे.

फो.गृहस्थः होय, तिला अद्भूत मधुर स्वाद आहे.

यलमारः (साशंक) ह्या दर्जेदार दारूचा काही परिणाम होतो का?

फो.गृहस्थः (हसतो.) नाही, ती खूप छान आहे!

वर्लः (स्मित करित) उत्तम दारू तुमच्यापुढे ठेवण्यात स्पष्टपणे काहीच हशील नाही.

वि.के.गृः टोके आणि फोटोग्राफ्स मध्ये साम्य आहे, मिस्टर एकदाल. दोघांनाही सूर्यप्रकाश हवा. चुकलोय का मी?

यलमारः होय, प्रकाशाचा निश्चितच सहभाग आहे त्यात.

सौ.सोर्बिः पण खासदारसाहेबांचं ह्या गोष्टीशी साम्य आहे, म्हणतात ना प्रकाशावर ते खूपच अवलंबून असतात.

वि.के.गृः अरे, अरे, हा तर फारच शिळा टोमणा आहे.

ए.अ.सः सौ.येताहेत स्वतः—

फो.गृः —आणि त्या आमच्यामुळे बरं का. (धमकावणी देऊन) सौ.बर्था, सौ.बर्था!

सौ.सोर्बिः हो, पण हे पूर्णपणे खरं आहे की वेगवेगळ्या प्रकारच्या मद्यात अतिशय बदल होत जातो. जुनी दारू उत्तम असते.

ए.अ.सः त्या जुन्यात माझीही गणना करता का तुम्ही?

सौ.सोर्बिः ओह, अगदी त्याच्या उलट.

वि.के.गृः खरंच! पण माझ्या बाबतीत काय सौ.सोर्बि?

सौ.सोर्बि: तुमची गणना मी गोड मद्यात करते, सदगृहस्थहो. (ती त्या मद्याच्या ग्लासातील एक घोट पिते, पाहुणे तिच्याशी चेष्टामस्करी करून हसतात.)

वर्ल: सौ.सोर्बि नेहमी पळवाट शोधून काढतात- जेव्हा त्यांना वाटेल तेव्हा. तुमचे ग्लासेस भरा सदगृहस्थहो. पेट्रसेन- त्यांना द्या बरं! ग्रेगर्स आपण दोघे एक एक ग्लास घेऊया. (ग्रेगर्स हलत नाही.) आमच्या बरोबर सहभागी होणार नाहीस का, एकदाल? तुझ्या बरोबर प्यायची संधी मिळाली नाही मला टेबलावर. (ग्रोबर्ग, हिशेबनीस छोट्या पडद्यामागून डोकावतो.)

ग्रोबर्ग: क्षमस्व साहेब, पण मी बाहेर पडू शकत नाही.

वर्ल: आता, तुम्ही पुन्हा कुलुपात बंद झालात?

ग्रोबर्ग: होय, आणि फ्लॅकस्ता किल्ल्या घेऊन गेला.

वर्ल: ठीक, तुम्ही या बाजूने जाऊ शकता.

ग्रोबर्ग: पण आणखी एक जण आहे-

वर्ल: ठीक, या, या इकडून, घाबरू नका. (ग्रोबर्ग व म्हातारा एकदाल ऑफिसातून बाहेर येतात.)

वर्ल: (नाखूशीने) छट्! (पाहुण्यांचे हसणे आणि बोलणे थांबते. यलमार बापाला पाहताच दचकतो, हातातील ग्लास खाली ठेवतो आणि शेगडीकडे वळतो.)

एकदाल: (वर न पाहता, दोन्ही बाजूच्या लोकांकडे बघून खाली वाकून नमस्कार करतो, पुटपुटत) माफ करा. चुकीच्या वाटेने आलो. दाराला कुलूप होतं.....कुलूप होतं दाराला. माफ करा मला. (तो आणि ग्रोबर्ग मागल्या बाजूने उजवीकडे जातात.)

वर्ल: (दात ओठ खात) हा महामूर्ख ग्रोबर्ग!

ग्रेगर्स: (आ वासून बघत, यलमारकडे टक लावून पाहत) खात्रीने ते—नव्हेच!

फो.गृ: काय होतं ते? कोण होता तो?

ग्रेगर्स: ओह, तो कुणी नाही, फक्त एक हिशोबनीस आणि त्याचा मित्र.

ए.अ.स: (यलमारला) तुम्ही त्या माणसाला ओळखत होता?

यलमार: मला ठाऊक नाही—माझं लक्ष नव्हतं तिकडे—

फो.गृ: काय झालंय प्रत्येकाला! (हळुवार बोलत असणाऱ्या एका टोळक्याकडे जातो.)

सौ.सोर्बि: (नोकराशी कुजबुजत) काहीतरी चांगलंस दे त्याला बरोबर न्यायला, कळलं?

पेट्रसेन: (मान डोलावीत) बघतो मी ते. (बाहेर जातो.)

ग्रेगर्स: (हळूच भावनाप्रधान होत, यलमारला) म्हणजे खरोखर तोच होता तर!

यलमार: होय.

ग्रेगर्स: आणि तरीही तू नाकारलंस की तो तुझ्या ओळखीचा आहे म्हणून!

यलमार: (कुजबुजत आवेगाने) पण मी तरी कसा?

ग्रेगर्स: —स्वतःच्या बापाची ओळख?

यलमार: (दुःखाने) जर तू माझ्या जागी असतास तर- (पाहुण्यांचं आत्तापर्यंत चालू असलेलं खालच्या आवाजातलं संभाषण एकदम मोठ्या गलक्याचं स्वरूप घेतं.)

वि.के.गृ: (यलमार आणि ग्रेगर्स यांच्यापाशी मित्रत्वाच्या भावनेने येत) ओहो! जुन्या कॉलेजच्या आठवणी निघाल्याहेत होय? तुम्ही धूम्रपान करीत नाहीत का एकदाल? मी पेटवून देऊ का? ओहो खरंच आपण तरी आता—

यलमार: आभारी आहे, नाही मला नकोय.

फो.गृ: एखादी सुंदरशी कविता म्हणाल की नाही आमच्यासाठी मि.एकदाल? पूर्वी फार सुंदर कविता म्हणायचात तुम्ही—

यलमार: माफ करा मी आता काहीही आठवू शकत नाही.

फो.गृ: ओह, वाईट आहे हे. ठीक, मि.बॅले, आपण उत्तम असं काय करावं? (दोन गृहस्थ निघतात आणि दुसऱ्या खोलीत जातात.)

यलमार: (खिन्नतेने) ग्रेगर्स- मी जाईन. दैवाच्या फटक्याखाली माणूस चिरडला गेला म्हणजे, समजलं का- तुझ्या वडिलांना माझा नमस्कार सांग.

ग्रेगर्स: होय, होय. सरळ घरीच जाणार तू?

यलमार: होय. का?

ग्रेगर्स: ठीक, मी कदाचित येईन त्या बाजूला.

यलमार: नाही, तसं करू नकोस. माझ्या घरी नको. माझं घर विषण्ण आहे, ग्रेगर्स, विशेषतः अशा झगमगीत मेजवानी नंतर. आपण गावातच कुठेतरी भेटायची व्यवस्था करू.

सौ.सोर्बि:(समोर येऊन हळू आवाजात बोलते) तू जातोयस का एकदाल?

यलमार: होय.

सौ.सोर्बि: गीनाला माझ्या शुभेच्छा सांग.

यलमार: धन्यवाद!

सौ.सोर्बि:आणि तिला म्हणावं, की मी एक दिवस तिला भेटायला येणार आहे.

यलमार:होय—धन्यवाद. (ग्रेगर्सला) येथेच थांब. कुणालाही नकळत मी येथून निघून जातो. (तो हळूहळू जातो. दुसऱ्या खोलीत प्रवेश करतो, आणि उजवीकडून बाहेर पडतो)

सौ.सोर्बि:(हळूच, नोकराला जो परत येतो) त्या म्हाताऱ्याला दिलंस का काही?

पेट्रसेन:होय, एक कॉगनॅकची बाटली देऊन रवाना केलं त्याला.

सौ.सोर्बि: अरे, ह्यापेक्षा काहीतरी उत्तम द्यायला हवं होतंस त्यांना.

पेट्रसेन: मुळीच नाही, सौ. सोर्बि, कॉगनॅकच त्याला खूप आवडते.

फो. गृ: (दरवाजात गाण्याच्या स्वर लेखनाचा कागद हातात घेऊन येत) एक द्वंद्व गीत वाजवू या का, सौ. सोर्बि?

सौ.सोर्बि: होय, तसं करूया.

फो.गृ: वाहवा, वाहवा! (साऱ्या पाहुण्यांसह ती मागच्या खोलीतून उजवीकडे जाते. ग्रेगर्स शेगडीपाशी उभा आहे. वर्ल लिहायच्या टेबलावरची काहीतरी वस्तू शोधित आहे आणि ग्रेगर्सच्या जाण्याची वाट बघत आहे. ग्रेगर्स जात नाही हे पाहून वर्ल दरवाजाकडे जाऊ लागतो.)

ग्रेगर्स: पप्पा, तुम्ही थोडं थांबता का?

वर्ल: (थांबतो) काय ते?

ग्रेगर्स: मला काहीतरी सांगायचंय तुम्हाला.

वर्ल: सारे जाईपर्यंत थांबू शकणार नाहीस का?

ग्रेगर्स: नाही, ते शक्य नाही, कारण आपण कधीच एकत्र येणार नाही.

वर्ल: (जवळ जात) काय म्हणायचंय तुला? (त्यांचे संभाषण सुरू असताना लांब अंतरावरून पियानोचा अस्पष्ट आवाज संगीतगृहातून ऐकू येतो.)

ग्रेगर्सः ह्या कुटुंबाला तुम्ही करुणाजनक, उपासमारीने ग्रस्त का होऊ दिलंत?

वर्लः तुला एकदालच्या बाबतीत म्हणायचंय का? त्याच्या कुटुंबाच्या बाबतीत?

ग्रेगर्सः होय, मला एकदाल कुटुंबाच्या बाबतीतच बोलायचंय. एकेकाळी लेफ्टनंट एकदालशी तुमची दाट मैत्री होती.

वर्लः होय, खूपच जवळचा मित्र होता. आणि नंतर कित्येक वर्षे मी त्याला विसरू शकत नव्हतो. तो असा माणूस होता की त्या गोष्टीमुळे मी त्याचे आभार मानायला हवे ज्यामुळे माझ्या प्रतिष्ठेला कलंक लागला होता.

ग्रेगर्सः (हळूच) वस्तुतः तोच एकटा दोषी होता का?

वर्लः त्याच्याशिवाय कोण असेल असे तुला वाटते?

ग्रेगर्सः तुम्ही आणि तो त्या जंगलाच्या कारभारात जोडीनंच डाव टाकीत होता.

वर्लः पण त्या क्षेत्राचा नकाशा एकदालनेच तयार केला नव्हता का- तो बनावट नकाशा? सरकारी क्षेत्रातील झाडं बेकायदेशीरपणे तोडली ती त्यानेच. वस्तुतः संपूर्ण कारभार त्याच्याच हातात होता. लेफ्टनंट एकदाल काय करीत होता याबाबत मी पूर्णपणे अंधारात होतो.

ग्रेगर्सः लेफ्टनंट एकदालसुद्धा, तो काय करीत होता याबाबत अंधारात होता.

वर्लः असेल तसंही. वस्तुतः तो दोषी ठरला आणि मी निर्दोष सुटलो.

ग्रेगर्सः होय, ठाऊक आहे मला पुरेसं. तुमच्याविरुद्ध काही पुरावाच नव्हता.

वर्लः दोषमुक्तता म्हणजे दोषमुक्तता. कशाला तू त्या जुन्या भयंकर गोष्टी उकरून काढतोस, माझे केस अकाली पिकवतोस? तेथे एवढी वर्षे ह्याच गोष्टींवर कुढत बसला होतास काय? मी तुला एक गोष्ट सांगू शकतो ग्रेगर्स, ह्या गावात ह्या सगळ्या गोष्टी फार फार पूर्वीच विस्मरणात गेल्या आहेत- निदान माझ्या संदर्भात तरी.

ग्रेगर्सः पण ते बिचारं एकदाल कुटुंब?

वर्लः ह्या लोकांसाठी काय करावं अशी तुझी खरोखर अपेक्षा आहे माझ्याकडून? जेव्हा एकदाल तुरूंगातून बाहेर आला तेव्हा तो पार खचून गेला होता- मदतीच्या पलिकडे. जगात काही लोक असे असतात की त्यांच्या शरीरात दोन गोळ्या घुसल्या की त्या क्षणी ते खोल तळाला जातात, मग ते माघारी कधीच वर येत नाहीत. लोकांच्या-संशयाला आणि बडबडीला जागा न देता जेवढं काही त्यांच्यासाठी करणं शक्य होतं तेवढं मी केलंय ग्रेगर्स. विश्वास ठेव माझ्या सांगण्यावर.

ग्रेगर्सः संशय? होय खरोखर.

वर्लः एकदालला मी ऑफिसातल्या कामाच्या नकला करायचं काम देत असतो आणि त्या कामाबद्दल त्याला वाजवीपेक्षा जास्त मजुरी देत असतो.

ग्रेगर्सः (त्याच्याकडे न पाहता) हं! पटतंय मला!

वर्लः तू हसतोस? तुला असं वाटतं का की मी तुला खरं सांगत नाही? मी कबूल करतोय ते माझ्या हिशेबाच्या पुस्तकात नाही. अशा प्रकारचे खर्च मी कधीच नोंदवत नाही.

ग्रेगर्सः (भावनाशून्यपणे हसत) काही विशिष्ट खर्च असे असतात जे हिशोबात न दाखवणंच उत्तम.

वर्लः (विस्मय चकित) काय म्हणायचंय तुला?

ग्रेगर्सः (धैर्य एकवटून) यलमार एकदालच्या फोटोग्राफी शिकण्यासाठी खर्च झालेल्या रकमेची नोंद केली आहे का तुम्ही?

वर्लः मी? कशी नोंद ठेवणार?

ग्रेगर्सः मला कळलं आता की ते तुम्हीच होते ज्यांनी त्यासाठी पैसे दिले. आणि मला असंही कळलं की तो स्थिरस्थावर व्हावा म्हणून तुम्ही त्याच्याकडे उत्तम लक्ष दिले.

वर्लः ठीक, आणि तरीही तुला म्हणायचंय की एकदाल कुटुंबासाठी मी काहीच केलं नाही! मी तुला खात्रीपूर्वक सांगतो, ह्या लोकांखातर फार मोठी किंमत मोजावी लागली मला.

ग्रेगर्सः ह्या खर्चापैकी काही नोंदी केल्या आहेत का तुम्ही?

वर्लः का विचारतोस त्याविषयी मला तू ते?

ग्रेगर्सः ओह, त्याची कारणे आहेत. ऐका, मला सांगा—जेव्हा तुम्ही स्वतः तुमच्या जुन्या मित्राच्या मुलाशी प्रेमळपणे हितसंबंध ठेऊ लागलात—ते त्याच्या विवाहाआधी, नाही का?

वर्लः होय, काय अपेक्षित आहे तुला माझ्याकडून—इतक्या वर्षांनंतर कसं मला—

ग्रेगर्सः त्याचवेळी तुम्ही मला पत्र लिहिलं होतं—खचितच व्यापाराविषयी, आणि ताज्या कलमात तुम्ही उल्लेख केला होता—अगदी संक्षिप्तपणे की यलमार एकदालने कु. हानसेनशी विवाह केला.

वर्लः होय, अगदी बरोबर; हेच तिचं नाव होतं.

ग्रेगर्सः पण ही कु. हानसेन म्हणजेच गीना हानसेन, आपली पूर्वीची घरकामवाली असा उल्लेख केला नव्हता तुम्ही.

वर्लः (बळजोरी उपहासाने हसत) नाही, कारण त्या काळातील घरकामवाल्या बाईच्या बाबत तू एवढी आस्था दाखवशील ह्याची मला जाणीवच नव्हती.

- ग्रेगर्सः मलाही अधिक नव्हती...(आवाज खाली आणतो)...घरात इतरही काही माणसं होती ज्यांना तिच्याविषयी विशेष आस्था होती.
- वर्लः म्हणजे काय म्हणायचंय तुला? (रागाने त्याच्यावर ओरडत) तू माझ्यावर कधीच आरोप करायला नको!
- ग्रेगर्सः (हळूच पण दृढतेने) होय, मी तुमच्यावरच आरोप करतोय.
- वर्लः आणि तू उद्धटा-! असं धाडस करतोस- तो कृतघ्न फोटोग्राफर, कसा तो- असले आरोप करायची मगूरी त्याने दाखवलीच कशी?
- ग्रेगर्सः यलमार एक शब्दसुद्धा बोलला नाही माझ्यापाशी याबाबतीत. मला नाही वाटत की त्याला याबाबतीत यत्किंचितही संशय आला असेल.
- वर्लः पण मग, कोठून मिळालं तुला हे? कोणी घातलं हे खूळ तुझ्या डोक्यात?
- ग्रेगर्सः माझ्या गरीब बिचाऱ्या दुःखी आईनं सांगितलं ते. आणि त्या अखेरच्या वेळी मी तिला पाहिलं होतं तेव्हा.
- वर्लः तुझी आई? होय, माझ्या आधीच लक्षात यायला हवं होतं! तुम्हा दोघांचंही संगनमत होतं अगदी सुरुवातीपासून तिनेच तुला माझ्याविरुद्ध चिथावले.
- ग्रेगर्सः नाही, सारं काही ती सहन करीत होती. आल्या प्रसंगापुढे मान वाकवित होती. शेवटी थकली, खचली आणि असा दुःखदायक शेवट झाला तिचा.
- वर्लः ओह, काहीही सहन करावं लागलं नाही तिला. इतर मार्गाने अनेक लोकांना वागावं लागतं तसं. पण ह्या विकृत आणि फाजील ताण घेतलेल्या लोकांचं तू काय करू शकणार? हेच मला कळून चुकलं आणि अशा प्रकारच्या संशयाला तू मनात थारा दिलास, जुन्या बाजारगप्पा आणि घाणेरडी कुभांडं उकरीत बसलास तुझ्या बापाविरुद्ध! ऐक माझं ग्रेगर्स, मी

प्रामाणिकपणे विचार करतोय की ह्या वयात तुला अधिक उपयुक्त कामे शोधता आली असती.

ग्रेगर्स: होय, कदाचित तशी वेळ आली आहे.

वर्ल: मग कदाचित तू ह्या गोष्टी गंभीरपणे घेणार नाहीस पूर्णपणे. जसा तू आता घेतोयस. वर्षानुवर्षे त्या कामात एखाद्या सर्वसामान्य कारकुनासारखं राबण्यात काय हेतू होता तुझा? नेहमीच्या पगारापेक्षा एक पैसादेखील घेतला नाहीस. हा केवळ मूर्खपणा आहे.

ग्रेगर्स: ओह, जर मला त्याबाबत खात्री असती तर.

वर्ल: मी तुला पुरता समजलो आहे. तुला स्वातंत्र्य हवं आहे. तुला माझा उपकृत व्हायचं नाही. ठीक, आता तुला स्वतंत्र व्हायची संधी लाभली आहे. प्रत्येक बाबतीत तू स्वतःच स्वतःचा मालक बनण्याची.

ग्रेगर्स: खरंच? आणि कशी आहे ही?

वर्ल: जेव्हा मी तुला ह्या गावात ताबडतोब येणं अनिवार्य आहे... हं...

ग्रेगर्स: होय, खरोखर मी काय करावं असं तुम्हाला वाटतं? संपूर्ण दिवसभर तेच ऐकण्याची वाट बघत आहे मी.

वर्ल: माझा प्रस्ताव असा आहे की तू ह्या व्यवहारात भागीदार म्हणून रहायचं.

ग्रेगर्स: मी? तुमच्या कंपनीत? भागीदार म्हणून?

वर्ल: होय, मग आपण दोघं नेहमीच एकत्र रहायची आवश्यकता नाही. मी विचार केला की येथे गावात तू व्यवहार पहावास आणि मी तिकडे कामावर जाईन.

ग्रेगर्स: तुम्ही जाणार?

वर्लः होय. एकदा माझ्याकडे काम करण्याची क्षमता होती. ती आता राहिलेली नाही. तुला ते ठाऊक आहेच. आणि आता मला माझ्या डोळ्यांची काळजी घ्यायला हवी, ग्रेगर्स. त्यांनी आता थोडेसे कमकुवत व्हायला सुरुवात केली आहे.

ग्रेगर्सः ते पूर्वीपासून तसेच आहेत.

वर्लः आता आहेत तितके वार्डट नव्हते. आणि शिवाय परिस्थितीनेच माझ्या मनात तेथे जाऊन राहण्याची ईर्ष्या उत्पन्न केली- तेथे काही काळ राहण्यासाठी- काहीही झाले तरी.

ग्रेगर्सः मी ह्यासारख्या कुठल्याही गोष्टीची कधीच कल्पना केली नव्हती.

वर्लः ऐक आता, ग्रेगर्स, तुझ्या आणि माझ्यात बऱ्याचशा गोष्टी आडव्या आल्यात. पण काही झाले तरी मी बाप आणि तू मुलगा आहेस. मला असं वाटतं की आपल्या दोघांत काहीतरी प्रकारचा समझोता असायला हवा.

ग्रेगर्सः वरवर दिसण्यापुरतं, मला वाटतं असंच तुम्हाला म्हणायचंय होय ना?

वर्लः हो, तेवढंही चालेल. ह्यावर विचार कर ग्रेगर्स. असं काहीतरी करणं शक्य होईल असं नाही वाटत का तुला ग्रेगर्स? अं?

ग्रेगर्सः (त्याच्याकडे थंडपणे बघत) ह्याच्या पाठीमागे काहीतरी आहे.

वर्लः काय म्हणायचंय तुला?

ग्रेगर्सः कुठल्यातरी मार्गाने माझा उपयोग करून घ्यायची इच्छा आहे तुमची.

वर्लः जेव्हा दोन माणसं घनिष्टतेने एकत्रित जोडलेली असतील- जसे आपण आहोत- तर एकाने दुसऱ्याचा उपयोग नेहमीच खात्रीपूर्वक करून घ्यायला हरकत नाही.

ग्रेगर्सः होय, असं म्हणू शकता.

वर्लः माझी अशी इच्छा आहे की काही काळ तू घरी रहावंस. मी एकाकी माणूस आहे ग्रेगर्स. उभ्या आयुष्यात मला नेहमीच एकटेपणा जाणवला आणि विशेषतः आता माझं वय वाढत चाललंय. मला कोणीतरी जवळ हवंय.

ग्रेगर्सः तुम्हाला सौ.सोर्बि मिळाली आहे.

वर्लः होय, आहे ती मला आणि माझ्यासाठी ती खूप खूप अपरिहार्य बनली आहे. ती उत्साही शांत स्वभावाची आहे. तिने घराला उजाळा आणला आहे आणि हीच सर्वात मोठी गोष्ट आहे माझ्यासाठी.

ग्रेगर्सः ठीक मग, तुमच्याजवळ सारं काही आहे तुमच्या इच्छेप्रमाणे.

वर्लः होय, पण मला भीती वाटते की हे फार काळ टिकेल की नाही ह्याची. अशा परिस्थितीत एका बाईशी असं, दुसऱ्यावर खोटे आरोप लावणं, ही दुनियेची रीतच आहे. खरोखर, तू म्हणू शकशील की अशा- माणसाला सुद्धा सुख मिळेल कसं?

ग्रेगर्सः ओह, जेव्हा एखादा माणूस एवढ्या मेजवान्या देतो, जशा तुम्ही देता, तोच असा धोका पत्करू शकतो.

वर्लः होय, पण तिच्याबाबतीत काय ग्रेगर्स? अशी परिस्थिती ती फार काळ स्विकारू शकत नाही. आणि जर तिने तसं केलं म्हणजे अशा कुटाळक्या आणि निंदानालस्तीकडे दुर्लक्ष केले.... माझ्यावरील एकनिष्ठ प्रेमांमुळे....? तू विचार करू शकतोस, ग्रेगर्स, खंबीर विवेकाच्या न्याय्य बुद्धीसह-

ग्रेगर्सः (त्याला मध्येच थांबवून) मला थोडक्यात आणि ठीक सांगा, तुम्ही तिच्याशी लग्न करण्याच्या विचारात आहात का?

वर्लः आणि जर तसा माझा विचार असला तर काय?

ग्रेगर्सः होय. तेच मीसुद्धा तुम्हाला विचारतो, मग काय?

वर्लः तू ठामपणे याला विरोध करणार आहेस काय?

ग्रेगर्सः नाही, मुळीच नाही. माझं काहीही म्हणणं नाही.

वर्लः मला माहित नाही, कदाचित तुझ्या दिवंगत आईच्या स्मृतींच्या आदरामुळे....

ग्रेगर्सः मी हळव्या मनाचा नाही.

वर्लः ठीक, तू तसा असो की नसो, माझ्या मनावरचं मोठं ओझं उतरवलंस तू. मला खूपच आनंद झाला, तू मला याबाबतीत पाठिंबा दिला म्हणून.

ग्रेगर्सः (त्याच्याकडे रोखून बघत) आता मला कळलं की तुम्हाला माझा कोणता उपयोग करून घ्यायचा आहे.

वर्लः तुझा उपयोग? काय बोलतोस तू हे!

ग्रेगर्सः वापरण्यासाठी कोणत्या शब्दांची निवड करायची ते बघू- आपण दोघेच एकत्र असू तेव्हा, काहीही झाले तरी. (थोडसं हसून) असं आहे तर ते! ह्याच कारणास्तव मला गावी व्यक्तिशः बोलवलं गेलं तर. सौ.सोर्बिसाठी जराशी कौटुंबिक व्यवस्था केली जातेय. छोटासा देखावाः पितापुत्राचा! काहीतरी नवीनच आहे, नाही!

वर्लः ह्या सुरात बोलायचं धाडसच कसं झालं तुला?

ग्रेगर्सः ह्या जागी कधी कौटुंबिक जीवन होतं का? माझ्या आठवणीत तरी कधीच नव्हतं! पण आता तुम्हाला सुख वाटत असलं तरी ह्या अवस्थेत ते तुम्ही तात्काळ उपभोगू शकता. विचार करा की पितृप्रेमाच्या निष्ठेचे पंख लावून त्यांचा मुलगा त्वरेने पांढरे केस झालेल्या जरठ बापाच्या लग्नाच्या मेजवानीला येतो, हे बघून किती छान परिणाम होईल लोकांवर? तुमच्या

गरीब बिचाऱ्या दिवंगत पत्नीने जे सोसलं त्या अफवांचं काय? राहतील त्या शिल्लक? तिचा मुलगा एका फटक्यात त्यांचा सर्वनाश करून टाकील.

वर्लः ग्रेगर्स, मला नाही वाटत जगातल्या कुठल्याही माणसाचा तू इतका तिरस्कार करत नसशील जेवढा माझा करतोस.

ग्रेगर्सः (शांतपणे) मी फार जवळून बघतोय तुम्हाला.

वर्लः तू तुझ्या आईच्या डोळ्यांनी बघतोयस मला. (आवाज जरासा खाली आणत) पण तू हे विसरायला नको की तिचे डोळे.... अधून मधून अंधूक व्हायचे पुन्हा पुन्हा.

ग्रेगर्सः (थरथरत) तुम्हाला कुठल्या गोष्टींकडे निर्देश करायचाय ते कळतंय मला. पण माझ्या आईच्या दुर्दैवी कमजोरीला कोण दोषी आहे? तुम्ही! आणि ते सारे-! आणि शेवटी उरलेली ती बाई जिला यलमार एकदालच्या गळ्यात बांधण्यात आलं जेव्हा तुम्ही तिला- शी:!

वर्लः (खांदे उडवीत) शब्दन् शब्द तेच, जसं काही मी तुझ्या आईचं ऐकतोय.

ग्रेगर्सः (त्याच्याकडे अजिबात लक्ष न देता) आणि आता तो, त्याच्या मोठ्या विश्वासावर लहान मुलासारखं निरागस मन घेऊन, विश्वासघाताने घेरलेला- एकाच छत्राखाली एका बाईबरोबर राहत, बिचाऱ्याला हेही ठाऊक नाही की तो ज्या घरात राहतोय ते घर असत्याच्या पायावर उभारलं गेलंय. (एक पाऊल पुढे टाकीत) मी जेव्हा तुमच्या भूतकाळाकडे बघतो तेव्हा उध्वस्त झालेले जीव, विदीर्ण झालेलं रणांगण दिसतंय मला जिकडे तिकडे.

वर्लः मी आता असा विचार करायला सुरूवात केलीय की आपल्या दोघांना विभागणारी दरी खूप मोठी विस्तीर्ण आहे.

- ग्रेगर्सः (ताठरपणे मान वाकवित) मी निरीक्षण केलंय आणि म्हणून मी माझी हॅट उचलतोय आणि जातोय.
- वर्लः जातोयस तू! घर सोडून?
- ग्रेगर्सः कारण आता मला ज्यासाठी जगायचंय ते उद्दिष्ट दृग्गोचर होऊ लागलंय.
- वर्लः कुठल्या प्रकारचं उद्दिष्ट आहे ते?
- ग्रेगर्सः तुम्ही फक्त हसाल, मी ते सांगितलं तर.
- वर्लः एकटा माणूस एवढ्या सहजासहजी हसत नसतो ग्रेगर्स.
- ग्रेगर्सः (मागच्या बाजूला हात दाखवित) तिकडे बघा पप्पा, हे खासदार सौ.सोर्बिबरोबर आंधळी कोशिंबीर खेळताहेत- गुडनाईट- गुडबाय. (तो मागल्या बाजूने उजवीकडे जातो. पलीकडल्या खोलीत हसत खेळत असलेल्या माणसांचा आवाज येतो व ते दिसतात.)
- वर्लः (ग्रेगर्सकडे तिरस्कारपूर्ण बघत) हा-! गरीब बिचारा- आणि हा म्हणतो मी हळवा नाही!

अंक दुसरा

(यलमार एकदालचा स्टुडियो. ऐसपैस जागा असलेली, उघडपणे इमारतीच्या अगदी वरच्या माळ्यावरची खोली. उजव्या बाजूला निमुळते व मोठ्या काचेची तावदाने असलेले छप्पर, अर्धा भाग निळ्या पडद्यांनी झाकलेला. उजव्या हाताच्या कोपऱ्यात हॉलमध्ये यायचा दरवाजा आहे. त्याच्या थोडेसे खाली बैठकीत जायचा दरवाजा आहे. तसेच डाव्या बाजूच्या भिंतीत दोन दरवाजे आहेत आणि त्यांच्यामध्ये लोखंडी स्टोव्ह आहे. मागल्या बाजूला मोठा रूंद सरकता डबल दरवाजा आहे. स्टुडियोतले सामान किमती नसले तरी सुस्थितीत, व्यवस्थित आहे. दरवाजाच्या मध्यभागी भिंतीपासून थोड्या अंतरावर एक सोफा आहे, त्याबरोबर एक टेबल आणि काही खुर्च्या आहेत. टेबलावर एक पेटलेला दिवा व त्यावर आच्छादन असून जवळच एक जुनी आरामखुर्ची आहे. फोटोग्राफीची साधनसामग्री व उपकरणे इकडेतिकडे विखुरलेली आहेत. डबल दरवाजाच्या डाव्या बाजूला मागल्या भिंतीपाशी पुस्तके ठेवण्याचे एक कपाट असून त्यात थोडी पुस्तके, पेढ्या आणि रसायनांच्या बाटल्या, निरनिराळ्या प्रकारची उपकरणे, साधने आणि इतर वस्तू आहेत. टेबलावर फोटोग्राफ, ब्रशेस, पेपर्स इ. वस्तू पडलेल्या आहेत.)

गीना एकदाल टेबलाजवळ बसून शिवणकाम करीत आहे. हेदविग सोफ्यावर बसून पुस्तक वाचीत बसली असून तिने डोळ्यावर हात ठेवून अंगठे कानात घातले आहेत.)

गीना: (ती दोन वेळा हेदविगकडे बघते, तिच्या मनात सुप्त चिंता असल्यासारखी)
हेदविग! (हेदविगने ऐकलेले नाही, म्हणून मोठ्याने) हेदविग!

हेदविग: (हात बाजूला काढून वर बघते) काय आई?

गीना: हेदविग, बाळा, फार वेळ वाचीत बसायचं नाहीस आता.

हेदविग: अगं आई, पण अजून थोडंसं वाचू शकत नाही का मी? अगदी थोडं!

गीना: नाही, नाही, ठेव बरं ते पुस्तक बाजूला आता. तुझ्या वडिलांना आवडत नाही, ते स्वतः संध्याकाळी कधीच वाचीत नाहीत.

हेदविग: (पुस्तक बंद करते) नाही, पप्पांना पुतक वाचायची आवड नाही.

गीना: (तिचं शिवणकाम बाजूला ठेवते आणि एक पेन्सिल आणि छोटे नोटबुक टेबलावरून घेते.) आज लोण्यासाठी किती पैसे दिले, आठवतात का तुला?

हेदविग: एक क्राऊन पासष्ट ओअर दिले.

गीना: अगदी बरोबर. (लिहिते) ह्या घरात खूप लोणी लागतंय. आणि मग ते धुरावलेले कबाब—आणि खवा—बघू दे मला—(लिहिते) डुकराचे भाजलेले मांस (बेरीज करते) म्हणजे एकंदरीत झाले—

हेदविग: आणि मग ती बिअर.

गीना: होय, समजलं मला (लिहिते) लवकरच वाढेल सारं. पण ह्यावर आपण काहीच करू शकत नाही.

हेदविग: आणि मग तुला नि मला गरम गरम जेवणाची आवश्यकताच नाही.

गीना: नाही, तेवढीच बचत म्हणायची. त्या फोटोग्राफचे आले आठ क्राऊन पन्नास ओअर.

हेदविग: खरंच? एवढे आले त्याचे?

गीना: अगदी बरोबर, आठ क्राऊन पन्नास ओअर. (काही वेळ शांतता. गीना पुन्हा शिवणकाम हाती घेते. हेदविग तिच्या डाव्या हाताने डोळ्यांवर छाया धरून कागद पेन्सिल घेऊन चित्र काढू लागते.)

हेदविग: असा विचार करणं किती मौजेचे आहे नाही की डॅडी व्यापारी वर्लच्या घरी डिनर पार्टीला गेले आहेत.

गीना: तू खरोखर असं म्हणू शकत नाहीस की ते व्यापाऱ्याच्या घरी गेलेत असं, तो त्यांचा मुलगा होता ज्यांनी ह्यांना निमंत्रित केलं. (थोडं थांबून) आपल्याला त्या व्यापाऱ्याशी काहीही देणं घेणं नाही.

हेदविग: मी मोठ्या उत्कंठेने, अतिशय वाट बघतेय डॅडीच्या घरी येण्याची. कारण श्रीमती सोर्बिकडून काहीतरी छानसं घेऊन येणार आहेत ते माझ्यासाठी.

गीना: हो ना, खूप छान छान वस्तू असायच्या त्यांच्या घरी, बरं का.

हेदविग: (चित्रे रेखाटीत) मला वाटतंय की मला थोडीशी भूक सुद्धा लागली आहे. (म्हातारा एकदाल, काखेत कागदाचे बंडल आणि कोटाच्या खिशात दुसरं पार्सल घेऊन हॉलच्या दरवाज्याने आत येतो.)

गीना: एवढा उशीर का झाला तुम्हाला आज घरी यायला, बाबा?

एकदाल: त्यांनी ऑफिसच्या दरवाज्याला कुलूप लावलं होतं. ग्रीबर्गच्या खोलीत बसून वाट बघावी लागली. आणि मग त्यांनी मला बाहेर सोडलं-हं.

हेदविग: त्यांनी तुम्हाला अधिक काही नकलांचं काम करण्यासाठी दिलं का बाबा?

एकदाल: पूर्ण पॉकेट फक्त बघ तू!

गीना: खूप छान.

हेदविग: आणि तुमच्या खिशात दुसरं पॉकेट आहे ते?

एकदाल: अं? वेडेपणा- काही नाही. (हातातली काठी कोपऱ्यात ठेवतो.) हे काम मला बराच वेळ गुंतवून ठेवील, गीना. (मागच्या भिंतीवरील सरकदरवाजा थोडासा उघडतो.) शूsss (आतल्या खोलीत क्षणभर डोकावून, पुन्हा दरवाजा काळजीपूर्वक लोटून घेतो.) हा! हा! ती सारी झोपी गेली आहेत. आणि स्वतःच जाऊन टोपलीत बसली आहेत. ही-ही!

हेदविगः त्या टोपलीत ती गारठली नाहीत ह्याची खात्री आहे ना तुम्हाला आजोबा?

एकदालः मुळीच नाहीत! गारठली? गवताच्या वाळलेल्या पेंढ्यात असताना?
(डावीकडे पलीकडच्या दरवाजाकडे जातो) तिथे आगपेटी आहे का?

गीनाः आगपेढ्या ड्रॉव्हरमध्ये आहेत. (एकदाल खोलीत जातो.)

हेदविगः आजोबांना नकला करायचं खूप काम मिळालं हे छान झालं नाही का?

गीनाः होय, बिचारे म्हातारे बाबा, आता ते स्वतः पॉकेटमनी मिळवू शकतील.

हेदविगः आणि शिवाय, संपूर्ण सकाळभर खाली त्या मादाम एरिकसेनच्या भयंकर जागेत त्यांना बसायची गरज वाटणार नाही.

गीनाः होय, ती वेगळी गोष्ट आहे. (थोडी शांतता)

हेदविगः तुला असं वाटतं का की अजून ते जेवणच करीत असतील?

गीनाः देवाला ठाऊक. नसतीलही कदाचित.

हेदविगः विचार कर, किती छान छान पक्वान्न मिळाली असतील खायला. मला खात्री आहे ते खूप छान मूडमध्ये असतील आता, नाही का गं आई?

गीनाः होय, ठाऊक आहे मला. पण फक्त विचार कर जर आपण त्यांना सांगू शकलो असतो की खोली भाड्याने दिली म्हणून.

हेदविगः पण ह्या रात्री काही त्या खोलीची जरूरी नाही आपल्याला.

गीनाः आणि ती खोली नसली म्हणून काही अडत नाही आपलं. मी सांगते तुला, काय उपयोग आहे त्या खोलीचा आपल्याला?

हेदविगः नाही, मला काय म्हणायचंय की आज रात्री त्या खोलीची आपल्याला काही गरज नाही. डॅडी खूप खुशीत असतील म्हणून आपण खोली भाड्याने घ्यायचा विषय तूर्त काढायचा नाही.

गीना: (तिच्याकडे नजर टाकीत) तुझे डॅडी घरी आले की त्यांना काहीतरी आनंदाची बातमी सांगायला आवडेल तुला?

हेदविग: होय, कारण त्याच्यामुळे सारंच आनंदी वातावरण होईल.

गीना: (स्वतःशीच विचार करीत) ओ, होय. तुझ्या म्हणण्यात काहीतरी तथ्य आहे. (म्हातारा एकदाल पुन्हा येतो आणि डावीकडे पुढे दरवाज्याकडे जातो.)

गीना: (तिच्या खुर्चीत अर्ध वळण घेत) स्वयंपाकघरातलं तुम्हाला काही हवंय का आजोबा?

एकदाल: होय, हवंय मला. तू उठू नकोस. (बाहेर जातो.)

गीना: तिकडे विस्तवाजवळ तर जात नाहीत ना ते? (क्षणभर थांबते.) हेदविग, फक्त जा आणि बघ काय करताहेत ते. (एकदाल छोट्याश्या भांड्यात गरम पाणी घेऊन येतो.)

हेदविग: तुम्हाला गरम पाणी हवं होतं का, आजोबा?

एकदाल: होय, हवं होतं मला काहीतरी. मला काहीतरी लिहायचं होतं आणि शाई तर लापशीसारखी घट्ट झालीये.... हे.....

गीना: पण आधी तुमचं जेवण उरकून घ्या बाबा, आत ठेवलं आहे ते.

एकदाल: मला जेवणाची काही फिकीर वाटू शकत नाही, गीना मी खूप कामात आहे, कळलं तुला? कुणीसुद्धा माझ्या खोलीकडे यायचं नाही, - हं. (तो त्याच्या खोलीत जातो. गीना आणि हेदविग एकमेकींकडे बघतात.)

गीना: कोठून पैसे मिळाले असतील यांना याची काही कल्पना आहे का तुला?

हेदविग: ग्रीबर्ग कडून असतील बहुतेक.

गीना: मुळीच नाही. ग्रीबर्ग नेहमी माझ्याकडे पैसे पाठवतो.

हेदविगः मग ही बाटली त्यांनी कोठून तरी उधारीने आणली असावी.

गीनाः कुणीच काहीही उधारीवर देणार नाही, गरीब बिचाऱ्या म्हाताऱ्याला. (यलमार एकदाल येतो. त्याच्या अंगात ओव्हरकोट आणि डोक्यावर राखाडी रंगाची फेल्ट हॅट आहे.)

गीनाः (हातातील शिवणकाम खाली फेकून उभी राहते.) नाही, पण यलमार आलात तुम्ही परत एवढ्यात!

हेदविगः (त्याचवेळी उडी मारत) कल्पना करवत नाही आता, डॅडी.

यलमारः (हॅट खाली ठेवीत) होय, बरेच लोक यावेळीच बाहेर पडले.

हेदविगः इतक्या लवकर?

यलमारः होय, तो भोजनाचा कार्यक्रम होता, माहित आहे तुला. (ओव्हरकोट काढू लागतो.)

गीनाः मला तुमची मदत करू द्या.

हेदविगः आणि मलासुद्धा. (त्या त्याचा कोट काढायला मदत करतात, गीना तो मागच्या भिंतीवर टांगते.) बरेच लोक आले होते का तेथे, डॅडी?

यलमारः ओह, नाही, बरेच नाहीत. ते जवळ जवळ बारा होते आणि आम्ही बसलो तेव्हा चौदाजण.

गीनाः आणि तुम्ही त्या सर्वांशी काही बोललात का?

यलमारः ओ, होय, थोडंसं. पण ग्रेगर्सनेच मुख्यतः माझा ताबा घेतला होता.

गीनाः ग्रेगर्स अजूनही ओंगळ आहे का?

यलमारः मुख्यतः तो देखणा दिसत नाही. बाबा घरी आले नाहीत का?

हेदविगः होय, बाबा आत लिहित बसलेत.

यलमार: काही सांगत होते का ते?

गीना: नाही, कशाबद्दल?

यलमार: कशाबद्दलही ते बोलले नाहीत का-? ग्रीबर्गबरोबर त्यांचं काहीतरी झाल्याचं मी ऐकलं तेथे. मी थोडंसं आत जाऊन बघून येतो त्यांना.

गीना: नाही, नाही, तुम्ही न जाणंच योग्य-

यलमार: का नको? मी आत येऊ नये अशी त्यांची इच्छा होती असं सांगितलं होतं का त्यांनी?

गीना: ह्या रात्री कुणीही त्यांचा दरवाजा ठोठावू नये अशी त्यांची इच्छा आहे—

यलमार: (खुणेने दाखवित) शूSS शूSS

गीना: (तिचे लक्ष नसते.)ते तिकडे आहेत. गरम पाणी घ्यायला-

यलमार: ओह! ते तेथे बसले आहेत का-?

गीना: होय, मला तसं वाटतं.

यलमार: अरे देवा! माझे पांढऱ्या केसांचे म्हातारे बिचारे बाबा! ठीक, ठीक बसू दे त्यांना तेथे आणि जराशी मौज लुटू दे त्यांना उर्वरित जीवनात. (म्हातारा एकदाल अंगरख्यात, तोंडात पाईप, असा त्यांच्या खोलीतून बाहेर येतो.)

एकदाल: आलास घरी? मला वाटलंच की तुझ्याच बोलण्याचा आवाज असावा हा.

यलमार: होय, आत्ताच आलोय मी.

एकदाल: तू मला पाहिलं नाहीस, नाही का?

यलमार: नाही, पणे ते म्हटले तुम्ही तिथून गेलात आणि मला वाटलं मी तुमच्याबरोबर घरी चालत यावं.

एकदाल: हं, छान वाटलं यलमार-! कोण होते ते सारे लोक?

यलमार: ओह, सगळ्या प्रकारचे. तेथे दिवाण फ्लोर आणि दिवाण बॅले आणि दिवाण कास्परसेन आणि दिवाण... काय त्याचे नाव... मी आठवू शकत नाही.

एकदाल: (मान हलवितो) ऐकलंस ते गीना! दिवाण-सारे दिवाण होते.

गीना: होय, त्या घरात आता साऱ्या गोष्टी झकपक झाल्यात.

हेदविग: त्यांच्यापैकी कुणी गात होते का डॅडी? किंवा वाचीत होते का?

यलमार: नाही, ते नुसती निरर्थक बडबड करीत होते. त्यांची इच्छा होती की मी काहीतरी म्हणून दाखवावे, पण तसे माझ्याजवळ काहीही नव्हते.

एकदाल: तुझ्याकडे तसं काहीही नव्हतं, अं?

गीना: जर तुमची इच्छा असती तर तुम्ही ते सहज करू शकला असता.

यलमार: नाही. एखाद्याने कुणाच्याही ताब्यात जायला नको. (खोलीत येरझारा घालीत) मी कोणत्याही मार्गाने तसा नाही.

एकदाल: नाही, नाही. तू यलमारला असं सहजासहजी रोखू शकत नाहीस.

यलमार: सायंकाळच्या एखाद्या कार्यक्रमात गेल्यावर माझ्याकडून करमणूकीची अपेक्षा का केली जावी मला कळत नाही. इतरांना त्यांच्या कौशल्याचा उपयोग करू द्यावा. हे लोक ह्या डिनर टेबलावरून त्या डिनर टेबलावर जातात आणि किळस येईल असे बकाबका खातात व गटागटा पितात, अधाशीपणे. त्यांना स्वतः क्रियाशील होऊन ते जे उत्तम अन्न खातात त्या बदल्यात स्वतःचं कसब दाखवून परतफेड करू द्यावी.

गीना: पण असं सांगितलं नाही ना तुम्ही त्यांना?

यलमार: (गुणगुणत) हो-हो-हो- तसं मी थोडंसं स्पष्टपणे बोलून कानउघडणी केली त्यांची.

एकदाल: आणि त्या साऱ्या दिवाणांनाही!

यलमार: त्याचं त्यांना काही विशेष वाटलं नाही. (सहजपणे) त्यानंतर टोकेबद्दल आमची थोडीशी चर्चा झाली.

एकदाल: टोके मिळाली तुला? ती खरंच छान दारू आहे!

यलमार: (थांबून) असू शकते ती दारू उत्तम. पण मी त्यांना म्हणालो की सर्व हंगामात ती उत्तम नसते. त्या द्राक्षांना सूर्यप्रकाश किती मिळाला होता त्यावरच ते अवलंबून असते.

गीना: नाही, यलमार हे तुम्हाला ठाऊक आहे?

एकदाल: आणि म्हणून ह्यावर त्यांनी तुमच्याशी वादविवाद केला?

यलमार: त्यांनी प्रयत्न केला, पण शेवटी त्यांना मानावं लागलं—दारूप्रमाणेच दिवाणांच्या प्रकारातही फरक असतो, हेही त्यांना ऐकवलं.

गीना: म्हणजे, काय होता तुमचा उद्देश?

एकदाल: ही: ही:!! म्हणजे त्यांना त्यांच्या पाईपमध्ये टाकून धूम्रपान करावे लागले!

यलमार: त्यांना त्यांच्या तोंडावर सरळ मारलंय.

एकदाल: ऐकलंस का गीना? अगदी सरळ सरळ दिवाणांच्या दातांवर मारलं यानं.

गीना: खरंच? अगदी दातखिळीवर!

यलमार: हो, पण मला वाच्यता करायची नाही त्याची. एखाद्याने अशा गोष्टींबद्दल बोलू नये. सर्व मामला सामोपचाराने मिटला. ते चोखंदळ, मनमिळाऊ लोक होते. मग मी का त्यांना दुखवावं? नाही!

एकदाल: पण सरळ त्यांच्या तोंडावर.....

हेदविगः (खुशामत करीत) ह्या कपड्यांमध्ये किती छान दिसता तुम्ही. खूपच शोभून दिसतात तुम्हाला हे कपडे, डॅडी!

यलमारः होय, मी दिसतो तसा, नाही का? आणि हा अगदी फिट्ट आणि मापात बसलाय. बगलेत जरा घट्ट होतोय कदाचित,-- मदत कर हेदविग. (कोट काढतो) मला वाटतं आता जाकीट घालावं. माझं जॅकेट कोठे आहे, गीना?

गीनाः हे येथे आहे. (जॅकेट आणून त्याला मदत करते)

यलमारः आता ठीक झालं! उद्या सकाळी पहिलं काम म्हणजे हा कोट मोलव्हिकला नेऊन द्यायचा. विसरायचं नाही.

गीनाः (बाजूला ठेवीत) आम्ही करू ते सारं बरोबर.

यलमारः (हातपाय ताणत) ओह, हा ड्रेस घरापेक्षाही जास्त वाटतो. घरचे सैल आणि साधे कपडे माझ्या व्यक्तिमत्त्वाला योग्य वाटतात. तुला असं नाही वाटत, हेदविग?

हेदविगः होय डॅडी, मला वाटतं तसं.

यलमारः हा माझा नेकटाय अशा रितीनं दोन टोकांनी झुलता—पहा कसा दिसतो.

हेदविगः होय, खूप छान दिसतोय, तुमच्या मिशा आणि कुरळ्या केसांबरोबर.

यलमारः मी काही ह्यांना कुरळे केस म्हणणार नाही, त्यापेक्षा अधिक लाटालाटांचे म्हणू शकतेस.

हेदविगः होय, कारण त्यांना मऊ बटा आहेत.

यलमारः लाटा, खरोखर.

हेदविगः (थोड्या वेळानंतर, त्याचे जॅकेट ओढते) डॅडी!

यलमारः आता काय आहे?

हेदविग: ओह, तुम्हाला चांगलच ठाऊक आहे ते.

यलमार: नाही, निश्चितच मला ठाऊक नाही.

हेदविग: (हुंदके देत हसत) ओ, होय डॅडी तुम्हाला ठाऊक आहे. तुम्ही मला फार काळ असं छळू शकत नाही.

यलमार: पण काय आहे ते?

हेदविग: (त्याला हलवित) ओ, थांबवा आता हे आणि ऐका ना डॅडी. तुम्हाला आठवतय चांगलच की किती छानछान वस्तूंचं तुम्ही मला प्रॉमिस केलं होतं ते.

यलमार: ओ, ते का? खरंच विसरून गेलो होतो मी! माझ्या जवळ तुझ्यासाठी काहीतरी आहे, हेदविग. (जातो आणि कोटाच्या खिशात काहीतरी शोधतो.)

हेदविग: (उड्या मारीत टाळ्या पिटीत) ओ, हे आई, हे आई !

गीना: बघ, तू आता! वेळ दे त्यांना थोडा.

यलमार: (एक कागद बघून) बघ, येथे आहे ते.

हेदविग: हे? हा फक्त एक कागदाचा तुकडा आहे.

यलमार: ती जेवणाच्या पदार्थांची यादी आहे, हेदविग, संपूर्ण जेवणाच्या पदार्थांची यादी. हे बघ "मेनू". ह्याचा अर्थ जेवणाच्या पदार्थांची यादी.

हेदविग: दुसरं काहीच नाही का तुमच्याजवळ?

यलमार: बाकीचं मी विसरलो, मी सांगतो तुला. पण माझ्यावर विश्वास ठेव- हे सारेच स्वादिष्ट पदार्थ खायला असमाधानकारक असतात. त्या टेबलापाशी

बस आणि वाच ती यादी. आणि मग तो पदार्थ कसा लागतो ते मी तुला वर्णन करून सांगतो. आता बैस तिथं हेदविग.

हेदविग: (आवंढा गिळते.) थँक यू. (ती बसते पण वाचीत नाही. गीना तिला खुणावते ते यलमार बघतो.)

यलमार: (खोलीत येरझाऱ्या घालीत) विचार करायला गेलं तर खूप विलक्षण असतात ह्या साऱ्या गोष्टी. तो जर एखादी गोष्ट विसरला तर त्याला खूप आंबट चेहरे बघावे लागतात. ह्या साऱ्या गोष्टींची सवय करून घ्यावीच लागते ही वेगळी गोष्ट आहे. (शेगडीजवळ खुर्चीत बसलेल्या बापाला पाहून) ह्या सायंकाळी तुम्ही तेथे आत दुंकून पाहिलंत का, बाबा?

एकदाल: होय तर. ती टोपलीत जाऊन बसलीय.

यलमार: नाही, ती टोपलीत जाऊन बसली! तिनं स्वतःच तशी सवय लावून घ्यायला हवीच.

एकदाल: होय, मी सांगितलं होतं तुला की तिने तसं करावं म्हणून, पण अजूनही थोड्या इतर गोष्टी आहेत....

यलमार: काही सुधारणा, होय.

एकदाल: पण सुधारणा करायलाच हव्यात त्यांनी, कळलं तुम्हाला.

यलमार: होय, ह्या सुधारणांबाबत आपण थोड्याश्या गप्पा मारूया पप्पा. या येथे सोफ्यावर बसूया आपण.

एकदाल: होय, बसूया! आधी जरा माझा पाईप भरून घेतो. ती साफही करून घ्यायला हवीय, हं. (तो खोलीत जातो.)

गीना: (यलमारकडे पाहून हसत) पाईप साफ करताहेत!

यलमार: हो, हो, गीना, करू दे त्यांना ते..... गरीब बिचारा... फुटलेल्या जहाजातील प्रवासी- हो आता ह्या सुधारणा उद्याच्या पूर्वी हातावेगळ्या करायलाच हव्यात.

गीना: उद्या तुम्हाला वेळ मिळायचा नाही.

हेदविग: (मध्येच बोलत) होय. उद्या मिळायचा नाही त्यांना वेळ, आई!

गीना:विसरू नका त्या प्रिंट्स रिटर्निंग करायची खूप गरज आहे. सारखे मागायला येताहेत ते.

यलमार: ओ हो, त्या प्रिंट्स ना पुन्हा? होतील त्या तयार. काही नव्या ऑर्डर्स आल्यात का?

गीना: नाही, दुदैव आपलं. उद्या तेवढी दोन सीटींग्ज आहेत. त्या शिवाय काही नाही.

यलमार: एवढंच? ओ, ठीक, तू स्वतःच ते करायला तयार नाहीस...

गीना: पण मी काय करायला हवं असं तुम्हाला वाटतं? आपल्याला जेवढ्यात परवडेल तेवढ्यात मी पेपरात जाहिराती दिल्या, मी हिशेब करून सांगते.

यलमार: हो. ही वर्तमानपत्रे! पत्रेच. तू पाहू शकतेस काय उपयोग होतोय त्यांचा ते. आणि खोलीची साधी चौकशीही करायला कोणी आलं नाही.

गीना: नाही, अजून तरी नाही.

यलमार: ते अपेक्षितच होतं. माणसाने जर त्याचे डोळे उघडे ठेवले नाहीत तर— कसून प्रयत्न केल्याशिवाय काहीही होत नाही गीना.

हेदविग: (त्याच्याकडे जात) तुम्हाला मी बासरी आणलेलं आवडणार नाही का, डॅडी?

यलमार: नाही, नको बासरी.... ह्या जगात आनंद देणाऱ्या वस्तू नकोत मला!
(येरझाऱ्या घालीत) ओह, होय, उद्या कामाला लागतो अतिशय काळजीने.
माझी सारी शक्ती कामाला लावतो....

गीना: पण माझ्या प्रिय यलमार, मला तसं बोलायचं नव्हतं.

हेदविग: डॅडी बियरची बाटली आणू का?

यलमार: नाही, मुळीच नाही. काहीही आणायची गरज नाही माझ्यासाठी...
(थांबतो) बियर? बियर म्हणालीस का तू?

हेदविग: (आनंदाने) होय बाबा, सुंदर ताजी बियर.

यलमार: ठीक... जर तुला खरोखर तसं वाटत असेल तर, तू एका बाटलीत आणू
शकतेस.

गीना: होय, जा. त्यामुळे थोडं उल्हसित वाटेल. (हेदविग किचनच्या दरवाज्याकडे
पळते.)

यलमार: (शेगडीजवळ जात असताना तिला थांबवतो, तिच्याकडे बघतो, तिचे डोके
हातात घेतो आणि तिला जवळ ओढतो.) हेदविग! हेदविग!

हेदविग: (आनंदाश्रूंनी) माझे प्रिय, चांगले डॅडी!

यलमार: नाही मला तसं संबोधू नकोस. तेथे श्रीमंतांच्या मेजवानीत मी
अधाशासारखा चरत होतो. टेबलावरच्या भरल्या जेवणावर ताव मारत
होतो- आणि तुझ्यासाठी एवढंही-!

गीना: (टेबलाजवळ बसत) ओह, असं बोलू नका, यलमार.

यलमार: खरं आहे हे. पण तुम्ही माझ्याविषयी खूप वाईट विचार करायलाच नको.
तुला ठाऊक आहे, माझं प्रेम आहे तुमच्यावर.

हेदविगः (त्याच्या गळ्याभोवती हात टाकत) आणि आम्हीसुद्धा तुमच्यावर खूप, खूप प्रेम करतो, डॅडी!

यलमारः आणि जर मी आता आणखी पुन्हा गैरवाजवीपणा केला, ठीक... का मग... तुम्हाला हे लक्षात ठेवायला हवं की मी असा माणूस आहे की जो काळज्यांच्या झुंडींनी घेरलेला आहे. ठीक आहे! (डोळे पुसतो) अशा वेळी बियर नको. बासरी दे मला. (हेदविग पळत जाऊन फळीवरील बासरी आणून देते.) थॅक्स! हे ठीक आहे. हातात बासरी आणि तुम्ही माझ्याजवळ... ओह! (हेदविग गीनाच्या बाजूला टेबलाजवळ बसते, यलमार मागेपुढे पावले टाकीत जोरजोरात बासरी वाजवतो आणि बोहेमियन शेतकऱ्याचे नृत्य करतो, पण हळू आणि व्याकूळ सुरात आणि भावविवश आविर्भावात. बासरी थांबवतो, डावा हात गीनापुढे पसरवून गहिवरून म्हणतो) आपलं छप्पर दरिद्री आणि खालच्या दर्जाचं जरी असलं, पण तरी ते घर आहे आणि मी मनापासून सांगतो येथे माझं सुख नांदतं. (तो पुन्हा बासरी वाजवायला सुरूवात करतो आणि त्याच वेळी बाहेरचा दरवाजा ठोठावण्याचा आवाज येतो.)

गीनाः (उठत) थांबव यलमार! मला वाटतं कुणीतरी येतंय.

यलमारः (बासरी फळीवर ठेवीत) आलंय पुन्हा कुणीतरी! (गीना जाते आणि दरवाजा उघडते.)

ग्रेगर्सः (दरवाजाबाहेरून) माफ करा मला-

गीनाः (दचकून मागे सरत) ओह!

ग्रेगर्सः फोटोग्राफर एकदाल येथे राहत नाहीत का?

गीनाः होय, येथेच राहतात.

यलमार: (दरवाज्याकडे जातो.) ग्रेगर्स! पुन्हा तू! ये आत ये.

ग्रेगर्स: (आत येत) मी तुला भेटायला येईन असं सांगितलं होतं, नाही का?

यलमार: पण ह्या सायंकाळी-? तू पार्टी सोडून आलास?

ग्रेगर्स: दोन्हीही. पार्टी आणि बापाचं घरही. गुड इव्हनिंग, सौ.एकदाल. तुम्ही मला ओळखलं की नाही, खात्री वाटत नाही.

गीना: होय तर, छोट्या वर्लसाहेबांना पुन्हा ओळखणं कठीण नाही.

ग्रेगर्स: नाही, मी आहे माझ्या आईसारखा, मला खात्री आहे तुम्हाला तिची आठवण असणार याची.

यलमार: बापाचं घर सोडून आलो, असं म्हणालास तू?

ग्रेगर्स: होय, मी एका हॉटेलात जाऊन राहतोय.

यलमार: असं का आत्ता! ठीक, आता तू येथे आहेस, तुझा कोट काढ आणि खाली बस.

ग्रेगर्स: थँक्स. (तो त्याचा कोट काढतो. त्याने साधे गावाकडचे विविधरंगी लोकरीचे जाड कपडे घातले आहेत.)

यलमार: येथे सोफ्यावर, आरामात बैस. (ग्रेगर्स सोफ्यावर बसतो, यलमार टेबलाच्या बाजूस खुर्चीवर बसतो.)

ग्रेगर्स: (सभोवती बघत) तर ह्या जागेत राहतोस तू, यलमार- हे तुझं घर तर.

यलमार: हं, तू बघतोस तो, स्टुडियो आहे माझा...

गीना: पण सर्व खोल्यांपेक्षा ही मोठी असल्याने आम्ही सर्व सामान्यपणे येथेच बसतो.

यलमार: पूर्वी ह्यापेक्षा अधिक छान जागा होती आमच्याजवळ, पण या फ्लॅटचा मोठा फायदा आहे आणि तो म्हणजे सगळी अतिरिक्त मोकळी जागा.

गीना: आणि आमच्याजवळ या मोकळ्या अतिरिक्त जागेच्या दुसऱ्या बाजूला एक आणखी खोली आहे आणि ती आम्ही भाड्याने देऊ शकतो.

ग्रेगर्स: (यलमारला) ठीक, ठीक... शिवाय भाडेकरूही आहेत?

यलमार: नाही, अजून नाही मिळाले. भाडेकरू मिळणं सोपं नसतं. त्यासाठी पुढाकार घ्यावा लागतो. (हेदविगला) त्या बियरचं काय झालं गं? (हेदविग मान हलवून स्वयंपाकघरात जाते.)

ग्रेगर्स: म्हणजे ही तुझी मुलगी तर.

यलमार: होय, ही हेदविग.

ग्रेगर्स: एवढं एकच मूल आहे का तुला?

यलमार: होय, एकुलती एक. जगातील सर्वात मोठा आनंद आहे आमचा ही. (आवाज खाली घेत)तेवढंच अतिशय मोठं दुःख सुद्धा.

ग्रेगर्स: म्हणजे काय?

यलमार: ती दृष्टी गमावण्याच्या गंभीर धोक्यात आहे.

ग्रेगर्स: आंधळी होत आहे?

यलमार: होय. येथवर फक्त पहिली लक्षणं दिसू लागलीत. पण काही वेळा तिला ते जाणवतही नाही अजून. पण डॉक्टरांनी आम्हाला धोक्याचा इशारा दिला आहे की हे अटळ आहे म्हणून.

ग्रेगर्स: हे फारच भयंकर दुर्दैव आहे. कसं येऊन मिळालं तिला हे असं?

यलमार: (निःश्वास सोडीत) आनुवंशिक बहुधा.

ग्रेगर्स: (दचकून) आनुवंशिक?

गीना: यलमारच्या आईचे डोळे अधू होते.

यलमार: होय, असं बाबा म्हणतात. मला ती आठवत नाही.

ग्रेगर्स: बिचारी पोर... आणि तिला कसं वाटतं याबद्दल?

यलमार: ओह, तू कल्पना करू शकतोस आमच्याजवळ हृदयच नाही तिला सांगण्यासारखं. ती स्वप्नात सुद्धा पाहू शकत नाही असा धोका. ती आनंदी आणि निश्चित आहे. गाणाऱ्या पाखरासारखी, इकडे तिकडे फडफडत उत्तरोत्तर जात अनंत रात्रीच्या जीवनात. (खचून) ओह, हे पूर्णपणे हृदयविदारक आहे माझ्यासाठी, ग्रेगर्स!

(हेदविग एका ट्रेवर बियर आणि ग्लासेस आणून टेबलावर मांडते.)

यलमार: (तिच्या डोक्यावर थोपटीत) थँक यू, हेदविग. (हेदविग त्याच्या मानेभोवती हात टाकीत त्याच्या कानात कुजबुजते.) नको. सँडविच नको. (वर बघत) कदाचित ग्रेगर्सला काही आवडेल तर?

ग्रेगर्स: (नम्रपणे नाकारीत) नको नको, थँक्यू.

यलमार: (अजूनही दुःखाने) ठीक, कदाचित, आण बरं थोडंसं तरीपण. जर कडक ब्रेड असेल तुझ्याजवळ तर ठीक. पण बरचसं लोणी लावून आण आठवणीने. (हेदविग आनंदाने मान डोलावते आणि पुन्हा किचनमध्ये जाते.)

ग्रेगर्स: (तिला सारखं निरखून बघत) पण काही दृष्टीने ती निरोगी आणि बळकट दिसते.

यलमार: होय, तेवढं सोडून दिल्यास देवाच्या कृपेने तिच्यात काहीच उणीव नाही.

ग्रेगर्स: ती तुमच्यासारखीच दिसणार काही काळाने, सौ.एकदाल. काय वय असेल तिचं?

गीना: हेदविगला आता चौदावं लागेल. परवाच तिचा वाढदिवस आहे.

ग्रेगर्स: वयाच्या मानाने ती बरीच उंच दिसते.

गीना: होय, गेल्या वर्षीपासून ती एकदम उंचावू लागलीय.

ग्रेगर्स: ही लहान पोरं मोठी झालेली दिसली, की आपल्या वयाची आठवण येऊ लागते- तुमचं लग्न होऊन किती दिवस झाले?

गीना: आमचा विवाह झाला त्याला- किती बरं- पंधरा वर्ष झाली असतील.

ग्रेगर्स: इतकी वर्ष झालीत?

गीना: (सावध होऊन, त्याच्याकडे बघत) होय, अगदी तेवढीच.

यलमार: हो, तितकीच वाटतं. कदाचित पंधरा वर्षांत थोडे महिने कमी असतील. (आवाजाचा रोख बदलून) तिकडे कामावर असताना तुला ही वर्षे फार मोठी वाटत असतील, नाही ग्रेगर्स?

ग्रेगर्स: तिथं होतो तोपर्यंत वाटली तशी. आता ते संपलं. कसा वेळ गेला ते कळलं सुद्धा नाही. (म्हातारा एकदाल त्याच्या खोलीबाहेर येतो. त्याच्या हातात पाईप नसतो. पण त्याने त्याची जुन्या जमान्यातल्या गणवेशातली टोपी डोक्यावर ठेवली आहे. त्याची चालण्याची ढब डळमळीत आहे.)

एकदाल: यलमार ये पाहू आता. आपण इथं बसू आणि त्या दुरूस्तीबद्दल आता चर्चा करू-हं. काय होतं ते पुन्हा?

यलमार: (त्याच्याकडे जात) बाबा, येथे कुणीतरी आहे, ग्रेगर्स वर्ल... मला ठाऊक नाही तुम्हाला तो आठवतो की नाही ते.

एकदाल: (ग्रेगर्सकडे बघतो, जो उभ राहिला आहे.) वर्ल? म्हणजे तो मुलगा का? काय हवंय त्याला माझ्यापासून?

यलमार: काही नाही. मला भेटायला आलाय तो.

एकदाल: नाही, म्हणजे काही समस्या नाही ना?

यलमार: नाही नाही, खात्रीने नाही.

एकदाल: (हातवारे करीत) नाही, मी पर्वा करीत नाही त्याची, तुला ठाऊक आहे, मी भीत नाही तसा पण—

ग्रेगर्स: (त्याच्याकडे चालत जात) तुमच्या जुन्या शिकारीच्या क्षेत्राची आठवण देऊन तुम्हाला अभिवादन करायला आलोय मी, लेफ्टनंट एकदाल.

एकदाल: शिकारीचे क्षेत्र?

ग्रेगर्स: होय, तेथे होयदालच्या कारखान्याच्या बाजूला.

एकदाल: ओह, तेथे, तिकडे, त्या जुन्या काळी तेथील सर्व ठिकाणं ठाऊक होती मला.

ग्रेगर्स: त्या काळी तुम्ही मोठे शिकारी होता.

एकदाल: होय, होतो खरा. तू माझ्या गणवेशाकडे बघतोयस होय? तो घालून ह्या घरात वावरायला भीती नाही मला कुणाची. जोपर्यंत मी रस्त्यावर बाहेर जात नाही तोवर— (हेदविग एका प्लेटमध्ये ब्रेड बटर आणून टेबलावर ठेवते.)

यलमार: खाली बसा आता बाबा, आणि ग्लासभर बियर घ्या. तूही सुरूवात कर ग्रेगर्स. (एकदाल पुटपुटत सोफ्यावर धडपडतो. ग्रेगर्स खुर्चीवर त्याच्या शेजारी बसतो. यलमार ग्रेगर्सच्या दुसऱ्या बाजूस बसतो. गीना टेबलापासून थोड्या अंतरावर शिवणकाम करीत बसते, हेदविग तिच्या वडिलांशेजारी उभा राहते.)

ग्रेगर्स: लेफ्टनंट एकदाल, यलमार आणि मी उन्हाळ्याच्या आणि ख्रिसमसच्या दिवसात तुम्हाला भेटायला येत होतो ते तुम्हाला आठवत असेलच.

एकदाल: येत होता तुम्ही? नाही, नाही, नाही, हे मला आठवत नाही. पण मी त्यावेळी चांगला शिकारी होतो यात शंकाच नाही. मी अस्वलांची देखील शिकार केली आहे... नऊ मारली होती साली.

ग्रेगर्स: (त्याच्याकडे सहानुभूतीपूर्वक बघत) आणि आता तुम्हाला मुळीच गोळीबार करायला मिळत नाही.

एकदाल: ओ, नाही. ते मी म्हणणार नाही माय डिअर सन. अजूनही अधून मधून गोळीबार करतो थोडा. त्या पूर्वीप्रमाणे खचितच नाही... कारण ते जंगल तुम्हाला ठाऊक आहे...ते जंगल...ते जंगल...(पितो.) अजूनही तशीच छान आहेत का ती जंगले?

ग्रेगर्स: तुमच्या काळात होती तशी भरगच्च नाही. मोठ्या प्रमाणावर विरळ झालीत.

एकदाल: विरळ झाली आहेत? (आवाज खाली घेत, जसा काही घाबरलेला आहे) ती फार फार धोक्याची बाब ते संकट आणतं. जंगलं स्वतः सूड घेतात.

यलमार: (त्याचा ग्लास भरतो.) थोडीशी अजून घ्या बाबा.

ग्रेगर्स: तुमच्यासारखा माणूस कसा राहू शकतो- असा माणूस जो खुल्या हवेतला, कोंदट शहरात चार भिंतीत कोंडून घेऊन राहतो तरी कसा?

एकदाल: (थोडंसं हसून, यलमारकडे दृष्टिक्षेप टाकतो.) ओ, येथे काही वाईट नाही, काही अगदीच वाईट नाही.

ग्रेगर्स: पण त्या साऱ्या गोष्टींचे काय? ह्या एकेकाळी तुमच्या जीवनाचा भाग बनून गेल्या होत्या. ती थंड कुरवाळणारी झुळूक, जंगलातल्या खुल्या हवेतील जीवन, उंच पठारावरील जंगली प्राणी आणि पक्ष्यांमधलं-?

एकदाल: (स्मित करीत) यलमार, याला बघू द्यायचं का ते?

यलमार: (घाईने व थोडेसे गोंधळून) ओ, नाही, नाही बाबा, आज रात्री नको.

ग्रेगर्स: काय दाखवायचंय त्यांना मला?

यलमार: ओह, ते एक प्रकारचे... तू ते दुसऱ्या वेळी बघू शकतोस.

ग्रेगर्सः (म्हाताऱ्याशी पूर्वीचेच बोलणे चालू ठेवीत) आता माझ्या मनात काय होतं लेफ्टनंट एकदाल, की तुम्ही तिकडे कामाकडे यावं माझ्याबरोबर, मी तेथे लवकरच परत जाणार आहे आणि तेथे सुद्धा नकला करण्याचं काही काम मिळेल. आणि इथे ह्या जागी तुमचं मन रमेल असं काहीसुद्धा नाही— उत्साही वाटण्याजोगंही नाही.

एकदालः (आश्चर्याने त्याच्याकडे टक लावून बघत) माझ्याकडे? येथे काहीच नाही माझ्यासाठी...?

ग्रेगर्सः अर्थात यलमार आहेच. पण मग त्याचं स्वतःचं कुटुंब आणि तुमच्यासारखा स्वतंत्र वृत्तीची उत्कट ओढ असलेला, स्वैर माणूस-

एकदालः (टेबलावर हात मारून) यलमार, आता पाहिलेच पाहिजे त्याने ते.

यलमारः पण बाबा हे योग्य आहे? अंधार आहे सगळीकडे.

एकदालः वेडेपणा, चांदणं पडलंय. (उठून उभा राहतो.) त्याने ते बघायलाच हवं, मी सांगतो तुला. ये आणि हात दे मला.

हेदविगः ओ, होय, हात द्या त्यांना डॅडी.

यलमारः (उठत) ठीक आहे तर.

ग्रेगर्सः (गीनाला) काय आहे ते?

गीनाः विशेष काहीतरी असेलच अशी तुम्ही अपेक्षाच करायला नको. (एकदाल आणि यलमार मागच्या भिंतीपाशी जाऊन सरकता दरवाजा लोटतात, हेदविग म्हाताऱ्या एकदालला मदत करते, ग्रेगर्स सोफ्यापाशी उभा असतो. गीना स्वस्थ बसून शिवत आहे. उघडलेल्या दरवाज्यातून पलीकडे एक लांबरुंद वाकडं तिकडं कौलारू छप्पर दिसत आहे. खालच्या खोलीतून आलेल्या शेगडीच्या दोन नळ्या तेथून गेलेल्या दिसत आहेत. तेथे गवाक्ष

असून त्यातून आलेला चंद्रप्रकाश काही भागावर पडला आहे, उर्वरित भागावर गडद सावली आहे.)

एकदाल: (ग्रेगर्सला) आता तू जवळ येऊन बघू शकतोस.

ग्रेगर्स: (त्याच्यापाशी जातो) काय आहे ते, खरोखर?

एकदाल: तुम्ही स्वतःच बघा हं.

यलमार: (काहीसा ओशाळून) बाबांचं आहे हे सारं. कळलं तुला?

ग्रेगर्स: (दाराच्या बाजूला, खुराड्यात बघत) म्हणजे तुम्ही कोंबड्या बदके पाळली आहेत, लेफ्टनंट एकदाल!

एकदाल: मी म्हणेन आम्ही कोंबड्या बदके पाळतो. ते आता विसावा घेताहेत. पण हे सारे पक्षी तुम्ही दिवसा बघायला हवेत.

हेदविग: आणि तेथे...

एकदाल: शूSS ,शूSS त्याच्याविषयी तरी काही सांगू नकोस.

ग्रेगर्स: तशीच तुमच्याजवळ कबुतरेही आहेत वाटतं.

एकदाल: ओ, होय! खात्रीने, आमच्याकडे कबुतरेही आहेत. त्यांच्या घरट्यांच्या पेठ्या आहेत वळचणीखाली. कबुतरांना वर उंच जागी आवडतं, तुला ठाऊकच आहे.

यलमार: ती काही सर्वसाधारण कबुतरे नव्हेत, तथापि.

एकदाल: सर्वसाधारण! नाही, मी असंच म्हणेन की नाही, आमच्याजवळ काही टम्बलर आणि एक पावटरची जोडीसुद्धा आहे. पण या इकडे! तुम्ही पाहू शकता का तो पिंजरा, तेथे भिंतीजवळ?

ग्रेगर्स: होय, कशासाठी तुम्ही त्याचा वापर करता?

एकदाल: आमचे ससे तेथे झोपतात, बाबा.

ग्रेगर्स: वा! तसेच तुमच्याकडे ससेही आहेत तर?

एकदाल: हो. विचार करा तुम्ही, आमच्याकडे ससेही आहेत! तो विचारतोय आमच्याकडे ससेही आहेत काय, यलमार! हुः! आता आपण खरोखर एका गोष्टीकडे आलो! आता ते आलं! बाजूला हो हेदविग! ये आणि उभी रहा येथे, अगदी बरोबर, आता तेथे खाली बघा- गवत असलेली टोपली पाहू शकता तुम्ही?

ग्रेगर्स: होय, मी पाहू शकतो आणि त्या टोपलीत एक पाळीव पक्षी बसलेला मी बघू शकतो.

एकदाल: हं-“पाळीव पक्षी”!

ग्रेगर्स: ते बदक तर नाही?

एकदाल: (दुखावला जाऊन) होय, खचितच ते बदक आहे.

यलमार: पण हे कुठल्या प्रकारचं बदक आहे असं तुम्हाला वाटतं?

हेदविग: हे सर्वसाधारण बदक नव्हे.

एकदाल: शूss!

ग्रेगर्स: आणि ना ते टर्किश आहे.

एकदाल: नाही, महाराज-वर्ल, ते टर्किश बदक नव्हे, कारण ते रानटी बदक आहे.

ग्रेगर्स: नाही, ते खरोखर आहे? रानटी बदक?

एकदालः होय तेच ते. तो पाळीव पक्षी आहे असं म्हणाला होतास तू...ते रानटी बदक आहे, आमचं रानटी बदक आहे ते महाराज.

हेदविगः माझं रानटी बदक. कारण ती माझ्या मालकीची आहे.

ग्रेगर्सः ह्या खुराड्यात जिवंत राहिल ती? वाढेल ती येथे!

एकदालः खचितच, तिच्यासाठी पाण्याचे एक भांडे ठेवले आहे, त्यात ती डुंबते, कळलं तुम्हाला?

यलमारः एक दिवसाआड ताजं स्वच्छ पाणी.

गीनाः (यलमारकडे वळत) यलमार, माय डियर, येथे पूर्णपणे गारठा यायला लागलाय.

एकदालः हं, त्यांना झाकून ठेवूया मग. रात्रीच्या त्यांच्या आरामाच्या वेळी त्यांना त्रास द्यायला नको. बंद कर हेदविग. (यलमार आणि हेदविग पोटमाळ्याचे सरकदरवाजे बंद करतात.) पुन्हा आलात की तुम्ही पाहू शकता तिला नीट. (शेगडीजवळच्या आरामखुर्चीत बसतो.) ओह, खूप विलक्षण पक्षी असतात रानटी बदके, मी सांगतो तुम्हाला.

ग्रेगर्सः पण कशी पकडली तुम्ही तिला, लेफ्टनंट एकदाल?

एकदालः मी पकडलं नाही तिला. गावात एक विशिष्ट माणूस आहे ज्या सद्गृहस्थाचे आम्ही याबाबतीत आभार मानायला हवेत.

ग्रेगर्सः (थोडंसं दचकत) ते सद्गृहस्थ माझे वडील तर नाहीत, तेच का ते?

एकदालः होय बरोबर, अगदी बरोबर, तुझे वडीलच. हं.

यलमारः चमत्कारिक आहे तो तुझा अंदाज, ग्रेगर्स.

ग्रेगर्सः पूर्वी तू मला सांगितलं होतं की माझ्या बाबांनी तुझ्यावर खूप खूप उपकार केलेले आहेत, आणि म्हणून मला वाटलं की-

गीना: पण आम्हाला ते बदक घाऊक व्यापाऱ्याकडून मिळालेच नाही.

एकदाल: हॅकॉन वर्लचे आपण आभार मानायला हवेत, गीना. (ग्रेगर्सला) असं बघ, तो बोटीत होता आणि त्याने तिला तिच्याकडे उडू दिलं. पण तुझ्या बापाची दृष्टी आता फारशी चांगली नाही हं. म्हणून फक्त तिच्या पंखांना जखम झाली.

ग्रेगर्स: आहा! तिला फक्त एक किंवा दोन गोळ्या लागल्यात, नाही का?

यलमार: होय, दोन किंवा तीन कदाचित.

हेदविग: गोळी लागली तिला पंखाला, म्हणून ती उडू शकत नव्हती.

ग्रेगर्स: आता मग, ती बुडी मारून तळाला गेली असणार.

एकदाल: (झोपाळूपणे, त्याचा आवाज घोगरा आहे) तिने तसं केलं. जंगली बदकं नेहमी तसंच करतात. अगदी तळाला सूर मारतात... जितकं खोलवर त्यांना जाता येईल तितकं... डियर सर... रानटी बदकं झाडाला चोच मारतात... इतर, खाली असलेल्या घाणीत, जे त्यांना सापडेल त्यात... गुरफटून जातात. नंतर ते पुन्हा कधीच वर येत नाहीत.

ग्रेगर्स: पण लेफ्टनंट एकदाल, तुमचं रानटी बदक वर आलं पुन्हा.

एकदाल: त्यांच्या जवळ एक मोठा चलाख कुत्रा होता... तुमच्या वडिलांजवळ. आणि त्या कुत्र्याने पाण्याखाली झेप घेऊन त्या बदकाला वर काढून आणले पुन्हा.

ग्रेगर्स: (यलमारकडे वळून) आणि मग तुम्हाला ती मिळाली!

यलमार: लगेचच नाही, आधी तिला तुझ्या वडिलांनी घरी नेली. पण तिथं ती सुदृढ झाली नाही, म्हणून पेट्रसेनला सांगितलं गेलं की तिला मारून टाक...

एकदाल: (अर्धवट झोपेत) हो! पेट्रसेन- तो मूर्ख म्हातारा...

यलमार: (खालच्या आवाजात) आम्हाला ती अशा मार्गाने मिळाली, बघ तू, पेट्रसेनला वडील ओळखत होते. जेव्हा त्यांना रानटी बदकाबद्दल घडलेलं कळलं, तेव्हा त्यांनी ते त्याच्याकडून मागून घेतलं.

ग्रेगर्स: आणि आता ती त्या खुराड्यात जोमाने वाढतेय.

यलमार: होय, आश्चर्य वाटावे असे. खूप धष्टपुष्ट झालीय. खूप दिवसांपासून इथे राहिल्याने आता ती जंगलातलं खरं जीवन काय असतं ते विसरून गेली. आणि हे असंच काहीतरी घडायला हवं होतं.

ग्रेगर्स: अगदी खरं आहे तुझं, यलमार. तिला आकाश आणि समुद्राचं ओझरतं दर्शनही कधीच घडू देऊ नकोस... पण मी फार काळ येथे रहायलाच नको, कारण मला वाटतं तुझ्या वडिलांना झोप लागलीय.

यलमार: ओह, तू त्याबाबतीत काळजी करायला नको....

ग्रेगर्स: मी असं म्हणत होतो, तू म्हणत नव्हतास का की तुझ्याकडे भाड्याने द्यायची एक खोली आहे म्हणून- एक रिकामी खोली?

यलमार: होय, त्याचं काय? कदाचित तुला कुणीतरी ठाऊक असणार...?

ग्रेगर्स: मला मिळू शकेल का ती खोली?

यलमार: तुला?

गीना: नाही, पण तुम्ही मिस्टर वर्ल...?

ग्रेगर्स: मला मिळू शकेल ना ती खोली? उद्या सकाळी लवकर पहिलं काम म्हणजे ती मी ताब्यात घेणं.

यलमार: होय, मोठ्या आनंदानं...

गीना: नाही, पण मि.वर्ल, तुमच्या योग्यतेची खोली नाही ती.

यलमार: पण गीना, असं कसं म्हणू शकतेस तू?

गीना: होय, कारण ती खोली पुरेशी मोठीही नाही आणि तिथे पुरेसा प्रकाशही नाही आणि-

ग्रेगर्स: मी अशा बारीक सारीक गोष्टीत लक्ष घालणारा नाही, मिसेस एकदाल.

यलमार: मी स्वतः म्हणालेलो आहे की ती खूपच छान खोली आहे. आणि आतही काही वाईट सुसज्ज नाही.

गीना: पण खाली राहणाऱ्या दोघांची आठवण असू द्या.

ग्रेगर्स: कोण ती दोघं?

गीना: आहे, त्यापैकी एक आहे खाजगी शिक्षक....

यलमार: तो आहे मोलव्हिक ग्रॅज्यूएट मिस्टर मोलव्हिक.

गीना: --आणि दुसरा आहे डॉक्टर, ज्याचे नाव आहे रेलिंग.

ग्रेगर्स: रेलिंग? मी थोडंसं ओळखतोय त्यांना. काही काळ ते होयदालला प्रॅक्टीस करीत होते.

गीना: ती सर्वसामान्य स्वैराचारी जोडीदार आहेत ते. ताळतंत्र सोडून खातात, पितात आणि कधीही ते पूर्णपणे.....

ग्रेगर्स: अशा गोष्टींची सवय करून घ्यायला हवी. मला वाटतं मी त्या जंगली बदकासारखा होईन.

गीना: ठीक, मला वाटतं एक रात्र तुम्ही तेथे काढून बघायला हवी आधी.

ग्रेगर्स: मला असं वाटतंय की मला ह्या घरात घ्यायला तुम्ही जरा नाखूष दिसता मिसेस एकदाल.

गीना: अरे देवा, असं का वाटलं तुम्हाला?

यलमार: होय, खरोखर तू तसं विचित्र वागत आहेस, गीना. (ग्रेगर्सला) पण सांग मला, ह्याचा अर्थ तू सध्यातरी ह्या शहरात रहायचा विचार करतोस काय?

ग्रेगर्स: (ओव्हरकोट घालीत) होय, सध्या मी येथेच रहायचा विचार करतोय.

यलमार: पण तू आपल्या वडिलांकडे राहणार नाहीस का? मग काय करायचा विचार आहे तुझा स्वतःचा?

ग्रेगर्स: ओह, जर मला ते ठाऊक असते माय डियर यलमार... ते काही इतकं वाईट नसतं. पण ग्रेगर्स! नावाचं ओझं तुझ्यावर आहे 'ग्रेगर्स'! आणि त्यामागे 'वर्ल्' लावलेलं आहे! तू कधी ऐकली आहेस का इतकी किळसवाणी गोष्ट?

यलमार: ओह, ठाऊक नाही मला.

ग्रेगर्स: शीss! असं नाव असलेल्या कोणत्याही व्यक्तीवर थुंकावसं वाटतं. पण जेव्हा 'ग्रेगर्स वर्ल्'चं ओझं एकदा का तुझ्या डोक्यावर आलं, जसं माझ्या डोक्यावर आहे....

यलमार: (हसतो) हा! हा! जर तू ग्रेगर्स वर्ल् नसतास तर काय व्हायची इच्छा होती तुझी?

ग्रेगर्स: जर मला निवडायची संधी मिळाली असती, तर मी एक चलाख कुत्रा व्हायचं पसंत केलं असतं, सर्वाधिक.

गीना: कुत्रा!

हेदविग: (नाखुशीने) ओ, नो!

ग्रेगर्स: होय, खरोखर एक विलक्षण हुशार कुत्रा, रानटी बदकामागे धावणारा. जेव्हा ते तळाशी बुडी मारतात आणि लव्हाळ्याला चावा घेऊन चिखलात गुंतून पडतात.

यलमार: तुला ठाऊक आहे ग्रेगर्स... तू काय बोलतोस त्यातला एक शब्दही मला कळत नाही.

ग्रेगर्स: ओह, ठीक. काही विशेष असं नाही, असो. ठीक, पहिली गोष्ट म्हणजे सकाळी... ह्या खोलीत येऊन राहणे. (गीनाला) मी तुम्हाला फार त्रास देणार नाही, माझं मी स्वतःच करीन. (यलमारला) बाकीचं आपण उद्या बोलू. गुडनाईट, मिसेस एकदाल. (मान हलवून हेदविगला) गुडनाईट!

गीना: गुड नाईट, मिस्टर वर्ल.

हेदविग: गुड नाईट.

यलमार: (त्याच्याजवळ पेटलेली मेणबत्ती आहे) थोडं थांब बरं, मी प्रकाश दाखवितो तुला. जिन्यात नक्कीच काळोख असेल. (ग्रेगर्स आणि यलमार बाहेर जायच्या दरवाज्याने जातात.)

गीना: (शून्य दृष्टीने बघत, तिचं शिवणकाम तिच्या मांडीवर आहे.) किती विचित्र आहे हे त्याचं, कुत्रं होण्याची इच्छा करणं.

हेदविग: मी सांगेन तुला आई... मला वाटतं त्यांच्या बोलण्याचा अर्थ वेगळाच असावा.

गीना: तुला तसं वाटतं? काय असेल त्यांच्या म्हणण्याचा अर्थ?

हेदविग: मला माहित नाही. पण प्रत्येक वेळी तो जे काही बोलायचा त्याचा अर्थ त्याच्या बोलण्यापेक्षा वेगळाच असायचा.

गीना: तुला तसं वाटतं? ते निश्चितच खूप विलक्षण होतं.

यलमार: (परत येतो.) दिवा अजून जळत होता. (मेणबत्ती विझवतो आणि खाली ठेवतो.) शेवटी माणसाला घासभर खायला मिळू शकतं. (सँडविच खायला सुरूवात करतो.) ठीक, असं बघ, गीना-जर तू फक्त तुझे डोळे उघडे ठेवत राहिली-

गीना: कसे डोळे उघडे ठेवत रहायचं-?

यलमार: ठीक, शेवटी खोली भाड्याने दिली गेली हे नशीब नाही का? आणि मग कल्पना कर! ग्रेगर्ससारख्या कुणाला तरी... एका जुन्या मित्राला.

गीना: ठीक, मला कळत नाही ह्याबाबतीत काय बोलावं ते!

हेदविग: हे आई, ते खूप छान होईल, बघशील तू.

यलमार: विचित्रच आहे तुझं वागणं. पूर्वी खोली भाड्यानं जावी म्हणून तुझा दृढनिश्चय होता आणि आता तुला ते आवडत नाही.

गीना: ओ, होय यलमार. जर तो दुसरा कुणीतरी राहिला असता तर... पण तुला काय वाटतं, मिस्टर वर्ल-काय म्हणतील ते?

यलमार: म्हातारा वर्ल? त्यांचा येथे काहीही संबंध नाही.

गीना: पण तुम्ही पाहू शकता, त्या दोघांत काहीतरी चुकीचं घडलंय पुन्हा. नाहीतर हा तरूण घर सोडून आला नसता. त्या दोघांचं पटत नाही हे माहित आहे तुम्हाला.

यलमार: होय, तसं असेल कदाचित, पण...

गीना: आणि आता मिस्टर वर्लना वाटलं की तुम्हीच त्याला अशी चिथावणी दिली—

यलमार: त्यांना काय वाटायचं ते वाटू दे! वर्ल साहेबांनी माझ्यासाठी पुष्कळ केलंय. पण मी कायमचा त्यांच्या उपकाराखाली दबून राहणं नाही पटत मला.

गीना: पण यलमार डियर, ह्याचा आजोबांवर परिणाम होऊ शकतो. ग्रीबर्गकडून त्यांना जे काही थोडंबहुत काम मिळतं तेही बंद व्हायचं कदाचित.

यलमार: तसं व्हावं अशीच माझी इच्छा होती! माझ्या म्हाताऱ्या बापाला मांग धेडासारखं वागवलेलं मला अपमानास्पद वाटणार नाही? आता चांगले दिवस आलेत असं वाटतंय. (दुसरं सँडविच खायला घेतो.) खऱ्या अर्थाने माझ्या जीवनाचे ध्येय आहे म्हणून मी ते पूर्ण करीन.

हेदविग: होय डॅडी, करा ते!

गीना: शूss! त्यांना जागं करू नकोस.

यलमार: (खालच्या आवाजात) मी ते पूर्ण करीन, मी सांगतो तुला तो दिवस येईल, जेव्हा... आणि म्हणूनच आपण ही खोली भाड्याने दिली हे उत्तम झालं. त्याने मला थोडंसं स्वातंत्र्य दिलं. आणि तेच काहीतरी की माणसाला जीवनात ध्येय असायलाच हवं. (आरामखुर्चीकडे, भावनाप्रधान होऊन) माझे गरीब बिचारे म्हातारे वडील! तुमच्या यलमारवर विश्वास ठेवा! त्याचे खांदे मोठे बळकट आहेत..., असो. एका सुंदर दिवशी तू उठशील आणि बघशील... (गीनाला) तुझा विश्वास बसतो ना?

गीना: (उठून उभी राहत) खचितच माझा विश्वास आहे. पण दरम्यानच्या काळात आपण त्यांना बिछान्यावर नेऊन झोपवूया आधी.

यलमार: होय, चल ये. (ते त्या म्हाताऱ्याला काळजीपूर्वक उचलतात.)

* * *

अंक तिसरा

(यलमार एकदालचा स्टुडियो. सकाळची वेळ आहे, निमुळत्या छपराच्या मोठ्या खिडकीतून दिवसाचा प्रकाश आत येतोय, पडदा मागे सरकवला आहे. यलमार टेबलाजवळ बसून फोटो रिटच करण्याच्या कामात गुंतलेला आहे, दुसरे बरेचसे फोटो त्याच्यासमोर पडलेले आहेत. थोड्या वेळाने गीना हॉलच्या दरवाज्याने आत येते, तिने कोट आणि हॅट घातलेली आहे, ती हातात एक झाकलेली टोपली घेऊन आली आहे.)

यलमार: इतक्यात परत आलीस गीना?

गीना: ओह, होय. घाई करायलाच हवी ना. (ती टोपली खुर्चीवर ठेवते आणि कपडे काढते.)

यलमार: ग्रेगर्सकडे नजर टाकलीस का?

गीना: होय टाकली. आणि खूप सुंदर दृश्य आहे त्यात. अजून तो तेथे रहायला आलाही नाही त्याआधीच खोलीची अवस्था कशी करून टाकली!

यलमार: ओह?

गीना: होय, स्वतःचं काम स्वतःच करीन असं ते म्हणाले होते. त्यांनी स्टोव्ह पेटवायचं ठरवलं म्हणून त्यांनी तसं केलं. पण डम्परचा स्कू खाली दाबला, त्यामुळे सारी खोली धुराने भरून गेली. शी, ती दुर्गंधी! जणू काही—

यलमार: खरंच?

गीना: याहीपेक्षा वाईट तुम्ही ऐकलंच नाही. कारण त्यांना वाटलं की ही आग मालवायला हवी, मग त्यांनी वॉश स्टँडवरून पाण्याने भरलेला जग आणला

आणि तो स्टोव्हवर संपूर्णपणे ओतला आणि तक्तपोशीवर घाणेरड्या पाण्याचे डबके साचले.

यलमार: काय पीडा आहे ही!

गीना: मी खाली त्या पोर्टरच्या बायकोला साफसूफ करायला बोलवलं तो गेल्यावर, घाणेरडा माणूस! दुपारपर्यंत ती खोली काही ठीक होणार नाही.

यलमार: आणि ह्या दरम्यानच्या काळात करतोय काय तो?

गीना: थोडा वेळ बाहेर जाऊन येतो असे म्हणून गेला तो.

यलमार: मीसुद्धा गेलो होतो त्याला बघायला, थोड्या वेळासाठी- तू गेल्यावर.

गीना: मी ऐकलंय ते. आणि तुम्ही त्याला जेवायला बोलावलंय.

यलमार: फक्त थोडंसं काहीतरी, तुला ठाऊक आहे. पहिलाच दिवस आहे त्याचा... ह्यापेक्षा अधिक काही करणं कठीण. घरात तसं काही आहे ना?

गीना: काहीतरी असेल का हे शोधणं उत्तम.

यलमार: पण याबाबतीत आपल्याला कंजूसपणा करायला नको. कारण रेलिंग आणि मोलव्हिकसुद्धा येणार आहेत वर. येता येता रेलिंग भेटला जिन्यावर, तेव्हा त्याला सुद्धा मला....

गीना: म्हणजे ती दोघं सुद्धा येणार वाटतं.

यलमार: अरे देवा... दोघं कमी काय, अधिक काय?

एकदाल: (आपला दरवाजा उघडून आत बघतो) मी म्हणतो, यलमार...! (त्याला गीना दिसते.) ओह!

गीना: तुम्हाला काही हवंय का आजोबा?

एकदाल: ओ, नाही, तसं काही नाही हं! (पुन्हा आत जातो.)

गीना: (टोपली उचलून घेऊन) त्यांच्यावर नजर ठेवा फक्त. आणि ते बाहेर जायला नकोत.

यलमार: होय, होय, ठेवीन मी नजर... मी म्हणतो गीना, हेरिंग माश्याचं थोडंसं सॅलड केलं तर ते उत्तम राहिल. कारण रेलिंग आणि मोलव्हिक काल रात्री मद्यपान करून धांगडधिंगा घालीत होते.

गीना: त्यांच्यासाठी तयारी करण्यापूर्वी ते आले नाहीत तर...

यलमार: नाही, खचितच ते येणार नाहीत. तुझ्या सोयीनेच कर.

गीना: ठीक आहे, आणि त्या दरम्यान थोडं तरी काम उरका.

यलमार: मी करतोय काम. जेवढे परिश्रम करता येतील तेवढे करतोय.

गीना: कारण मग म्हणजे ते काम तुम्हाला हातावेगळं करता येईल, बघा तुम्ही. (ती टोपली घेते आणि स्वयंपाकघरात जाते. यलमार उघड उघड नाराजी आणि नाखुशीने ब्रश घेऊन फोटोवर काम करायला लागतो.)

एकदाल: (बाहेर डोकावतो, स्टुडियो भोवती नजर टाकतो आणि हळूच म्हणतो) कामात आहेस का यलमार?

यलमार: होय. मी खूपच मेहनत घेतोय या दरिद्री फोटोंवर.

एकदाल: ओह, ठीक आहे, खचितच तू खूप कामात आहेस... हं. (तो पुन्हा जातो. दरवाजा तसाच उघडा असतो.)

यलमार: (काही वेळ शांततेने काम चालू ठेवतो, नंतर तो ब्रश खाली ठेवतो आणि दरवाज्याजवळ जातो.) तुम्ही कामात आहात का बाबा?

एकदाल: (आतून कुरबुरत) जर तू कामात आहेस तर मीही कामात आहे, हो!

यलमार: ठीक आहे! (त्याच्या कामाकडे पुन्हा जातो.)

एकदाल: (थोड्या वेळाने दाराबाहेर येऊन) हं! बघ, यलमार, तसा फारसा कामात नाही मी.

यलमार: मला वाटलं तुम्ही लिहित बसला होतात.

एकदाल: मरो ते. ग्रीबर्ग काही एक किंवा दोन दिवस वाट पाहू शकणार नाही का? अखेरीस तो काही जीवन मरणाचा प्रश्न नाही.

यलमार: नाही, आणि शिवाय तुम्ही काही त्याचे गुलाम नाहीत.

एकदाल: आणि त्या दुसऱ्या आतल्या कामाचं काय? ते आता—

यलमार: होय, अगदी बरोबर. तुम्हाला आज जायचंय का? तुमच्यासाठी दरवाजा उघडून देऊ का?

एकदाल: कल्पना काही वाईट नाही.

यलमार: (उठत) आणि मग ते काम हातावेगळं करू.

एकदाल: अगदी बरोबर. उद्या सकाळी ते तयार व्हायला हवं. उद्याच, नाही का?

यलमार: होय, अगदी उद्याच, ठीक आहे. (यलमार आणि एकदाल सरकदरवाज्याचा एक भाग घेऊन लोटतात. सकाळचा सूर्य गवाक्षातून आत प्रकाश टाकतोय, काही कबुतरे आजूबाजूला उडताहेत. दुसरे घूंs, घूंs आवाज करीत छपराच्या वाशावर बसले आहेत. अगदी मागल्या बाजूस खुराड्यात कोंबड्यांचा कलकलाट ऐकू येत आहे.)

यलमार: ठीक, तुम्ही आता तुमच्या कामाला लागणं योग्य बाबा.

एकदाल: (आत जातो) तू येतोयेस का?

यलमार: होय, तुम्हाला ठाऊक आहेच—मी बहुधा विचार करतो...(स्वयंपाकघराच्या दारात गीनाला बघून) कोण मी? नाही, मला

वेळ नाही. मला काम करावंच लागेल. पण आपल्या त्या नव्या योजनेचं काय..? (तो एक दोरी ओढतो, पडदा आतल्या बाजूस खाली येतो, त्याचा खालचा भाग जुन्या शिडाच्या कपड्याचा आहे आणि वरचा भाग ताणलेल्या मासे मारायच्या जाळ्याचा आहे. पडदा ओढल्यावर खुराड्याच्या खालची जमीन दिसत नाही.)

यलमार: (टेबलापाशी जाऊन) तेथे! कदाचित मला शांतता मिळेल काहीवेळ कामासाठी.

गीना: झाली का त्यांची उलाढाल सुरू तिकडे?

यलमार: मग काही त्यांनी एरिक्सेन मॅडमकडे झुकत रहावं असं वाटतं तुला? (खाली बसतो) तुला काही हवयं का? तू म्हणाली—

गीना: मला फक्त एवढंच विचारायचं होतं की टेबल इथेच मांडलं तर चालेल का?

यलमार: होय, एवढ्यात कोणी भेटायला येणार नाही आपल्याला.

गीना: नाही, कोणीही येणार नाही आज. येणार आहे ती जोडी बरोबर.

यलमार: त्या दोघांना दुसऱ्याच दिवशी केव्हातरी बोलवायला हवं होतं.

गीना: आता, यलमार डीयर, जेवणानंतर तुम्ही झोपता तेव्हा त्यांना बोलविलं होतं.

यलमार: ओह, ठीक आहे मग. आपण येथेच जेवण करूया मग.

गीना: ठीक आहे. टेबल मांडायची काही घाई नाही. तोपर्यंत तुमचं काम थांबायला नको.

यलमार: मी ह्या कामाला चिकटून बसलो नाही असं वाटतं का तुला? जितके कष्ट उपसता येतील तेवढे उपसतोय मी.

गीना: तेवढं झालं की नंतर तुम्ही मोकळे व्हाल, नाही का? (ती पुन्हा स्वयंपाकघरात जाते. थोडी स्तब्धता)

एकदाल: (खुराड्याच्या दारावरून, जाळीमागून) यलमार!

यलमार: आता?

एकदाल: मला वाटतं अखेर हे पाण्याचं भांडं हलवावं लागेल येथून.

यलमार: होय, तेच सांगत आलो होतो मी नेहमी.

एकदाल: हं, हं, हं! (दरवाजापासून दूर जातो, यलमार थोडं काम करतो, खुराड्याकडे एक नजर टाकतो आणि अर्धवट उठतो, हेदविग स्वयंपाकघरातून आत येते तसा तो खाली बसतो.)

यलमार: काय हवंय तुला?

हेदविग: मला फक्त तुमच्या बाजूला बसायची इच्छा होती, डॅडी.

यलमार: (काही क्षणानंतर) अशी टेहळणी करावीशी का वाटते तुला माझ्याभोवती? माझ्यावर नजर ठेवायला तर नाही सांगितलं गेलं तुला किंवा काहीतरी?

हेदविग: नाही, खचितच नाही.

यलमार: तुझी आई काय करतेय तिकडे?

हेदविग: हेरिंग माशाचं सॅलड होत आलंय. (टेबलाकडे जात) मी काही मदत करू शकते का तुम्हाला डॅडी?

यलमार: नाही, नाही. मी करीन स्वतःच ते... जोपर्यंत माझ्यात जोम आहे. काही गरज नाही, हेदविग, जोपर्यंत तुझ्या वडिलांच्या अंगात ताकद आहे....

हेदविग: नाही, नाही, डॅडी! तुम्ही असं अभद्र बोलायलाच नको. (ती इकडे तिकडे फिरते, दारात थांबते आणि खुराड्यात बघते)

यलमार: काय करताहेत ते हेदविग?

हेदविग: असं दिसतंय की ते, मला वाटतं, भांड्यातलं पाणी बाहेर सोडायला वाट करताहेत.

यलमार: त्यांना ते स्वतःला कधीच जमणार नाही आणि मला तर इथे रहायची शिक्षा आहे—

हेदविग: (त्याच्याकडे जाऊन) मला ब्रश घेऊ द्या बरं डॅडी. मी करू शकते ते काम, तुम्हाला ठाऊक आहे.

यलमार: भलतंच काहीतरी करू नकोस. डोळे खराब करून घेशील नुसते.

हेदविग: बिलकुल नाही, द्या तो ब्रश मला.

यलमार: (उठत) एकदोन मिनिटांपेक्षा जास्त वेळ लागणार नाही मला. ठीक.

हेदविग: शीस काय बिघडणार जर मी.... (ब्रश घेते) बघा आता (बसते) आता ह्यापासून सुरुवात करते.

यलमार: पण काळजी घे. डोळ्यांना इजा होऊ देऊ नकोस! ऐकलं नाहीस का तू? मी काहीच जबाबदारी घेणार नाही, तुलाच स्वतःला तुझी जबाबदारी घ्यावी लागेल. समजलं?

हेदविग: (रिटचींग करीत) होय, होय, मी घेईन.

यलमार: ह्या बाबतीत तू खूपच हुशार आहेस, हेदविग. अगदी दोन मिनिटे, मग. (पडद्याच्या काठानं खुराड्यात जातो. हेदविग तिचं काम करीत बसते. यलमार आणि एकदालच्या भांडणाचा जाळीमागून आवाज येतो.) ओ हेदविग त्या फळीवरून पकड देतेस का मला? आणि ती छिन्नीही.

(खुराड्याकडे वळतो) आता मला तुम्हाला काहीतरी दाखवायचे आहे, बाबा. फक्त मला एक संधी द्या. मला काय म्हणायचंय ते मी दाखवून देतो तुम्हाला. (हेदविग फळीवरून काढून हत्यारे आणून आत त्याच्याकडे देते.)

यलमार: थँक्स. अगदी चांगल्या वेळी आलो म्हटलं, कळलं तुम्हाला. (तो पडद्याआड जातो, आत ठाकठोक करण्याचा व बोलण्याचा आवाज ऐकू येतो. हेदविग त्यांच्याकडे बघत उभी असते. काही क्षणांनंतर हॉलचा दरवाजा ठोठावण्याचा आवाज येतो, पण ती त्याकडे लक्ष देत नाही.)

ग्रेगर्स: (आत येऊन दारात उभा राहतो. त्याने डोक्यावर टोपी व अंगात ओव्हरकोट घातलेला नाही.) हं!

हेदविग: (मागे वळून पाहून त्याच्याकडे येते.) गुड मॉर्निंग! या ना आत प्लिज.

ग्रेगर्स: थँक्स. (वर खुराड्याकडे बघून) घरात कामगार लोक आल्यासारखं वाटतंय.

हेदविग: नाही, ते फक्त डॅडी आणि आजोबा आहेत. मी जाते आणि सांगते त्यांना.

ग्रेगर्स: नाही, नाही, तसं करू नकोस. त्यापेक्षा मी एकदोन मिनिटे वाट बघतो. (तो सोफ्यावर बसतो.)

हेदविग: सारं काही विस्कळीत झालंय... (फोटोग्राफ्स साफसूफ करू लागते.)

ग्रेगर्स: ओ, सोड ते. हेच ते फोटोग्राफ्स का संपवायचे होते ते?

हेदविग: होय, हे एक छोटंसं काम आहे ज्यात मी डॅडींना मदत करीत होते.

ग्रेगर्स: माझ्यामुळे तुझ्या कामात अडथळा यायला नको.

हेदविग: ठीक आहे. (ती पुन्हा तिच्या भोवतीच्या वस्तू गोळा करते आणि खाली बसून कामाला लागते. ग्रेगर्स तिच्याकडे शांतपणे बघत असतो.)

ग्रेगर्स: काल रात्री जंगली बदक चांगलं झोपलं होतं ना?

हेदविग: होय, थँक यू, मला वाटतंय तसं.

ग्रेगर्सः (खुराड्याकडे बघून) दिवसाच्या उजेडात ते वेगळंच दिसतं काल रात्रीच्या चांदण्यापेक्षा.

हेदविगः होय, खूप बदल होत जातो त्यात. दुपारपेक्षा ते सकाळी वेगळंच दिसतं, पाऊस पडत असतो तेव्हा वेगळंच दिसतं आणि उघडीपीच्या वेळी वेगळं.

ग्रेगर्सः ते तुझ्याही लक्षात आलं?

हेदविगः कसं राहिल ध्यानात आल्याशिवाय?

ग्रेगर्सः त्या रानटी बदकापाशी तेथे राहणं तुलाही आवडतं का?

हेदविगः होय, जसं मी जमवीन तेव्हा—

ग्रेगर्सः पण मी असं म्हणायचं धाडस करीन की तुला काही फार मोठा फुरसतीचा वेळ नसतो, तुला शाळेत जावं लागतं, नाही का?

हेदविगः नाही. मी सध्या काही जात नाही. डॅडींना भीती वाटते की माझे डोळे खराब होतील म्हणून.

ग्रेगर्सः होय, मग तो तुला स्वतःच वाचून दाखवतो का?

हेदविगः डॅडींनी आश्वासन दिलं तसं पण त्यांना अजून वेळच मिळत नाही.

ग्रेगर्सः मग असं कुणी आहे का की जे तुला थोडीफार मदत करू शकेल?

हेदविगः होय, मोलव्हिक आहेत, पण ते नेहमीच बरोबर- म्हणजे तसे—

ग्रेगर्सः म्हणजे, प्यायलेले असतात?

हेदविगः होय, तसंच.

ग्रेगर्सः होय तर मग तुला रिकामा वेळ खूपच मिळत असेल. आणि तेथे आत एक प्रकारचं जगच बनवलेलं आहे- नाही का?

हेदविगः होय, पूर्णपणे. आणि मोठ्या विलक्षण गोष्टीही आहेत तिथे.

ग्रेगर्सः खरंच?

हेदविगः होय, पुस्तकांनी भरलेली मोठी कपाटं आहेत तिथं आणि त्यातल्या पुस्तकात छान छान चित्रे आहेत.

ग्रेगर्सः आहा!

हेदविगः आणि तिथं मोठं टेबल आहे, खण असलेलं आणि आत कप्पे आहेत, आणि एक मोठं घड्याळ आहे आकडे असलेलं ते आत बाहेर येतात. पण आता ते घड्याळ चालत नाही.

ग्रेगर्सः म्हणजे वेळ थांबलाच तेथे... रानटी बदकाच्या राज्यात.

हेदविगः होय. आणि तिथं एक रंगाची पेटी आहे जुनी. आणि अशाच काही तरी वस्तू आणि सारी पुस्तके.

ग्रेगर्सः आणि तू वाचतेस वाटतं ती पुस्तके?

हेदविगः होय, मला जेव्हा संधी मिळेल तेव्हा. पण त्यातली बहुतेक पुस्तके आहेत इंग्लिश, आणि मला ते समजत नाही. पण मग मी त्यातली चित्रं बघत बसते. त्यात एक खूप मोठं पुस्तक आहे, त्याचं नाव आहे 'हॅरिझनचा लंडनचा इतिहास'. ते बहुधा शंभर वर्षांपूर्वीचं जुनं आहे आणि त्यात खूप खूप चित्रे आहेत. त्यात अगदी सुरुवातीलाच मृत्यूचं चित्र आहे वाळूचं घड्याळ असलेलं, आणि एक मुलगी, मला ते खूप भयानक वाटतं. पण त्यात चर्चची, स्थानं आणि रस्त्यांची, आणि समुद्रात फिरणाऱ्या जहाजांची सुद्धा चित्रं आहेत.

ग्रेगर्सः पण सांग मला, कोठे मिळाल्या तुला ह्या दुर्मिळ गोष्टी?

हेदविगः ओह, एक म्हातारा बोटीचा कप्तान येथे राहत असे, आणि त्याने ह्या साऱ्या गोष्टी येथे आणून ठेवल्या. लोक त्याला 'उडणारा डचमन' म्हणायचे. ते खूप गमतीदार होते, कारण तो डचमन नव्हताच मुळी.

ग्रेगर्सः नव्हता तो?

हेदविगः नाही. पण तो शेवटी समुद्रात बुडाला आणि म्हणून त्याचं सामान तो येथेच मागे टाकून गेला.

ग्रेगर्सः ऐक आता, मला सांग- जेव्हा तू येथे राहून ही चित्रे बघतेस तेव्हा तुला असं जाणवत नाही का की तुला वाटावं की मी ह्या मोठ्या विस्तीर्ण जगात जावं आणि स्वतः ते पहावं?

हेदविगः ओह, नाही! मी नेहमी घरी राहून माझ्या आई आणि वडिलांना मदत करीन.

ग्रेगर्सः फोटोग्राफ रिटच करावेत, नाही का?

हेदविगः नाही, तसंच काही नाही. सर्वात उत्तम म्हणजे मला चित्रे कोरायला आवडतात. त्या इंग्लिश पुस्तकात आहेत तशी.

ग्रेगर्सः हं! यावर तुझ्या वडिलांचं काय म्हणणं आहे?

हेदविगः डॅडींना ते आवडत नाही असं वाटतं, डॅडींची मते याबाबतीत विलक्षण आहेत. फक्त विचार करा, मी टोपल्या विणायचं काम शिकावं असं त्यांना वाटतं, आणि त्या काड्या रंगवण्याचं काम. पण ह्या कामांत काही विशेष आहे असं मला वाटत नाही.

ग्रेगर्सः ओह, नाही! मलाही तसं वाटत नाही.

हेदविगः पण डॅडी बरोबर आहेत. जेव्हा ते म्हणतात की मी जर टोपली विणायला शिकले तर मी रानटी बदकासाठी नवीन टोपली विणू शकले असते.

ग्रेगर्सः होय, तू करू शकली असतीस आणि ते करायला तूच एक योग्य व्यक्ती आहेस.

हेदविगः होय, कारण ते माझं जंगली बदक आहे.

ग्रेगर्सः होय, तुझंच आहे ते.

हेदविगः होय, ते माझंच आहे. पण डॅडी आणि बाबांनापण त्याचा सहवास हवा असतो जेव्हा व जितका वाटेल तितका.

ग्रेगर्सः खरंच? आणि काय करतात ते त्याला?

हेदविगः ओ, ते त्याची निगा राखतात आणि त्याच्या राहण्याची व्यवस्था करतात, आणि असंच काहीतरी.

ग्रेगर्सः मला वाटतं तसं ते करतात, कारण रानटी बदक म्हणजे त्यातील सर्वात महत्त्वाची गोष्ट आहे.

हेदविगः होय, खरोखर ते आहे. कारण ते अस्सल रानटी पाखरू आहे, गरीब बिचारे, कुणीच नाही त्याची काळजी घ्यायला.

ग्रेगर्सः त्याला कुटुंब नाही का सशांसारखे?

हेदविगः नाही, तेथे कोंबड्याही आहेत भरपूर, ती लहान पिल्ले होती तेव्हापासून त्याच्याबरोबरच वाढताहेत. पण ते त्याच्या मित्रांपासून पूर्णपणे वेगळे पडले आहे. आणि मग ह्या रानटी बदकाच्या बाबतीत खूपच गूढ निर्माण झालं आहे. ते कुणालाच खरोखर ठाऊक नाही. आणि कुणालाच ठाऊक नाही ते कोठून आले ते.

ग्रेगर्सः आणि सत्य स्थिती म्हणजे ते खोल खोल समुद्राच्या खाली होते.

हेदविगः (त्याच्याकडे जलद दृष्टीक्षेप टाकते, स्मित दाबते आणि विचारते) खोल खोल समुद्राच्या खाली असं का म्हटलं तुम्ही?

ग्रेगर्सः मी काय म्हणावं अशी तुझी अपेक्षा आहे?

हेदविगः तुम्ही म्हटलं पाहिजे होतं, समुद्राच्या तळाला!

ग्रेगर्सः तरीपण मी खोल समुद्राखाली का म्हणू नये?

हेदविगः होय, पण इतर लोक जेव्हा म्हणतात, 'समुद्राच्या तळाशी', तेव्हा मला ते खूपच विचित्र वाटतं.

ग्रेगर्सः का ते? सांग मला.

हेदविगः नाही, मी नाही सांगणार. हा फक्त वेडेपणा आहे.

ग्रेगर्सः ओह, मला खात्री आहे तसं नाही ते. सांग मला तू का स्मित केलंस ते.

हेदविगः त्याचं कारण असं आहे, प्रत्येक वेळी मी आश्चर्यचकित होते. ह्याबाबतीत ज्या आत आहेत- झटकन्, तुम्हाला विचार न करता मला असं- नेहमी वाटतं की संपूर्ण खोली आणि त्यातल्या प्रत्येक गोष्टीला 'समुद्राच्या तळाशी' म्हणावं. पण तो फक्त वेडेपणा आहे.

ग्रेगर्सः नाही, तू तसं म्हणायलाच नको मुळी.

हेदविगः होय, खचितच, कारण ते फक्त एक खुराडे आहे.

ग्रेगर्सः (तिच्याकडे सरळ दृष्टीक्षेप भिडवून) खात्री आहे तुला?

हेदविगः (अचंबित होऊन) ते खुराडे आहे म्हणून?

ग्रेगर्सः तुला खात्री आहे त्याची? (हेदविग शांत होऊन त्याच्याकडे आवासात बघते. गीना स्वयंपाकघरातून टेबलक्लॉथ घेऊन येते. तो उभा राहतो.) मी जरा लवकरच आलो म्हणायचा.

गीना: ओ, ठीक मला वाटलं तुम्ही कुठेतरी गेलात. असो. लवकरच तयारी करू. हे टेबल खाली कर पाहू हेदविग. (हेदविग टेबलावरच्या वस्तू काढते. ती आणि गीना संवादादरम्यान टेबलावर टेबलक्लॉथ टाकते. ग्रेगर्स आरामखुर्चीवर बसतो आणि अल्बमची पाने चाळत राहतो.)

ग्रेगर्स: मी असं ऐकतो की तुम्ही रिटचींगचं काम करू शकता, मिसेस एकदाल.

गीना: (डोळ्यांच्या कोपऱ्यातून दृष्टिक्षेप टाकीत) होय, मी करू शकते ते.

ग्रेगर्स: हे खूप शुभ होतं.

गीना: 'शुभ'? म्हणजे तुम्हाला काय म्हणायचंय?

ग्रेगर्स: यलमारने फोटोग्राफीचं काम घेतल्यानंतर, मला म्हणायचंय.

हेदविग: आईसुद्धा फोटोग्राफी करू शकते.

गीना: ओह, होय, मला ते शिकावंच लागलं, इलाज नव्हता.

ग्रेगर्स: म्हणजे हा सारा व्यवहार तुम्ही सांभाळता, मला वाटतं.

गीना: होय, जेव्हा यलमारला स्वतःला वेळ नसतो तेव्हा...

ग्रेगर्स: मला कल्पना आहे की त्यांचा खूप वेळ त्यांच्या म्हाताऱ्या बापाबरोबर जातो.

गीना: आणि त्या फोटोग्राफीच्या कामाशिवाय एकदालला दुसरं काम नसावं असं तुम्हाला का वाटावं?

ग्रेगर्स: मी पूर्णपणे सहमत आहे. पण हा व्यवसाय हाती घेतल्यावर...

गीना: यलमार म्हणजे काही सर्वसामान्य फोटोग्राफर नव्हे. मि.वर्ल, मी तुम्हाला सांगू शकते.

ग्रेगर्स: अर्थात नाही, तरी पण हे...(आतून गोळीबाराचा आवाज ऐकू येतो. ग्रेगर्स दचकतो.) काय हे?

गीना: अः! पुन्हा ते गोळ्या झाडताहेत!

ग्रेगर्स: ते गोळ्यापण झाडतात!

हेदविग: ते शिकारीला जाताहेत बाहेर.

ग्रेगर्स: ते काय? (खुराड्याच्या दरवाज्याकडे जाऊन) तू शिकार करतो आहेस का यलमार?

यलमार: (जाळीमागून) तू इथं? मला ठाऊक नव्हतं. मी खूप कामात होतो... (हेदविगला) तू आम्हाला सांगितलं का नाहीस? (स्टुडियोत येतो.)

ग्रेगर्स: ह्या खुराड्यात गोळीबार करतोस का तू?

यलमार: (त्याला दोन बारी पिस्तूल दाखवून) ओह, फक्त याने.

गीना: होय, तुम्ही दोघेही ह्यामुळे स्वतःला जखम करून घेणार आहात एखाद्या दिवशी.

यलमार: (चिडून) किती वेळा सांगितलं की ह्याला 'पिस्तोल' म्हणतात म्हणून!

गीना: ठीक, मला काही ते ठीक वाटू शकत नाही.

ग्रेगर्स: म्हणजे तू शिकारी बनलाहेस, यलमार.

यलमार: फक्त थोडंसं ससे मारण्यासाठी, अधून मधून. बहुधा बाबांसाठी, कळलं तुला?

गीना: पुरुषाची जात विलक्षण असते; काहीतरी विकृती असतेच त्यांच्यात.

यलमार: (रागाने) होय, बरोबर आहे. करमणुकीसाठी काहीतरी करावंच लागतं.

गीना: होय, तेच म्हणतेय मी.

यलमार: ओह, ठीक! (ग्रेगर्सला) होय, हे बघ, आम्ही फार नशिबवान आहोत की खुराडे अशा जागेवर आहे की ज्यावेळी आम्ही गोळीबार करतो तेव्हा ते कुणीच ऐकू शकत नाही. (वरच्या फळीवर पिस्तूल ठेवतो.) ह्याला हात लावू नकोस हं, हेदविग! त्यातल्या एका नळीत बार भरलेला आहे, विसरू नकोस.

ग्रेगर्स: (जाळीतून बघत) मी बघितलंय तुमच्याकडे शिकारीची बंदूकही आहे वाटतं.

यलमार: ती बाबांची जुनी बंदूक आहे. तुम्ही गोळ्या झाडू शकणार, नाही, तिचा चाप बिघडलाय. पण अशा जुन्या गोष्टी ठेवणं गमतीचं असतं, कारण आम्ही अधून मधून ती उघडून स्वच्छ करतो, तेलपाणी देतो आणि पुन्हा एकत्र जोडून ठेवतो... माझे वडीलच ह्या साऱ्या गोष्टी दुरूस्त करीत असतात.

हेदविग: (ग्रेगर्सजवळ उभी आहे) आता तुम्हाला ते रानटी बदक नीट बघायला मिळेल.

ग्रेगर्स: मी नुकताच तिला बघत होतो आता. ते एक पंख फरफटतेय थोडंसं असं मला वाटलं.

यलमार: ठीक, त्यात काही आश्चर्य नाही. काही झाले तरी ती जखमी झालेली आहे.

ग्रेगर्स: आणि ती एक पाय सरपटतही चालतेय. जर मी चूक करीत नसेन तर?

यलमार: कदाचित अगदी थोडंसं.

हेदविग: होय, तोच पाय जो कुत्र्याने चावून धरला होता.

यलमार: नाहीतर अगदी पूर्णपणे तिला काहीच झालेलं नाही. तसं म्हटलं तर ही अगदी अजब गोष्ट आहे, जेव्हा तू विचार करशील की तिच्या शरीरात काही छरे गेलेले होते आणि कुत्र्याच्या दातांचा चावा...

ग्रेगर्सः (हेदविगकडे दृष्टिक्षेप टाकीत)...आणि खोल खोल समुद्राच्या तळाशी होती ती.

हेदविगः (स्मित करून) होय.

गीनाः (टेबल मांडीत) ते रानटी बदक! किती बडबड कराल निरर्थक त्या पाखराची!

यलमारः हं! ...जेवणाची तयारी झाली का?

गीनाः लगेचच. हेदविग तुला येऊन मला मदत करावीच लागेल. (गीना आणि हेदविग स्वयंपाकघरात जातात.)

यलमारः (खालच्या आवाजात) असं बाबांकडे टक लावून बघत राहू नकोस त्यांना ते आवडत नाही. (ग्रेगर्स खुराड्याच्या दरवाज्यापासून लांब जातो.) आणि ते दुसरे लोक येण्याआधी हे बंद करून टाकू दे आधी. (बाहेर येत असलेले पक्षी आत जावेत म्हणून तो टाळ्या वाजवतो.) शूss शूss जा आत. (असं बोलत असतानाच तो पडदा ओढतो आणि दोन्ही सरकदरवाजे ओढून घेतो.) ही सगळी कळयंत्रे म्हणजे माझेच शोध आहेत. असल्या काहीतरी गोष्टी करून खेळत राहणं आणि त्या बिघडल्या म्हणजे दुरूस्त करणं मोठं गमतीचं असतं. आणि तसं करायला हवंच. कारण स्टुडियोत ससे आणि कोंबड्या येऊ द्यायला गीनाचा विरोध आहे.

ग्रेगर्सः खचितच असणार. आणि मला वाटतं तुझी बायको तिचं हे व्यवस्थापन आहे का?

यलमारः नित्याची काम सामान्यतः मी तिच्यावर सोडतो, मग मी मोकळा होऊन बैठकीत जातो आणि अधिक महत्त्वाच्या गोष्टींकडे लक्ष पुरवतो.

ग्रेगर्सः खरोखर कुठल्या प्रकारच्या गोष्टी, यलमार?

यलमार: मला मोठं आश्चर्य वाटतं की तू ह्यापूर्वी मला ते कधीच विचारलं नव्हतं किंवा कदाचित तू माझ्या शोधाबद्दल ऐकलं नसावंस.

ग्रेगर्स: शोध? नाही.

यलमार: खरंच? ऐकलं नाहीस तू? त्या तिकडे बाहेर वनात, जंगलात....

ग्रेगर्स: म्हणजे तू काहीतरी शोध लावला आहेस!

यलमार: अजून मी तो पूर्णपणे तडीस नेलेला नाही. पण मी त्यावर काम करतोय. मी फोटोग्राफीचा व्यवसाय स्वतः सुरू केला म्हणजे तू असे समजू नकोस की मी जो कोणी येईल त्याचे फोटो काढीत बसण्याशिवाय काहीच करीत नाही!

ग्रेगर्स: नाही, नाही, तुझी बायको देखील मला हेच सांगत होती.

यलमार: मी शपथेवर सांगतो की ह्याच व्यवसायात जर मी माझी शक्ती पणाला लावली तर तिचं कला आणि विज्ञानात परिवर्तन होईल. म्हणून मी हा असामान्य शोध लावण्याचे ठरवले.

ग्रेगर्स: आणि ह्या शोधाचं स्वरूप काय? काय हेतू त्याचा?

यलमार: ओ, माय डियर ग्रेगर्स, तू हा सारा तपशील आत्ताच विचारायला नको. तुला ठाऊक आहे? त्याला सारा वेळ लागतो आणि तू असं समजू नकोस की ही पोकळ बढाई आहे जी मला प्रवृत्त करीत आहे. हे फक्त माझ्यासाठीच नव्हे. रात्रंदविस मी माझ्या या जीवनकार्याकडे माझ्या समोर बघत असतो.

ग्रेगर्स: काय आहे तुझ्या जीवनाचं कार्य?

यलमार: तू त्या रूपेरी केसांच्या माणसाला विसरलास का?

ग्रेगर्सः तुझा तो गरीब बिचारा बाप? होय, पण खरोखर काय करू शकणार आहेस त्यांच्यासाठी तू?

यलमारः त्याचा उध्वस्त झालेला स्वाभिमान मला उभारून दाखवायचाय. एकदाल घराण्याचं वैभव आणि प्रतिष्ठा पुन्हा मिळवून द्यायचीय.

ग्रेगर्सः म्हणजे हे तुझं जीवनकार्य, मग?

यलमारः होय. ह्या बुडत्या माणसाला वाचवायचंय मला. वादळाच्या पहिल्या धडाक्यासरशी तो फुटक्या गलबतातून बुडाला होता. ते भयंकर तपास ज्यावेळी सुरू होते त्याच वेळी तो माणसातून उठला होता. हे तिथलं पिस्तूल- जे आम्ही ससे मारायला वापरतो ते- त्याने एकदाल घराण्याच्या शोकांतिकेत महत्त्वाची भूमिका पार पाडली आहे.

ग्रेगर्सः ते पिस्तूल? खरंच?

यलमारः जेव्हा न्यायालयाने निकाल घोषित केला होता... तेव्हा त्यांच्या हातात हे पिस्तूल होतं.

ग्रेगर्सः त्यांच्याजवळ ते...?

यलमारः होय, पण त्याने धाडस केलं नाही. तो भित्रा होता. त्याचं मनोधैर्य आधीच खचून गेलेलं होतं, त्याचं धैर्य भंग पावलं होतं. ओह, तू कल्पना करू शकतोस त्याची? तो एक योद्धा, असा माणूस की ज्याने नऊ पेक्षा कमी अस्वले मारली नव्हती- दोन लेफ्टनंट कर्नलांचा वारसा त्याच्या गाठीला होता... एकाच वेळी खचितच दोघं नव्हे... तू कल्पना करू शकतोस का ह्याची ग्रेगर्स?

ग्रेगर्सः होय, चांगलीच कल्पना येतेय मला.

यलमार: मी नाही करू शकत. पण मग पुन्हा दुसऱ्यांदा या घराण्याच्या इतिहासात एक काम केलं. जेव्हा त्यांनी त्याला नेलं, तेव्हा तो कड्या कुलुपं लावलेल्या गजांआड जाऊन बसला तेव्हा तो काळ माझ्यासाठी अतिशय भयंकर होता, मी सांगतो तुला. मी माझ्या दोन्ही खिडक्यांचे पडदे ओढून घ्यायचो. जेव्हा मी बाहेर बघायचो तेव्हा सूर्य नेहमीप्रमाणे तळपताना बघितला, मला काहीच समजायचं नाही. रस्त्यावरून चालणाऱ्या लोकांकडे मी बघायचो, ते हसत बोलत असायचे, क्षुल्लक गोष्टींबाबत. आणि मी ते काहीच समजू शकलो नव्हतो. सारं जगच थांबून राहिलं असावं- ग्रहण लागल्यासारखं.

ग्रेगर्स: जेव्हा माझी आई वारली तेव्हा मला असंच वाटलं होतं.

यलमार: ह्या अशा क्षणी यलमार एकदालने स्वतःच्या छातीवर पिस्तूल टेकलं होतं.

ग्रेगर्स: तू सुद्धा तसा विचार केला होतास...?

यलमार: होय.

ग्रेगर्स: पण तू बार उडविला नाहीस?

यलमार: नाही. अशा निर्णायक क्षणाला मी स्वतःवर विजय मिळवला. मी जिवंत राहिलो. पण तुला समजलं असेल असल्या बिकट प्रसंगातून जीव धरून ठेवायला चांगलंच धैर्य लागतं ह्याचा मला प्रत्यय आला.

ग्रेगर्स: ठीक, तू त्याकडे कशा दृष्टीने बघतोस ह्यावर अवलंबून आहे ते.

यलमार: नाही, माझ्या प्रिय मित्रा, त्याबद्दल काहीच शंका नाही. पण मला आनंद वाटत होता की मी खंबीर होतो, कारण मी माझा शोध पूर्णपणे करीन आणि डॉक्टर रेलिंगलाही वाटतं- जसं मला वाटतं- वडिलांना गणवेश घालता येईल पुन्हा. मला फक्त ह्याच बक्षिसाची अपेक्षा आहे.

ग्रेगर्स: हीच आहे वाटतं त्यांची त्यांच्या गणवेशाबद्दलची ओढ....?

यलमार: होय, दुसऱ्या कुठल्याही वस्तूपेक्षा त्यांना त्याचाच ध्यास आणि उत्कट इच्छा आहे. तुला त्याची कल्पना नाही. माझं हृदय किती पिळवटून निघतंय त्यांच्यासाठी. प्रत्येक वेळी आम्ही आमच्या छोट्याशा कुटुंबाची पार्टी करतो- म्हणजे गीनाच्या व माझ्या विवाहाच्या वाढदिवसासारखी किंवा असंच काहीतरी- तेव्हा आनंदाच्या आठवणीतील गणवेश चढवून हे म्हातारे बाबा येतात समोर. पण जर खूप वेळा पुढचा दरवाजा ठोठावल्याचा आवाज आला- कारण त्यांना परक्यांसमोर अशा वेषात स्वतःला दाखवण्याचं धाडस नाही- तेव्हा ते जितक्या पटापट त्यांचे वृद्ध पाय नेतील तितके घाईने त्यांच्या खोलीत जातात. त्यांच्या मुलासाठी असं पाहणं म्हणजे हृदयाचे तुकडे तुकडे होण्यासारखं आहे, ग्रेगर्स.

ग्रेगर्स: अंदाजे, तुझा हा शोध कधी तयार होणार?

यलमार: अरे देवा, तू मला तारखेबद्दलचा तपशील मुळीच विचारायला नको. हा शोध म्हणजे तू त्यावर कधीही पूर्णपणे आधिपत्य गाजवू शकणार नाही. ते मोठ्या प्रमाणावर स्फूर्तिवर....अंतःप्रेरणेवर अवलंबून आहे....आणि स्फूर्ति केव्हा येईल ह्याचा अंदाज वर्तवणं कठीण.

ग्रेगर्स: पण त्यात प्रगती होतेय ना?

यलमार: होय, निश्चितच! प्रगती होते आहे. असा एकही दिवस जात नाही की मी माझ्या शोधाबद्दल विचार करीत नाही. मी त्यात पूर्णपणे गढून गेलो आहे. प्रत्येक दिवशी जेवणानंतर बैठकीत मी स्वतःला कोंडून घेतो. जेथे मी माझं मन शांततेत केंद्रित करू शकतो—कारण कुणाचा उपसर्ग नसतो त्या वेळी. पण मला घाई करायची नाही त्याबाबतीत. तसं करणं योग्य नाही. रेलिंग देखील हेच म्हणतो.

ग्रेगर्स: आणि ह्या खुराड्यात जे काही चाललंय ते तुझ्या कामापासून तुझं लक्ष विचलित करते का?

यलमार: नाही, नाही, नाही. त्याविरुद्ध तू असं म्हणायलाच नको. ह्या बेजार करणाऱ्या समस्यांकडे मी नेहमीच लक्ष देत नाही.

ग्रेगर्स: माझ्या प्रिय यलमारा, माझा खूप विश्वास आहे की तुझ्यात थोडा का होईना पण रानटी बदक आहे.

यलमार: रानटी बदक? कसं सिद्ध करू शकतोस तू हे?

ग्रेगर्स: तू सुळकी मारून खाली गेला आहेस आणि लव्हाळ्याला घट्ट चावत बसलाहेस.

यलमार: तू संदर्भ जोडतोयस, मला वाटतं, तो फटका ज्याने माझ्या बापाला जवळजवळ ठार केले होते, आणि मलाही?

ग्रेगर्स: प्रामुख्याने तसं नव्हे. मी असं म्हणणार नाही की तू पूर्णपणे पांगळा झाला आहेस, पण तू विषारी दलदलीत पोहोचला आहे, यलमार, नकळत हानी करणाऱ्या रोगाला तू उचललेलं आहेस, आणि काळोखात मरायच्या पंथाला लागला आहेस तू.

यलमार: मी? काळोखात मरतोय? बघ, ग्रेगर्स, असल्या प्रकारचं बोलणं तू खरोखर थांबवायलाच हवं.

ग्रेगर्स: पण स्वतः अस्वस्थ होऊ नकोस. आपण पुन्हा उठून उभे राहू. कारण आता, तू बघ, मला सुद्धा माझं जीवनकार्य काय आहे ते कळलं. कालच सापडलंय मला ते.

यलमार: ते सर्व ठीक आहे, पण कृपया तू मला त्यापासून दूर ठेवशील का? मी तुला खात्रीपूर्वक सांगतो, माझी स्वाभाविक उदासवाणी वृत्ती सोडून दिली तर मी समाधानी आहे सर्व दृष्टींनी.

ग्रेगर्स: प्रत्यक्ष वस्तुस्थिती म्हणजे दलदलीतल्या विषाचा तुझ्यावर झालेला परिणाम आहे.

यलमारः आता कृपया, माझ्या प्रिय ग्रेगर्स आपण आता रोगराई आणि विष यासंबंधी अधिक बोलायलाच नको. मला ह्या अशा प्रकारच्या संभाषणांची मुळीच सवय नाही, माझ्या घरातील लोक अशा अप्रिय गोष्टींविषयी कधीच बोलत नाहीत.

ग्रेगर्सः होय, चांगलाच विश्वास ठेवू शकतो मी ह्यावर.

यलमारः नाही, ते माझ्यासाठी चांगलं नाही. आणि ह्या जागेला दलदलीचा वास येत नाही, जसं तू म्हणत राहिलाहेस. मला ठाऊक आहे हे एका विनम्र फोटोग्राफरचं सर्वसामान्य घर आहे म्हणजे.... भव्य दिव्य नाही ही जागा. पण मी एक शोधक आहे, तुला ठाऊक आहे... मी कमवता पुरुष आहे ह्या कुटुंबातला- ओह! जेवण आलं तयार होऊन. (गीना आणि हेदविग बियरच्या बाटल्या, ब्रँडीच्या दारूच्या बाटल्या, ग्लास इ. सामान टेबलावर मांडतात. अगदी ह्याच वेळी रेलिंग आणि मोलव्हिक हॉलच्या दरवाज्याने आत येतात. दोघांच्या डोक्यावर हॅट्स आणि ओव्हरकोट नाहीत. मोलव्हिकने काळे कपडे घातले आहेत.)

गीनाः (वस्तू टेबलावर ठेवत) या तुम्ही दोघेही अगदी वेळेवर आलात.

रेलिंगः मोलव्हिकच्या डोक्यात आलं की माशाच्या सॅलडचा वास येऊ लागलाय म्हणून मग तो स्वतःला आवरू शकला नाही. गुड मॉर्निंग एकदाल.

यलमारः ग्रेगर्स, मी तुमची मिस्टर मोलव्हिक आणि डॉक्टर... ओ, पण खचितच तू रेलिंगला ओळखतोस ना?

ग्रेगर्सः होय, थोडासा.

रेलिंगः ओह, धाकटे मिस्टर वर्ल. होय, एकदा किंवा दोनदा आमची शाब्दिक चकमक झाली होती होयदालच्या कारखान्यात. तुम्ही नुकतेच इकडे आलात का?

ग्रेगर्सः या सकाळीच आलो मी.

रेलिंग: मोलव्हिक आणि मी तुमच्या खालच्या बाजूलाच राहतो. म्हणून जर तुम्हाला डॉक्टर किंवा पाद्रीची गरज लागली तर तुम्हाला दूर जायला नको.

ग्रेगर्स: थँक्स, ते होऊ शकतं. काल जेवायला आम्ही तेरा जण होतो.

यलमार: ओह, चल आता, असल्या भयंकर विषयावर बोलू नकोस पुन्हा!

रेलिंग: तुला काळजी करायची आवश्यकता नाही, एकदाल. त्याचा तुझ्यावर काही परिणाम होणार नाही.

यलमार: तसं होऊ नये अशी मी आशा करतो, माझ्या कुटुंबासाठी. पण आता आपण बसूया आणि खाऊ, पिऊ आणि मजा करू.

ग्रेगर्स: तुझ्या वडिलांसाठी थांबायचं नाही का?

यलमार: नाही, ते नंतर त्यांच्या खोलीतच बसतील. चला पटापट! (पुरुष टेबलाजवळ बसतात आणि खायला व प्यायला सुरूवात करतात. गीना आणि हेदविग आत बाहेर जाऊन त्यांना वाढत असतात.)

रेलिंग: मोलव्हिक काल रात्री भयंकर प्यायलेला होता, मिसेस एकदाल.

गीना: काय? पुन्हा काल रात्री?

रेलिंग: काल रात्री मी त्याला घरी घेऊन आलो तेव्हा ऐकू आलं नाही का तुम्हाला?

गीना: नाही, तसं काही ऐकू आलं नाही मला.

रेलिंग: बरं झालं ऐकू आलं नाही ते. काल तो अगदीच किळसवाणा वागत होता.

गीना: खरं आहे का हे, मिस्टर मोलव्हिक?

मोलव्हिक: काल रात्रीच्या प्रकारावर आपण पडदा टाकू. मी चांगला असतो तेव्हा तो प्रकार मला अनोळखी वाटतो.

रेलिंग: (ग्रेगर्सला) ही अशी झलक येते त्याला झपाटल्यासारखी. आणि मग मलाही त्याच्याबरोबर त्याच्यासारखंच व्हावं लागतं. मोलव्हिक अगदी पिसाट आहे, बघा तुम्ही.

ग्रेगर्स: पिसाट?

रेलिंग: मोलव्हिक आहे पिसाट, होय.

ग्रेगर्स: हं!

रेलिंग: आणि ही असली पिसाट माणसं सचोटीच्या स्वभावाची बनलेली नसतात. अशी माणसे मधून मधून निर्हेतूक भरकटत जातात- ठीक, अजूनही तू त्या भयंकर धुरकट कारखान्यात अडकून बसला आहेस का?

ग्रेगर्स: आत्तापर्यंत अडकलो होतो.

रेलिंग: आणि तुझ्या त्या हक्काच्या मागणीप्रमाणे मिळाले का कोठेतरी जी तू स्पष्ट व्यक्त करित होतास?

ग्रेगर्स: हक्काची मागणी...(त्याचं बोलणं समजून) ओह, ते!

यलमार: काय आहे ह्या हक्काच्या मागण्यांविषयी, ग्रेगर्स?

ग्रेगर्स: ओह, वेडेपणा.

रेलिंग: ओह, पण त्यात काहीतरी होते. तो प्रत्येक कामगाराच्या झोपडीत जाऊन ध्येयाचा वारसा म्हणून काहीतरी मांडत होता त्यांच्यापुढे.

ग्रेगर्स: मी तरूण होतो तेव्हा.

रेलिंग: अगदी बरोबर, तू खरंच खूप तरूण होतास आणि मी जोपर्यंत तेथे होतो तोपर्यंत कुणीही त्याच्याने सन्मानित केले नव्हते कधीच.

ग्रेगर्सः आणि त्यानंतरही नाही.

रेलिंगः ओह, मला वाटतं त्याचं मूल्य कमी करण्याइतकं तारतम्य होतं तुझ्यात.

ग्रेगर्सः कधीच नाही. जेव्हा माझा एखाद्या माणसाशी संबंध येतो जो माणूस असतो.

यलमारः नाही, मला वाटतं, नाहीच असावं तसं. थोडं लोणी दे पाहू गीना.

रेलिंगः आणि मोलव्हिकसाठी डुकराच्या मांसाचा तुकडा.

मोलव्हिकः उः, नको डुकराच्या मांसाचा तुकडा. (खुराड्याच्या दारावर कुणीतरी ठोठावतंय.)

यलमारः उघड पाहू हेदविग, बाबांना बाहेर यायचंय. (हेदविग जाते आणि दरवाजा थोडासा उघडते, म्हातारा एकदाल सशाची ताजी कातडी घेऊन आत येतो तेव्हा ती दरवाजा बंद करते.)

एकदालः गुड मॉर्निंग जंटलमेन! आज काहीतरी छान शिकार झाली. मोठं सावज आणलं....

यलमारः तुम्ही गेलात आणि माझ्याशिवाय कातडी काढलीत....!

एकदालः मीठही लावलं त्याला. छान मऊ मांस आहे हे. हे गोड आहे, साखरेसारखी त्याची चव लागते. जेवणाची मजा लुटा तुम्ही, जंटलमेन! (त्याच्या खोलीत जातो.)

मोलव्हिकः (उठून उभा राहत) माफ करा मला... मी...थांबू शकत नाही मला खाली पळायलाच पाहिजे.

रेलिंगः थोडं सोडावॉटर घे की, माणसा!

मोलव्हिकः (घाईने बाहेर जात) शीss शीss

रेलिंग: (यलमारला) ह्या मोठ्या म्हाताऱ्या शिकाऱ्याच्या नावानं एक ग्लास भरूया.

यलमार: (त्याच्या ग्लासाला ग्लासाने स्पर्श करीत) होय, एक शिकारी, जो थडग्याच्या काठावर उभा आहे, त्याच्यासाठी.

रेलिंग: करड्या केसांच्या... (पितो) पण सांग मला, त्याचे केस करडे आहेत की पांढरे?

यलमार: खरोखर म्हणजे, ते त्या दोघांमधले वस्तुतः त्यांच्या डोक्यावर फारसे केस शिल्लक राहिलेले नाहीत.

रेलिंग: ओह ठीक, लोक तथापि विग वापरून भागवून घेतात. होय, एकदाल तू खरोखरच भाग्यवान आहेस माणसा, ह्या श्रेष्ठ जीवनकार्याला तू वाहून घेतलंस स्वतःला.

यलमार: आणि मी त्यासाठी कष्ट सोसत आहे, हे मी सांगू शकतो तुला.

रेलिंग: आणि तुला छोटीशी हुशार बायको मिळाली आहे तुझी काळजी घ्यायला. स्लिपर्स घालून आत बाहेर भिरभिरते तुझ्यासाठी सारं काही आरामशीर व सुखद व्हावे म्हणून.

यलमार: होय, गीना...(तिच्याकडे मान हलवून) ह्या जीवनाच्या मार्गावर तू फार मोठा मदतीचा हात देणारी आहेस, माझ्या प्रिये.

गीना: तेथे माझ्याबद्दल उगाच चर्चा करीत बसू नका.

रेलिंग: आणि तुझ्या हेदविग विषयी काय, एकदाल?

यलमार: (गहिवरून) ती पोर, होय! कुठल्याही गोष्टीपेक्षा अधिक, ही पोर, इकडे ये, हेदविग. (तिच्या डोक्यावरून हात फिरवित! उद्या कोणता दिवस आहे बरं?)

हेदविग: ओह, नाही, तुम्ही काहीच बोलायचं नाही मुळी, डॅडी! (खिदळते)

यलमार: जणू काही माझ्या हृदयात सुरा खुपसला जातो जेव्हा मी त्या प्रसंगाचे उद्याच्या. एक छोटीशी पार्टी तेथे त्या खुराड्यात.

हेदविग: ओह, पण ती मला आवडणारी असणार.

रेलिंग: फक्त तू वाट बघ तो आश्चर्यकारक शोध दिवसाच्या प्रकाशात येत नाही तोवर, हेदविग.

यलमार: ओह, यस्, मग तू बघशील! हेदविग, मी ठरविलं आहे की तुझं भवितव्य सुरक्षितच करायचं. आयुष्यभर तुला कुठल्याही गोष्टीची कमतरता पडणार नाही. तुला हव्या असलेल्या गोष्टींचा मी पिच्छा पुरविन... काहीतरी किंवा दुसऱ्या. तेच या गरीब शोधकाचे पारितोषिक असेल.

हेदविग: (त्याच्या गळ्यात हात टाकून कुजबूजते) ओ, माझे प्रेमळ, प्रेमळ डॅडी!

रेलिंग: (ग्रेगर्सला) ठीक आता, तुला असं वाटत नाही का की असा खूप छान बदल होतो या गोष्टींमुळे, आनंदी कुटुंबाच्या वर्तुळात भरल्या टेबलाभोवती बसण्यात किती आनंद आहे!

यलमार: होय, मी खरोखरच अशा जेवणाच्या मेजवान्यांना दाद देतो.

ग्रेगर्स: वैयक्तिकरित्या मला अशा विषारी वातावरणात जोम वाटत नाही या वाफान्यात.

रेलिंग: विषारी वातावरण?

यलमार: ओह, पुन्हा तसला मूर्खपणा नको सर्वत्र!

गीना: देवाला ठाऊक आहे. येथे तसे काही विषारी व दुर्गंधीचे वाफारे नाहीत बरं का, मिस्टर वर्ल. दररोज हे घर मी चांगलं धुवून पुसून काढते.

ग्रेगर्सः (टेबलावरून उठत) कितीही धुवून पुसून काढलं तरी ती दुर्गंधी जाणार नाही, मला म्हणायचंय!

यलमारः दुर्गंधी!

गीनाः ठीक, काय वाटतं तुम्हाला याचं, यलमार?

रेलिंगः माफ करा मला... मला वाटतं तुम्ही तर नाही ना ते, ज्यांनी ती दुर्गंधी येथे आत आणली, तिकडच्या खाणीतून?

ग्रेगर्सः मी ह्या घरात जे काही आणलं त्याला दुर्गंधी म्हटलेलं आवडेल तुला?

रेलिंगः (त्याच्यापाशी जाऊन) ऐका, मिस्टर छोटे वर्ल! मला असा दाट संशय येतो की, 'तो ध्येयाचा वारसा हक्क' तुझ्या मागच्या खिशात भरगच्च भरून फिरतो आहेस.

ग्रेगर्सः माझ्या छातीत घेऊन फिरतोय.

रेलिंगः ठीक, तुला वाटेल तेथे ती गोष्ट ठेव, पण मी तुला निक्षून सांगतो की जोपर्यंत मी येथे आहे तोपर्यंत तू त्याला येथे नाचवू नकोस.

ग्रेगर्सः आणि जर मी तसं केलं तर?

रेलिंगः तर तू जिन्यावरून खाली जाशील धडपडत, बजावून सांगतो तुला.

यलमारः (उठत) नाही, पण रेलिंग!

ग्रेगर्सः होय, आणि तू फक्त प्रयत्न करून बघ मला बाहेर फेकण्याचा आणि....

गीनाः (त्यांच्या मध्ये येत) तुम्ही असं करायला नकोच मुळी, मिस्टर रेलिंग. पण मी हे असं म्हणतेय, मिस्टर वर्ल- कुणीही जो स्टोव्ह पेटविताना आगीचे लोळ, धुराचा दुर्गंधीयुक्त वाफारा माजवतो, त्याला येथे येऊन दुर्गंधीच्या

गोष्टी करण्याचा काही एक अधिकार नाही. (दरवाज्यावर कुणीतरी ठोठावते.)

हेदविग: आई कुणीतरी दरवाजा ठोठावतंय.

यलमार: ओ खरंच! ह्या येणाऱ्या जाणाऱ्यांना काही अंतच राहिला नाही.

गीना: मला जाऊ द्या- (ती जाते व दरवाजा उघडते, दचकते आणि मागे सरते.)
ओह! (हॅकॉन वर्ल, फर कोट घातलेला, एक पाऊल खोलीत टाकतो.)

वर्ल: माफ करा हं, माझा मुलगा ह्या घरात राहतो का?

गीना: (आवंढा गिळत) होय.

यलमार: (त्याच्याकडे जात) जरा आपण आत येऊन आम्हाला मिस्टर वर्ल—

वर्ल: थँक यू, मला फक्त माझ्या मुलाशी बोलायचंय.

ग्रेगर्स: होय, काय ते? मी येथे आहे.

वर्ल: मला तुझ्या खोलीतच तुझ्याशी थोडंसं बोलायचंय.

ग्रेगर्स: माझ्या खोलीत... ठीक आहे. (तो जायला वळतो.)

गीना: अरे देवा, नको! ती चांगल्या स्थितीत नाही.

वर्ल: ठीक बाहेर पॅसेजमध्ये मग, मला तुझ्याशी खाजगी बोलायचंय.

यलमार: तुम्ही येथेही बोलू शकता मिस्टर वर्ल. बैठकीच्या खोलीत चल, रेलिंग.
(यलमार आणि रेलिंग उजवीकडे जातात. गीना हेदविगला घेऊन स्वयंपाकघरात जाते.)

ग्रेगर्स: (काही क्षण थांबल्यानंतर) ठीक, आता आपण एकटेच आहोत.

- वर्लः काल सायंकाळी तू अनेक शेरे मारलेस... आणि तेव्हापासून तू एकदाल कुटुंबाकडे रहावयास आलास, मी फक्त तात्पुरते गृहीत धरू शकतो की तुझ्या मनात माझ्याविरुद्ध काहीतरी आहे.
- ग्रेगर्सः माझ्या मनात काय आहे की मी यलमार एकदालचे डोळे उघडावे. खरी परिस्थिती काय आहे हे तो पाहील... बस एवढंच.
- वर्लः हेच का तुझ्या जीवनाचे ध्येय, ज्याविषयी काल तू बोलत होतास?
- ग्रेगर्सः होय, दुसरा मार्गच ठेवला नाही मला तुम्ही.
- वर्लः तो मीच का मग, ज्याने तुझं मन पांगळं केलं, ग्रेगर्स?
- ग्रेगर्सः सारं आयुष्यच पांगळं केलंय तुम्ही माझं. माझ्या आईच्या त्या साऱ्या गोष्टींविषयी मी विचार करत नाही... पण आभारी आहे तुमचा मी की अपराधी सदसद्विवेक बुद्धी मला सातत्याने पछाडते आहे छळते आहे.
- वर्लः असं! म्हणजे तुला सतावणारी ही तुझी सदसद्विवेक बुद्धी आहे तर?
- ग्रेगर्सः मी तुमच्या विरुद्ध उभं रहायला पाहिजे होतं जेव्हा तुम्ही लेफ्टनंट एकदालसाठी सापळा टाकला होता. मी त्यांना सावध करायला हवं होतं, कारण काय होणार याचा सुगावा मला लागला होता.
- वर्लः होय, तू खरोखर ते बोलायला हवं होतंस मग.
- ग्रेगर्सः मी धाडस करू शकलो नाही. मी घाबरलो होतो.... खूप भेदरलो होतो. मी सांगू शकत नाही की मी तुम्हाला किती घाबरलो होतो ते आणि त्यानंतरही बऱ्याच काळापर्यंत.
- वर्लः आता असं वाटतंय की तुझी भीती गेलीय.
- ग्रेगर्सः सुदैवाने गेलीय ती. म्हाताऱ्या एकदालचं जे काही वाईट झालं, दोघांकडून-माझ्याकडून आणि इतरांकडून, ते आता नाहीसं करता येत नाही. पण मी

आता करू शकतो ते हे की यलमारला समस्त खोटेपणा आणि फसवणूक ह्यामुळे त्याचा नाश होतो आहे त्यापासून त्याला वाचविणे.

वर्लः तुला वाटतं का की त्यामुळे त्याचं काहीतरी चांगलं होण्याचा संभव आहे?

ग्रेगर्सः मला त्याबद्दल मुळी सुद्धा शंका नाही.

वर्लः तुला खरोखर असं वाटतं का की यलमार एकदाल अशा प्रकारचा माणूस आहे जो तुझ्या ह्या दयाळू मेहेरनजरेबद्दल तुझे आभार मानील?

ग्रेगर्सः होय, तो त्या प्रकारचा माणूस आहे.

वर्लः हं! बघूया.

ग्रेगर्सः आणि शिवाय, जर मी वाचलो, तर मला माझ्या अस्वस्थ सदसद्विवेक बुद्धीला बरं करण्यासाठी मला काहीतरी शोधून काढायलाच हवं.

वर्लः ती कधीच बरी होणार नाही. लहानपणापासून तुझी सदसद्विवेक बुद्धी आजारीच आहे. हे तुला तुझ्या आईकडून आनुवंशिकतेने प्राप्त झालेले आहे, ग्रेगर्स... ही एकच गोष्टी सोडून गेलीय ती तुझ्यासाठी.

ग्रेगर्सः (तिरस्काराने स्मित करित) तुम्ही अजूनही तिला क्षमा केली नाही का तिच्या प्रमादासाठी की तुमच्यासाठी तिने काही धनदौलत आणली नव्हती?

वर्लः मुद्द्यावर येऊ. तुझी अजूनही एकदालबाबत ती योजना आहे का की तू जी काही कल्पना करतोस त्यावर त्याला योग्य मार्गावर आणू?

ग्रेगर्सः होय, मी पक्का निर्णय घेतलाय तो.

वर्लः ठीक! मग मी येथे आलो नसतो तर बरं झालं असतं. कारण तू माझ्या बरोबर घरी येणार आहेस का हे विचारण्यातही आता काही अर्थ राहिलेला नाही.

ग्रेगर्सः नाही.

वर्लः आणि तू फर्ममध्ये पण येणार नाहीस?

ग्रेगर्सः नाही.

वर्लः खूप छान. पण मी आता पुन्हा लग्न करायचं ठरवलं आहे, इस्टेटीतला वाटा आपल्यात विभागला जाईल.

ग्रेगर्सः (तात्काळ) नाही. मला नकोय तो.

वर्लः तुला नकोय तो?

ग्रेगर्सः नाही, माझी सद्सद्विवेक बुद्धी मला तसं करू देणार नाही.

वर्लः (काही क्षण थांबल्यावर) तू पुन्हा त्या कारखान्याच्या कामाकडे जाणार आहेस का?

ग्रेगर्सः नाही, मी पूर्णपणे विचार केलाय, मी तुमची नोकरी सोडली.

वर्लः पण काय करणार आहेस तू आता?

ग्रेगर्सः मी माझ्या जीवनाचे ध्येय पूर्ण करणार, बस!

वर्लः पण त्यानंतर काय? तुझा चरितार्थ कसा चालवणार तू?

ग्रेगर्सः मी माझ्या पगारातून थोडीशी शिल्लक टाकलीय.

वर्लः पण किती काळ पुरणार आहे ती तुला?

ग्रेगर्सः मला जितका वेळ हवा तितका वेळ.

वर्लः काय म्हणायचंय तुला?

ग्रेगर्सः मी तुमच्या कुठल्याही प्रश्नाचं उत्तर देणार नाही.

वर्लः गुडबाय मग, ग्रेगर्स. (वर्ल जातो.)

ग्रेगर्सः गुडबाय. (हॅकॉन वर्ल जातो.)

यलमारः (आत डोकावतो) गेले का ते?

ग्रेगर्सः हो. (यलमार आणि रेलिंग येतात, गीना आणि हेदविग स्वयंपाकघरातून येतात.)

रेलिंगः जेवणाची मेजवानी बिघडली.

ग्रेगर्सः तुझे बाहेर जायचे कपडे घाल यलमार, दूर फिरायला तू माझ्या बरोबर यावंस अशी माझी इच्छा आहे.

यलमारः होय, आनंदाने. तुझ्या वडिलांना काय हवं होतं? त्यात माझा काही संबंध होता का?

ग्रेगर्सः फक्त माझ्या बरोबर ये. आपल्याला थोडंसं बोलायलाच हवं. मी जातो आणि माझा कोट घेतो (जातो.)

गीनाः तुमच्या जागी जर मी असते तर मी त्याच्या बरोबर गेले नसते यलमार.

रेलिंगः जाऊ नको त्याच्या बरोबर. जेथे आहेस तेथेच थांब.

यलमारः (हॅट आणि ओव्हरकोट घेतो) का जाऊ नये मी? माझा लहानपणीचा मित्र माझ्यापाशी एकांतात त्याचं हृदय उघडं करू बघत आहे.

रेलिंगः मरू दे त्याला! अरे तो वेडा, माथेफिरू आहे, डोकं बिघडलंय त्याचं, दिसत नाही तुला?

गीनाः अगदी बरोबर बोललात तुम्ही! मला तुम्हाला सांगू द्या की त्याच्या आईला सुद्धा असेच अधून मधून वेडाचे झटके येत असत.

यलमारः जिवलग मित्राच्या दक्ष नजरेची त्याला आज त्या पेक्षा जास्त गरज आहे. (गीनाला) जेवण वेळेवर तयार असेल याची खात्री असू दे. येतो मी. (हॉलच्या दरवाज्यातून बाहेर जातो.)

रेलिंगः होयदालच्या खाणीत हा का पुरला गेला नाही देव जाणे.

गीनाः अरे देवा! असं का म्हणता तुम्ही?

रेलिंगः (पुटपुटत) ओह, माझ्याजवळ तशी कारणं आहेत.

गीनाः तुम्हाला असं वाटतं का की तो छोटा वर्ल वेडा आहे?

रेलिंगः नाही, त्याहीपेक्षा जास्त. इतर लोकांपेक्षा जास्त पागल. पण एक रोग मात्र त्याला जडलाय.

गीनाः काय झालंय त्याला, मग?

रेलिंगः ठीक, मी सांगतो तुम्हाला मिसेस एकदाल, त्याला प्रामाणिकपणाचे तीव्र झटके येतात.

गीनाः प्रामाणिकपणा?

हेदविगः अशा प्रकारचा आजार असतो?

रेलिंगः होय. तो एक राष्ट्रीय आजार आहे, पण तो अधून मधून उसळतो. (गीनापुढे मान झुकवून) जेवणाच्या मेजवानीबद्दल थॅक्स्. (हॉलच्या दरवाज्यातून बाहेर जातो.)

गीनाः (अस्वस्थपणे येरझाऱ्या घालीत) शीस तो ग्रेगर्स वर्ल. नेहमीचा विचित्र माणूस आहे.

हेदविगः (टेबलाजवळ उभी राहत, आणि तिच्याकडे शोधक नजरेने बघत) मला वाटतं हे सारं विचित्रच आहे.

अंक चौथा

(यलमार एकदालचा स्टुडियो. एक फोटो नुकताच काढून झाला आहे हे उघड उघड दिसते. कपड्याने झाकलेला कॅमेरा, एक स्टँड, काही खुर्च्या, एक छोटेसे कपाट आणि तशाच काही वस्तू जमिनीवर आहेत. तिसऱ्या प्रहराचा प्रकाश, सूर्य अस्ताला जाण्याच्या बेतात. थोड्या वेळाने अंधार व्हायला सुरुवात. गीना उघड्या दरवाज्यात उभी असून तिच्या हातात छोटं खोकं आणि फोटोग्राफिक प्लेट्स आहेत, ती बाहेरच्या कुणाबरोबर तरी बोलत आहे.)

गीना: होय, निश्चितच. जेव्हा मी आश्वासन देते तेव्हा ते पूर्णच करते. पहिला डझन सोमवारी तयार राहिल— गुडबाय, गुडबाय! (कुणीतरी जिन्यावरून खाली जाण्याचा आवाज येतो. गीना दरवाजा बंद करते. खोक्यात प्लेट्स ठेवते आणि झाकलेल्या कॅमेऱ्यात ठेवते.)

हेदविग: (स्वयंपाकघरातून प्रवेश करते) गेले का ते आता?

गीना: (नीटनेटके करित) होय, देवाच्या कृपेने. शेवटी झाली सुटका माझी त्यांच्या हातून.

हेदविग: पण तू कल्पना करू शकतेस का की डॅडी अजून का घरी आले नाहीत ह्याची?

गीना: तुला खात्री आहे का की ते रेलिंगकडे आहेत की नाहीत ह्याची?

हेदविग: नाही, ते तेथे नाहीत. आत्ताच मी मागील जिन्याने खाली जाऊन विचारले.

गीना: आणि त्यांचं जेवण पडलंय तिथं थंड होत.

हेदविग: होय, कल्पना कर! आणि डॅडी सर्वसामान्यपणे वेळेवरच येतात जेवायला घरी.

गीना: ते लवकरच येतील बघ तू.

हेदविग: ओह, मला वाटतं त्यांनी यावंच, कारण सारं काही चमत्कारिक वाटतंय आता.

गीना: (ओरडते) ते बघ आले! (यलमार एकदाल हॉलच्या दरवाज्यातून आत येतो.)

हेदविग: (त्याच्याकडे भेटायला जात) डॅडी! आम्ही तुमची किती, किती वाट बघत आहोत.

गीना: (त्याच्याकडे तिरपा कटाक्ष टाकीत) किती वेळ तुम्ही बाहेर होता एकदाल?

यलमार: (तिच्याकडे न पाहता) काहीसा जास्त वेळ. होय. (तो ओव्हरकोट काढू लागतो. गीना व हेदविग त्याला मदत करायला जातात, तो त्यांना दूर सारतो.)

गीना: ग्रेगर्स वर्ल बरोबर तुम्ही काहीतरी खाल्लं का?

यलमार: (त्याचा कोट टांगतो) नाही.

गीना: (स्वयंपाकघराच्या दरवाजाकडे जात) मग मी तुमचं जेवण घेऊन येते आत.

यलमार: नाही, सध्या जेवण राहू दे. मला काहीही खायचं नाही.

हेदविग: (त्याच्याजवळ जात) तुम्हाला बरं वाटत नाही का, डॅडी?

यलमार: बरं काय? ओह, होय फार वाईट नाही. आम्ही खूप लांबपर्यंत फिरायला गेलो होतो दमेपर्यंत, ग्रेगर्स आणि मी.

गीना: तुम्ही तसं करायला नको होतं, यलमार. तुम्हाला त्याची सवय नाही.

यलमार: हुशशss ह्या जगात अशा अनेक गोष्टी आहेत ज्यांची माणसाला सवय लावून घ्यायला हवी. (येरझान्या घालीत) कुणी आलं होतं का इथे, मी बाहेर गेल्यावर?

गीना: फक्त ते वाडनिश्चय झालेले जोडपे.

यलमार: नव्या ऑर्डर्स नाहीत?

गीना: नाही, आज नाहीत.

हेदविग: उद्या येणार आहे एक ऑर्डर, डॅडी, तुम्ही बघाल.

यलमार: येईल अशी आशा करतो. कारण उद्यापासून मी निश्चयाने कामाला लागणार आहे.

हेदविग: उद्या! उद्या काय आहे ते विसरलात का?

यलमार: ओह, बरोबबर... ठीक मग, परवापासून. त्यानंतर मी स्वतःच माझी कामं करणार आहे. सर्व काही कामं मी माझ्या हातात घेणार आहे.

गीना: पण यलमार, त्याच्यानं काय चांगलं होणार आहे? तुम्ही फक्त तुमच्या जीवनाचे हाल करून घ्याल. मी फोटोग्राफीचं काम नीटपणे करू शकेन आणि मग तुम्ही तुमच्या शोधाचं काम करू शकाल.

हेदविग: आणि रानटी बदकाबद्दलही विचार करा डॅडी,—आणि त्या साऱ्या कोंबड्या आणि ससे, आणि—

यलमार: त्या साऱ्या निरर्थक गोष्टींबद्दल बोलू नकोस माझ्याशी! आजपासून पुढे मी त्या खुराड्यात कधीच पाऊल ठेवणार नाही.

हेदविग: पण डॅडी, तुम्ही प्रॉमिस केलं होतं की पार्टी राहिल उद्या असं....

यलमार: हं, ते अगदी बरोबर... ठीक मग परवा नंतर. त्या व्हाईट रानटी बदकाची मुंडी मुरगळून टाकावी असं वाटतंय मला.

हेदविग: (किंचाळत) रानटी बदक!

गीना: मी कधीच ऐकलं नाही असं!

हेदविग: (त्याला जोराने हलवित) पण डॅडी... ते माझं रानटी बदक आहे!

यलमार: तीच एक गोष्ट मला थांबवीत आहे. मला तसं धैर्यच नाही... तुझ्यासाठी, हेदविग, मला धाडस होत नाही. पण माझा अंतरात्मा सांगतोय की मला तसं करायलाच हवं. त्याच्या हातातला प्राणी माझ्या छपराखाली मी पाहूच शकत नाही.

गीना: त्या हलकट पेट्रसेनकडून मिळाली म्हणून? अरे देवा!

यलमार: (इकडे तिकडे फिरत) काही निश्चित हक्क आहेत... काय म्हणू शकतो मी त्यांना? ध्येयाचे वारसा हक्क म्हणूया आपण त्यांना... अशा काही आवश्यक गोष्टी आहेत की त्या अंतरात्म्याला दुखावल्याखेरीज दृष्टीआड करता येत नाहीत.

हेदविग: (त्याच्या मागे फिरत) पण त्या रानटी बदकाचा विचार करा.... गरीब बिचाऱ्या इवल्याशा रानटी बदकाचा.

यलमार: (थांबतो) मी तुला सांगितलंय मी त्याला स्पर्श करणार नाही...तुझ्यासाठी. तिच्या एका केसालाही...ठीक. मी काय सांगितलं, मी तिला स्पर्शही करणार नाही. त्याच्यापेक्षा अधिक महत्त्वाच्या गोष्टी आपल्याला हाताळायच्या आहेत. पण तुझी संध्याकाळची फिरायला जायची वेळ झाली हेदविग, नेहमीप्रमाणे, आता छान अंधार पडलाय. तुझ्यासाठी चांगलं आहे.

हेदविग: नाही, मला बाहेर जायची फिकीर वाटत नाही.

यलमार: होय, जा तू. तुझे डोळे आज खूपच फडफडलेले दिसताहेत. तुझ्यासाठी हे चांगलं नाही. दुर्गंधी वाफारे आहेत येथे. ह्या छपराखालची हवा बथ्थड झालीये.

हेदविग: ठीक आहे, मी मागच्या जिन्न्याने पळतच खाली जाते आणि थोडासा फेरफटका मारून येते. माझी हॅट आणि कोट कुठेय? ओह, ते माझ्या

खोलीतच आहेत. पण लक्षात ठेवा डॅडी, मी बाहेर गेल्यावर माझ्या रानटी बदकाला कसलाही त्रास द्यायचा नाही.

यलमार: त्यांच्या डोक्यावरच्या एका पिसालाही धक्का लागणार नाही. (तिला स्वतःकडे ओढत) तू आणि मी हेदविग... आपण दोघे! आता पळ जा बरं. (हेदविग त्यांना एकदा पाहून घेऊन स्वयंपाकघरातून जाते.)

यलमार: (वर न पाहता इकडे तिकडे फिरतो.) गीना.

गीना: काय?

यलमार: उद्यापासून- किंवा परवापासून, असं म्हणूया—मला वाटतं घरचा हिशोब मी स्वतः ठेवलेलं मला आवडेल.

गीना: घरचा हिशोब सुद्धा तुम्हाला ठेवायची इच्छा आहे का?

यलमार: होय, जमेची बाजू तपासणार आहे मी, काहीही झाले तरी.

गीना: अरे देवा, कृपा कर आमच्यावर, ते काही फारसं मोठं काम नाही. लवकरच होईल ते.

यलमार: ओ, मला काही त्याबद्दल खात्री वाटत नाही. काहीही झालं तरी तू पैसा बरोबर पुरवितेस. (थांबतो व तिच्याकडे बघतो.) कसं होतं हे?

गीना: माझ्या आणि हेदविगमुळे, कारण आमच्या गरजा फार थोड्या आहेत.

यलमार: हे खरं आहे का की बाबांना मिस्टर वर्लकडे नकलांचं काम करण्याबद्दल विपुल, भरगच्च पैसा मिळतो?

गीना: मला ठाऊक नाही की त्यांना तसा विपुल पैसा मिळतो की नाही ते.

यलमार: ठीक, अंदाजे किती मिळतात त्यांना? सांग मला!

गीना: ते वेगवेगळे असते. पण आम्ही त्यांच्यासाठी जितका खर्च करतो तेवढीच त्यांची मिळकत असते, शिवाय थोडा पॉकेटमनी.

यलमार: जो खर्च आपल्याला येईल तेवढा! आणि तू मला हे कधीच सांगितलं नाहीस!

गीना: ठीक, खरोखर मी सांगू शकले नाही. त्यांचा सारा खर्च तुम्हीच करताहात असं वाटल्यामुळे खुशीत होता ना तुम्ही?

यलमार: आणि बाबांना त्याऐवजी वर्लसाहेबांकडून हे सर्व मिळते.

गीना: वर्ल साहेबांकडे भरपूर पैसा आहे, यांना दिलं म्हणून काय झालं?

यलमार: दिवा लाव बरं!

गीना: (दिवा लावते.) शिवाय, मला खरोखर ठाऊक नाही की निश्चित त्यांच्याकडूनच मिळत असेल असं. कदाचित ग्रोबर्गकडून सहजासहजी....

यलमार: ग्रोबर्गवर का तू ते ढाळतेस?

गीना: ठीक, मला ठाऊक नाही. मला नुसतं वाटलं....

यलमार: हं!

गीना: आजोबांना नकलांचं काम मी मिळवून दिलं नाही. बर्थानं मिळवून दिलंय, त्यावेळी ती येथे होती.

यलमार: असं दिसतंय की तुझा आवाज कापतोय.

गीना: (दिव्यावर शेड ठेवीत) असं का?

यलमार: आणि तुझे हातही कापताहेत—नाही का?

गीना: (दृढतापूर्वक) सरळ सांगा मला, यलमार. काय सांगत होता तो माझ्याबद्दल?

यलमार: हे खरं आहे का.... हे खरं असू शकतं का... की तुझ्यात आणि म्हाताऱ्या वर्लमध्ये काहीतरी होतं जेव्हा तू त्यांच्याकडे कामाला होतीस?

गीना: हे खरं नाही. तेव्हा नव्हतं तसं. मिस्टर वर्ल मला खूप सतावत होते, हे मी सांगेन. आणि त्यांच्या बायकोला वाटलं ह्यांचं काहीतरी आहे. तिने एका छोट्याशा गोष्टीचा केवढा बाऊ केला! तिने माझ्यावर हल्लाच केला. धक्काबुक्की केली, म्हणून मी नोकरी सोडली.

यलमार: पण मग त्यानंतर?

गीना: ठीक, नंतर मी घरी गेले. आणि माझी आई... ती वाटत होती तशी पूर्णपणे नव्हती, यलमार. ती सारखी मला ह्या ना त्या गोष्टीवरून टुमण्या लावायची...कारण वर्ल हे तेव्हा विधुर झाले होते.

यलमार: ठीक, नंतर काय?

गीना: आता तुम्हाला ते कळायलाच हवं. त्यांचं समाधानच होत नव्हतं—त्यांचं म्हणणं मी कबूल करेपर्यंत.

यलमार: (हातावर हात आपटीत) आणि ही माझ्या मुलाची आई! कसं लपवून ठेऊ शकलीस तू हे माझ्यापासून!

गीना: होय, ती माझी चूक होती. बऱ्याच पूर्वी मी हे तुम्हाला सांगायला हवं होतं.

यलमार: त्यावेळीच तू मला सांगायला हवं होतं—मग कळलं असतं मला की तू कोणत्या लायकीची स्त्री होतीस!

गीना: पण हे कळल्यावर तुम्ही माझ्याशी लग्न केलं असतं?

यलमार: कसा विचार करू शकतेस तू असा?

गीना: बघा! म्हटलं नव्हतं मी? म्हणूनच मी त्यावेळी तुम्हाला काहीही सांगितलं नव्हतं. कारण मला तुम्ही आवडू लागला होता. ठाऊक आहे तुम्हाला? हे सांगून माझ्या आयुष्याची पूर्णपणे दुर्दशा करून घ्यायची नव्हती मला.

यलमार: (येरझाऱ्या घालीत) आणि ही माझ्या हेदविगची आई! आणि हे सारं मी माझ्या अवतीभोवती बघतोय... (खुर्चीला लाथ मारतो) माझं पूर्ण घर हे सारं त्या तुझ्या पूर्वीच्या याराचं आणि त्या लंपट थेरड्या वर्लचं!

गीना: आपण जी चौदा पंधरा वर्षं एकत्र नांदलो त्याचा तुम्हाला पश्चात्ताप वाटतो का?

यलमार: तू मला सांग. एखाद्या कोळ्यासारखं जाळं विणलंस तू माझ्याभोवती फसवणुकीचं... त्याचा तुला प्रत्येक दिवशी, प्रत्येक घटकेला पश्चात्ताप झाला नाही का?

गीना: ओ माय डियर एकदाल, खरोखर विचार करायला माझ्याकडे खूप खूप गोष्टी आहेत, काय तर घर चालवणं आणि प्रत्येक गोष्ट...

यलमार: आणि तो तुझा अतित, आता तू त्याचं कधीच सिंहावलोकन केलं नाहीस?

गीना: नाही, देवाला ठाऊक आहे. मी त्या साऱ्या जुन्या गोष्टी विसरून गेले.

यलमार: ओह, हा निरस, निष्ठुर संतोष! माझ्यासाठी तर ह्याबाबतीत सारंच किळसवाणं आहे. विचार कर जरा—ह्या तुझ्या चुकीबद्दल पश्चात्तापाच्या तीव्र वेदना तुला कधीच जाणवल्या नाहीत?

गीना: पण आता, सांगा मला यलमार—माझ्यासारखी बायको तुम्हाला मिळाली नसती तर आता कोठे राहिला असता तुम्ही?

यलमार: तुझ्या सारखी?

गीना: होय, कारण तुम्हाला ठाऊक आहे तुमच्यापेक्षा काहीशी अधिक मी व्यवहारी आहे आणि तुमच्यापेक्षा दक्षही आहे. खचितच मी तुमच्यापेक्षा वयाने वर्ष दोन वर्षांनी मोठी आहे.

यलमार: काय झालं असतं माझं?

गीना: खूप वाईट मार्गाला लागलेले होते तुम्ही जेव्हा मी पहिल्यांदा भेटले होते तेव्हा. तुम्ही ते नाकारूच शकत नाही.

यलमार: तू त्याला वाईट मार्गाला लागणं म्हणतेस? जेव्हा माणूस दुःखाने आणि निराशेने खचतो तेव्हा तुला ठाऊक नसेल त्याचं काय होतं—विशेषतः माझ्यासारख्या संतापी स्वभावाच्या माणसाचं.

गीना: ठीक, ठीक, तसंही असेल. मला त्याबाबतीत नसता बाऊ करायचा नाही, कारण तुमचं स्वतःचं घरटं झाल्याबरोबर तुम्ही आदर्श पती बनलात—आपल्याला छान सुख आणि आराम मिळाला. मी आणि हेदविग अन्न-वस्त्राच्या बाबतीत अधिक समृद्ध कसं होता येईल त्याची व्यवस्था करायला लागलोत—

यलमार: होय, ह्या फसवणुकीच्या दलदलीत.

गीना: शीस त्या चांडाळाने आपल्या घरात पाऊलच ठेवायला नको होतं कधीही!

यलमार: मला देखील वाटतं होतं—हे आपलं घर म्हणजे किती सुंदर स्थळ आहे. पण तो माझा भ्रम होता. माझा शोध वास्तवात यावा म्हणून मी कोठे शोधायला जाऊ ती प्रेरणा? कदाचित ती माझ्याबरोबरच नष्ट होईल! आणि तुझं अतीत, गीना तेच त्याला ठार मारेल.

गीना: (रडकुंडीला येऊन) नाही, यलमार तुम्ही असं बोलायला नकोच मुळी. जेवढं काही चांगलं म्हणून असेल, ते तुमच्यासाठी करण्याकरिता मी माझ्या आयुष्यातला प्रत्येक दिवस खर्ची घातलाय.

यलमार: मी तुला विचारतोय- ह्या घरच्या कमवत्या, अन्नदात्या माणसाच्या स्वप्नांचं काय आता? जेव्हा मी तेथे त्या सोफ्यावर पडून माझ्या शोधाचं सारखं चिंतन करीत होतो तेव्हा मला वाटत होतं की हा शोध माझी शक्ती पार खाऊन टाकील. त्या वेळी सुद्धा मला वाटत होतं की ते पेटंट माझ्या हाती पडेल त्याच घटकेला माझी मुक्तता होईल. आणि माझं असं स्वप्न होतं की तू माझ्या मागे दिवंगत संशोधकाची सधन बायको म्हणून जगात वावरशील.

गीना: (डोळे पुसत) नाही यलमार तुम्ही असं बोलायला नकोच मुळी. मी विधवा झालेलं देवाने मला कधीच दाखवू नये.

यलमार: ओह, सारं स्वप्न संपलं. विरून गेलं-नाहीसं झालं सारं काही. (ग्रेगर्स वर्ल बाहेरचा दरवाजा हळूच उघडतो आणि आत डोकावून बघतो.)

ग्रेगर्स: मी आत येऊ शकतो का?

यलमार: होय, ये आत.

ग्रेगर्स: (तो पुढे येतो. त्याचा चेहरा समाधानाच्या तेजाने उजळला आहे. तो त्यांच्याकडे दोन्ही हात पसरवीत येतो.) ठीक, माझ्या प्रिय मित्रांनो...! (एकाकडून दुसऱ्याकडे बघतो आणि यलमारशी कुजबुजतो.) अजून तू ते केलं नाहीस का?

यलमार: (मोठ्यानं) मी केलंय ते.

ग्रेगर्स: केलंस तू?

यलमार: मी माझ्या आयुष्यातील सर्वात जास्त कडवट क्षणांचा अनुभव घेतलाय.

ग्रेगर्स: आणि खूप उदात्त सुद्धा, मला वाटतं.

यलमार: काहीही झालं तरी, तूर्तास तरी त्यातून बाहेर पडलो.

गीना: देव तुम्हाला क्षमा करो मिस्टर वर्ल.

ग्रेगर्स: (मोठ्या आश्चर्याने) पण हे मला समजलं नाही.

यलमार: काय समजलं नाही तुला?

ग्रेगर्स: मोठ्या पेचप्रसंगानंतर—जो पेचप्रसंग पूर्णपणे नव्या जीवनाच्या सुरुवातीचा मुद्दा— ईजे सत्यावर आधारित आणि फसवणुकीच्या कलंकापासून मुक्त.

यलमार: होय, मला ठाऊक आहे, मला ते सारं काही ठाऊक आहे.

ग्रेगर्स: जेव्हा मी त्या दरवाज्यातून आत आलो तेव्हा मला पूर्णपणे खात्री होती की नवराबायकोच्या चेहऱ्यावरच्या जाणिवेचा तेजस्वी प्रकाश माझं स्वागत करील आणि मी सारं काही पाहतोय ते निरस, खिन्न, दुःखी आहे हे...

गीना: होय का, मग (ती दिव्यावरची शेड काढून घेते.)

ग्रेगर्स: तुम्हाला माझं म्हणणं कळणार नाही, मिसिस एकदाल. ठीक, ठीक, तुमच्या बाबतीत थोड्या वेळाची गरज आहे तुम्हाला... पण तुला, यलमार, त्या मोठ्या पेच प्रसंगानंतर खात्रीने तुला पवित्र संस्कार झाल्यासारखं वाटलं असेल.

यलमार: हो, खचितच तसं वाटलं. पण ते दुसऱ्या प्रकारानं.

ग्रेगर्स: ज्याच्या हातून पाप घडलंय त्याला क्षमा करण्यात आणि प्रेमात त्याला उच्च दर्जावर पोहचविण्यात जो खरोखर आनंद आहे त्याच्या तुलनेने जगात दुसरा आनंद नाही.

यलमार: तुला असं वाटतं का की एखाद्या माणसाने नुकताच कडवट घोट घेतला आणि त्याच्या परिणामांपासून त्याने सहज मुक्त व्हावे?

ग्रेगर्स: नाही! सर्वसामान्य माणूस नाही, कदाचित. पण तुझ्यासारखा माणूस—

यलमार: अरे देवा! मला ठाऊक आहे, ठाऊक आहे मला. पण तू मला असं काही करायची घाई करायला नको. ग्रेगर्स, त्याला वेळ लागतो ठाऊक आहे तुला.

ग्रेगर्स: जंगली बदकाची बरीचशी वृत्ती आहे तुझ्या ठिकाणी यलमार. (रेलिंग प्रवेशद्वारातून आत येतो.)

रेलिंग: काय आहे आता! रानटी बदक पुन्हा आले का पुढे?

यलमार: गरीब बिचारे पांगळे मिस्टर वर्लच्या शिकारीचा बळी, होय.

रेलिंग: मिस्टर वर्ल? तेच का ते ज्यांच्याविषयी तू बोलत आहेस?

यलमार: तेच आणि.... आमच्या.

रेलिंग: (खालच्या आवाजात ग्रेगर्सला) आता सैतान जावो उडत तुझ्याबरोबर!

यलमार: काय म्हणालात तुम्ही?

रेलिंग: मला मनापासून प्रांजळपणे वाटतं की हा ढोंगी येथून लवकर गेला तर बरे. जर तो येथे अजून थांबला तर तुम्हा युगुलाचा नाश केल्यावाचून राहणार नाही.

ग्रेगर्स: त्या दोघांपैकी कुणाचाही नाश होणार नाही, मिस्टर रेलिंग. यलमारच्या बाबतीत मला काही बोलायलाच नको, आम्ही त्याला जाणतो. पण ती सुध्दा, तिच्या अंतःकरणातल्या गाभ्यात एकनिष्ठता आणि प्रामाणिकपणा आहे----

गीना: (रडकुंडीला येऊन) मग तुम्ही राहू द्याल का मला जशी मी पूर्वी होते.

रेलिंग: (ग्रेगर्सला) हे जरा मगुरीचं होईल का? जर मी तुम्हाला विचारलं की ह्या घरात नक्की तुम्हाला काय करायचंय ते?

ग्रेगर्स: खऱ्या लग्नाचा पाया घालायचाय मला.

रेलिंग: म्हणजे एकदालचं लग्न जसं छान झालं आहे तसं तुम्हाला वाटत नाही का?

ग्रेगर्स: बहुधा इतर लग्नांसारखंच, सांगताना मला दुःख वाटतंय. पण हे खरं लग्न कधीच असू शकत नाही.

यलमार: ध्येयाचा वारसाहक्क बघण्याची दृष्टी तुला कधीच आली नाही, रेलिंग.

रेलिंग: मूर्खासारखी बडबड करू नकोस, माझ्या पोरा! मिस्टर वर्ल, फक्त मी तुम्हाला विचारतो की स्थूलमानाने तुमच्या आयुष्यात तुम्ही किती खरी लग्ने पाहिली आहेत?

ग्रेगर्स: मला वाटतं क्वचितच एखादं.

रेलिंग: मी ही बघितली नाहीत.

ग्रेगर्स: पण ह्या प्रकारच्या विरुद्ध अशी अगणित लग्ने मी पाहिली आहेत आणि मला अशीही संधी मिळाली की अशा लग्नांना जवळून बघताना दोन्ही पक्षांवर अनर्थ कोसळून त्यांच्या लग्नाची हानी झालीय.

यलमार: माणसाचा सारा नैतिक पाया त्याच्या पायाखालीच कोसळून जायची भीती असते, त्याचा हा मोठा भयंकर भाग आहे.

रेलिंग: ठीक, खरं म्हणजे मी स्वतः कधीच लग्न केलं नाही, म्हणून मी ह्या बाबतीत न्यायनिवाडा करू शकत नाही. पण एक गोष्ट मला नक्कीच ठाऊक आहे की मूल हे लग्नाचा एक भाग असतो आणि तुम्ही त्या मुलाला शांततेत जगू द्यायला हवं.

यलमार: ओह, हेदविग! माझी गरीब बिचारी हेदविग!

रेलिंग: होय, या साऱ्या गोष्टींपासून तुम्ही हेदविगला लांब ठेवणं उत्तम. तुम्ही दोघंही प्रौढ आहात, देवाचं नाव घेऊन तुम्ही तुमच्या वैयक्तिक भानगडीने तुमचा संसार बिघडविण्यात भलेही तुम्हाला आनंद मिळत असेल. पण मी

तुम्हाला हे सांगतोय हेदविगशी वागण्यात अतिशय काळजी घ्या किंवा कदाचित तुम्ही तिला गंभीर इजा करून तिच्या जीवनाचा शेवट कराल.

यलमार: इजा!

रेलिंग: होय, किंवा ती स्वतःलाच इजा करून घेईल-आणि कदाचित दुसऱ्यालाही तिच्याबरोबर.

गीना: पण तुम्ही कशी सांगू शकता अशी काही गोष्ट, मिस्टर रेलिंग?

यलमार: इतक्यातच तिच्या दृष्टीला काही धोका नाही ना, मिस्टर रेलिंग!

रेलिंग: मी तिच्या दृष्टीबद्दल नाही बोलत. तिचं वय मोठ्या कठीण परिस्थितीतलं आहे. पण ती तिच्या डोक्यात विचित्र कल्पना घालू शकते.

गीना: का, तेच तर करीत असते ती! स्वयंपाकघरात ती आगीशी खेळत बसते. ती म्हणते जळत्या घराशी खेळतेय मी. ती घराला आग ना लावो अशी मला कितीदा तरी भीती वाटते तिची.

रेलिंग: अगदी बरोबर, तुम्ही बघा मला ठाऊक होतं ते.

ग्रेगर्स: (रेलिंगला) पण कसं स्पष्ट करू शकता तुम्ही असं?

रेलिंग: (तिरस्कारपूर्वक) ती आता पौगंडावस्थेत पोहोचली, माझ्या प्रिय महाराजा.

यलमार: जोपर्यंत माझी पोरगी माझ्यापाशी आहे...! तोपर्यंत मी माझं शरीर आणि आत्मा एकत्र ठेवू शकतो...! (दरवाज्यावर थाप ऐकू येते.)

गीना: शूss, यलमार! कोणीतरी आहे हॉलमध्ये. (हाक मारून) या आत. (मिसेस सोर्बी बाहेरच्या पोषाखात आत येते.)

मि.सोर्बी: गुड इव्हनिंग!

गीना: (तिच्याजवळ जात) का, बर्था तू?

मि.सोर्बी: होय मीच! पण कदाचित मी तुमच्या गैरसोयीच्या वेळी तर आले नाही ना?

यलमार: मुळीच नाही. तुम्ही त्या घरचे दूत तर नाहीत?

मि.सोर्बी: (गीनाला) मी प्रामाणिकपणे सांगतेय तुला, माझी अपेक्षा होती की ह्यावेळी पुरुष मंडळी बाहेर गेलेली असावी, मला फक्त एवढंच वाटलं की तुझ्याशी थोडा वेळ गप्पा माराव्यात आणि मग तुझा निरोप घ्यावा.

गीना: ओह? तू सोडून जातेस?

मि.सोर्बी: होय, पहिली गोष्ट उद्या सकाळी... होयदालला. मिस्टर वर्ल ह्या दुपारीच गेलेत. (ग्रेगर्सला उद्देशून) त्यांनी त्यांच्या वतीनं निरोप घ्यायला सांगितलाय तुमचा.

गीना: फक्त कल्पना करा...!

यलमार: मिस्टर वर्ल गेलेत, असं तू म्हणालीस का? आणि तूही त्यांच्या मागोमाग जाते आहेस!

मि.सोर्बी: होय, तू आता ह्याला काय म्हणणार, मिस्टर एकदाल?

यलमार: सावध रहा, हेच मला म्हणायचं आहे.

ग्रेगर्स: मला परिस्थिती स्पष्ट करून सांगू द्या. माझे वडील आणि मिसेस सोर्बी विवाह करणार आहेत.

यलमार: विवाह करणार आहेत?

गीना: ओह, बर्था! शेवटी!

रेलिंग: (थरथरत्या आवाजात) खरोखर हे सत्य नाही का?

मि.सोर्बी: होय, माय डियर मिस्टर रेलिंग. हे पूर्णपणे सत्य आहे.

रेलिंग: तुला पुन्हा विवाह करायचा आहे?

मि.सोर्बी: होय, असं वाटतंय खरं. मि.वर्लना खास अधिकृत परवाना मिळाला आहे आणि आम्ही नुकतेच होयदाल येथे विवाह करणार आहोत.

ग्रेगर्स: मला तुमचं अभिष्टचिंतन करायलाच हवं, एक चांगला सावत्र मुलगा म्हणून.

मि.सोर्बी: खूप खूप आभारी आहे—जर तुला खरोखर तसं म्हणायचं असेल तर. मी फक्त एवढीच अपेक्षा करू शकते की मला आणि मिस्टर वर्लना पुढील जीवन सुखाचे जावो.

रेलिंग: तुम्ही अशी आशा करण्यास सुरक्षित आहात. माझ्या माहितीप्रमाणे वर्लसाहेब दारू पीत नाहीत, काहीही झाले तरीही—आणि मला वाटतं आपल्या बायकांना चोप देण्याची सवय नाही, त्या दिवंगत दुःखी घोड्याच्या डॉक्टरसारखी.

मि.सोर्बी: ओह, सोर्बीला आता शांततेत नांदू देत. त्याच्यातही इतरांसारखे काही गुण होते.

रेलिंग: मिस्टर वर्लकडे काही अधिक उत्तम गुण आहेत, मी कबूल करतो.

मि.सोर्बी: जे काही चांगलं होतं ते सारं त्यांनी उधळून टाकलं. त्या उधळेपणाची फळं भोगायलाच हवीत.

रेलिंग: आज सायंकाळी मी मोलव्हिकबरोबर जातोय.

मि.सोर्बी: तुम्ही तसं करायलाच नको, रेलिंग. माझ्यासाठी तरी तसं काही करू नका.

रेलिंग: आता दुसरा पर्यायच नाही. (यलमारला) तुला यायचं असेल तर तूही चल आमच्याबरोबर.

गीना: नाही, थँक्यू. अशा प्रकारच्या ठिकाणी यलमार नाही येणार.

यलमारः (अर्धवट आवाज चढवीत, संतापानं) ओह, जीभ आवर तुझी.

रेलिंगः गुड बाय मिसेस वर्ल—(हॉलच्या दरवाज्यातून तो बाहेर जातो.)

ग्रेगर्सः (मिसेस सोर्बीला) ह्यावरून असं दिसतंय की तुम्ही डॉक्टर रेलिंगला खूप छान ओळखता.

मि.सोर्बीः होय, आम्ही एकमेकांना बऱ्याच वर्षांपासून ओळखतोय. एक काळ असा होता की ती ओळख जरा बऱ्याच पुढच्या पायरीवर गेली असती.

ग्रेगर्सः तुम्ही तसं केलं नाही हे तुमच्यासाठी फार चांगलं झालं.

मि.सोर्बीः होय, तू तसं म्हण हवं तर. मी आवेगानं कृती करण्यात दक्ष राहते. एक स्त्री स्वतःला अशी झोकून देऊ शकत नाही लगेचच.

ग्रेगर्सः आणि ह्या तुमच्या जुन्या लफड्या बद्दल मी माझ्या वडिलांना सांगेन याची जराही भीती वाटत नाही तुम्हाला?

मि.सोर्बीः तू सांगू शकतोस हवं तर पण स्वतः मीच आधीच सांगितलंय त्यांना.

ग्रेगर्सः खरंच?

मि.सोर्बीः जेवढं जेवढं म्हणून काही खरं होतं, माझ्या बाबतीत बोललं जाईल असं वाटत होतं. तेवढी प्रत्येक गोष्ट मी तुझ्या वडिलांना सांगितली. त्यांच्या मनात काय आहे हे जेव्हा मी पाहिलं तेव्हा पहिल्यांदा मी हे सारं काही सांगितलं.

ग्रेगर्सः तुम्ही इतर बहुतेक लोकांपेक्षा अधिक प्रामाणिक आहात, असं मला वाटतं.

मि.सोर्बीः मी नेहमीच प्रामाणिक राहिले आहे. आमच्या स्त्रियांचं हेच धोरण असतं.

यलमारः ह्यावर तू काय म्हणतेस, गीना?

गीनाः ओह, आम्ही बायका साऱ्याच वेगवेगळ्या असतो—काही अशा तर काही तशा.

मि.सोर्बी: ठीक, गीना, मला वाटतं की मी ज्या पद्धतीनं जे केलं आता तसंच करण्यात शहाणपणा आहे. आणि त्यांच्या बाजूने मिस्टर वर्ल यांनी कुठलीही गोष्ट लपवायचा प्रयत्न केला नाही. आणि त्याच गोष्टीने मुख्यतः आम्हा दोघांना एकत्र आणले. आता ते माझ्याजवळ बसून संपूर्ण उघडपणे बोलू शकतात, अगदी लहान मुलासारखं. त्यांच्या संपूर्ण तारूण्यातील आणि प्रौढावस्थेतील काळ त्यांच्या पापांबद्दल खूप खूप हितोपदेश ऐकण्यात गेला—त्यांच्यासारख्या प्रकृतीनं निकोप आणि उत्साही माणसाचा. आणि खूप वेळ, त्यांच्याकडून ऐकले आहे की ते सारे हितोपदेश त्यांच्यावरील काल्पनिक दोषारोपांबद्दल होते.

गीना: होय, तू काय बोलतेस ते अगदी खरं आहे.

ग्रेगर्स: तुम्ही बायका हाच विषय चर्चेला घेणार असाल तर मी येथून जाणे हे उत्तम यात संशय नाही.

मि.सोर्बी: त्यावर एवढा खुलासा करण्याची गरज नाही. मी दुसरा एक शब्दही बोलणार नाही. पण माझी अशी इच्छा होती की जे काही मी केलं ते गुप्तपणे किंवा लबाडीच्या मार्गाने काहीही केलेलं नाही. एक प्रकारे असं वाटतं की माझ्यासाठी नशिब उघडलंय; आणि ते तसं आहेही, एका मार्गाने. पण अगदी त्याच वेळी मला असं नाही वाटत की मी दिलंय त्यापेक्षा अधिक घेतेय. मी त्यांच्या बाजूने नेहमीच उभी राहीन. कुणीच इतकी त्यांची काळजी घेतली नसेल व त्यांच्याकडे लक्ष दिले नसेल इतकं मी त्यांचं करीन, आता ते असहाय्य होताहेत.

यलमार: असहाय्य होताहेत?

ग्रेगर्स: (मि.सोर्बीला) शूँस येथे बोलू नका असं.

मि.सोर्बी: आता ते फार काळ लपविता येणार नाही, त्यांनी कितीही म्हटलं तरी. ते आंधळे होताहेत.

यलमार: (दचकून) आंधळे होताहेत? विलक्षण आहे हे. ते सुद्धा आंधळे होताहेत?

गीना: पुष्कळसे लोक अशा अवस्थेत आहेत.

मि.सोर्बी: आणि एखाद्या व्यापारी माणसाच्या बाबतीत असं झालेलं—त्याचा अर्थ तुम्ही कल्पना करू शकता. ठीक, मी त्याशिवाय माझ्या डोळ्यांनी त्यांच्या डोळ्यांची जागा घ्यावी असा प्रयत्न करीन. मला अजून जास्त वेळ थांबायलाच नको, ह्या क्षणाला बरीचशी कामे उरकायची आहेत.—ओह होय, काहीतरी मला तुम्हाला सांगायलाच हवं होतं, मि.एकदाल, तुमच्यासाठी मि.वर्लनी काही करायला हवं असं तुम्हाला वाटलं तर, तर तुम्ही ग्रीबर्गकडे जा त्या बाबतीत.

ग्रेगर्स: तुम्ही ही देऊ केलेली गोष्ट यलमार एकदाल निश्चितच विनम्रपणे नाकारील.

मि.सोर्बी: खरंच? मला वाटतं मला असं कधीच आठवत नाही की पूर्वी त्यांनी तसं केलेलं...

गीना: नाही, बर्था, यलमार आता मि.वर्ल कडून काहीही स्विकारणार नाहीत.

यलमार: (हळुवारपणे, आणि जोर देऊन) तुमच्या भावी पतींना माझा नमस्कार सांगा आणि माझ्या वतीनं असंही सांगा की लवकरच माझा ग्रीबर्गला भेटायचा बेत आहे...

ग्रेगर्स: काय! खरंच का तुझा जायचा बेत आहे?

यलमार:जसं मी म्हणत होतो, तसं मी ग्रीबर्गला भेटतो आणि आजपर्यंत माझं किती देणं झालं आहे ह्याची आर्थिक नोंद घेतो. ते सन्मानाचं ऋण मी फेडीन-हा! हा-! हा-!—सन्मानाचं ऋण. आपण सन्मानाचं ऋण म्हणू त्याला! काहीही झालं तरी मी ती सर्व रक्कम फेडून टाकीन, पाच टक्के व्याजासह.

गीना: पण यलमार डियर, देवाला ठाऊक आहे असं काही करायला आपल्याजवळ एवढा पैसा नाही.

यलमार: तुमच्या भावी पतींना सांगा की मी आता दृढपणे माझ्या शोधासाठी काम करीत आहे. कृपया त्यांना सांगा की हे बेजार करणारे परिश्रमाचे काम ऋणाच्या यातनापूर्ण ओझ्यातून मुक्त करण्याची इच्छा आहे. म्हणूनच मी शोधावर काम करीत आहे. हा संपूर्ण नफा तुमच्या भावी पतीच्या आर्थिक बंधनातून मुक्त होण्यासाठी मी समर्पित करीन.

मि.सोर्बी: ह्या घरात काहीतरी घडलय.

यलमार: होय, तुमचं बरोबर आहे.

मि.सोर्बी: खूप छान मग, गुडबाय! मला अजूनही तुझ्याशी काही बोलायचं होतं, गीना, पण आता पुढच्या वेळेपर्यंत थांबू. गुडबाय! (यलमार आणि ग्रेगर्स शांतपणे मान झुकवितात. गीना मि.सोर्बीबरोबर दरवाज्यापर्यंत जाते.)

यलमार: उंबरठा ओलांडायचा नाही गीना. (मि.सोर्बी जाते, ती जाताच गीना दरवाजा बंद करते.) झालं आता ग्रेगर्स. आता माझ्या खांद्यावरून कर्जाचा बोजा उतरला.

ग्रेगर्स: लगेचच तो उतरेल आता.

यलमार: मला वाटतं माझं वागणं बहुधा अगदी बरोबर ठरलं ना?

ग्रेगर्स: तू मी जशी कल्पना केली होती तसा माणूस आहेस.

यलमार: काही निश्चित अशा बाबतीत ध्येयाच्या वारसाकडे दुर्लक्ष करणं अशक्य होतं. होय, ह्या घराचा कर्ता म्हणून माणूस ह्या नात्यानं, ह्या ऋणाच्या बोज्याखाली चिरडला जाऊन मी तळमळत होतो. हाती काही भांडवल असल्या शिवाय फार वर्षांचा कर्जाचा बोजा उतरवणं म्हणजे चेष्टा नव्हे. त्यातून काळाचा धुरळा साचला होता त्यावर. पण त्याला काही उपाय

नाही. माझ्यातला पुरुषार्थ जागा झालाय आणि तो मागतोय आपले हक्क माझ्याकडे.

ग्रेगर्स: (यलमारच्या खांद्यावर हात ठेवीत) यलमार माय डियर, मी आलो हे चांगलं झालं नाही का?

यलमार: होय.

ग्रेगर्स: तुला तुझी परिस्थिती नीट स्पष्ट करून दाखवली त्यामुळे तुला आनंद झाला, नाही का?

यलमार: (थोड्याशा अधिरतेने) होय, खचितच ती चांगली गोष्ट होती, पण एक गोष्ट अशी आहे की जी माझ्या न्यायबुद्धीच्या विवेकाला दुखावतेय.

ग्रेगर्स: आणि काय आहे ती?

यलमार: वस्तुस्थिती अशी आहे... ठीक, मला कळत नाही की तुझ्या वडिलांबद्दल मी निसंकोचपणे बोलावं की नाही ते.

ग्रेगर्स: माझी मुळीच हरकत नाही.

यलमार: ठीक मग...तू बघ, मी काय विचार करतोय की ही संतापजनक वस्तुस्थिती नाही का की खऱ्या लग्नाची प्रचिती तुझ्या वडिलांना यावी आणि मला येऊ नये.

ग्रेगर्स: असं कसं म्हणू शकतोस तू हे!

यलमार: पण हे खरं आहे. तुझे वडील आणि मिसेस सोर्बी लग्न करताहेत जे पूर्ण आत्मविश्वासावर आधारलेलं, दोन्ही बाजूंकडून निखालस मनमोकळेपणावर, ते एकमेकांपासून काहीही लपवत नाहीत, त्याखाली कुठलंही कपट नाही. मी असं म्हणेन हे त्यांच्या परस्परांच्या पापाच्या कबुलीजबाबावर आणि पापविमोचनावर त्यांचा नातेसंबंध आधारित आहे.

ग्रेगर्सः बरं, मग?

यलमारः ठीक, ही सारी गोष्ट नाही का? तूच नव्हता म्हटला होता स्वतः की खऱ्या लग्नाचा पाया घालण्यासाठी नेमक्या ह्याच अडणींवर मात करायला हवी?

ग्रेगर्सः पण ही संपूर्णपणे वेगळी गोष्ट आहे यलमार. निसंशयपणे तू तुलना करायला जाऊ नकोस ना तुझ्या बायकोची ना तुझी त्या दोघांशी...? तू बघ माझ्या म्हणण्याचा अर्थ, कळला का तुला?

यलमारः तुला काय म्हणायला आवडेल ते म्हण, तेथे असं काही आहे की जे माझ्या न्यायबुद्धीच्या विवेकाला दुखावतेय, आघात करते. ह्या संबंध जगासाठी काही न्याय आहे असं मला वाटत नाही.

गीनाः आई गं! यलमार! तुम्ही असं काही बोलायला नकोच मुळी.

ग्रेगर्सः हं! अशा प्रकारच्या प्रश्नांत आपल्याला गुंतायचं नाही.

यलमारः आणि तरीही, काही झाले तरी, मी ते करू शकत नाही पण दैवाचा मार्गदर्शक अंगुलीनिर्देश ओळखतोय मी. तो आता आंधळा होतोय.

गीनाः ओह, कदाचित निश्चितपणे तसं नसावं.

यलमारः आता ह्याबाबतीत काही शंकाच नाही, कारण निश्चितपणे त्याला त्याचीच योग्य शिक्षा मिळतेय. एकदा त्याने एका विश्वासू प्राण्याला आंधळं केलं होतं...

ग्रेगर्सः होय त्याने केलं, आणि मला हे सांगताना खेद वाटतो की त्याने अनेक लोकांना आंधळं बनवलं.

यलमारः आणि आता कठोर, गूढ प्राक्तन उभं ठाकलं आणि वर्ल्डच्या डोळ्यांची मागणी करतंय.

गीना: उः, असं भयंकर कसं बोलू शकता तुम्ही! तुम्ही मला घाबरवून टाकलंत.

यलमार: अस्तित्वाच्या अंधाऱ्या बाजूत अधून मधून झेप घेणं फायदेशीर असतं. (हेदविग, लांब झग्यात असून डोक्यावर हॅट आहे, ती पॅसेजच्या दरवाज्यातून आत येते. ती खूपच खुशीत असून, धापा टाकीतच आत येते.)

गीना: तू पुन्हा लगेच आलीस का परत?

हेदविग: होय, मला पुढे जायची इच्छाच झाली नाही. आणि ते सुद्धा फारच छान झालं, कारण दरवाजातच मला कुणीतरी भेटलं.

यलमार: ती मिसिस सोर्बिच असेल नक्की.

हेदविग: होय.

यलमार: (येरझाऱ्या घालीत) मला वाटतं ही तुझी शेवटची भेट असावी. (काही वेळ स्तब्धता. हेदविग लाजेनं आधी एकाकडे नंतर दुसऱ्याकडे बघते. त्यांचा मूड काय आहे ह्याचा अंदाज घेण्याचा प्रयत्न करते.)

हेदविग: (त्याच्याकडे जाऊन लाडिकपणे) डॅडी!

यलमार: ठीक—काय ते हेदविग?

हेदविग: मिसिस सोर्बिने माझ्यासाठी काही आणलं होतं.

यलमार: (थांबतो) तुझ्यासाठी?

हेदविग: होय. हे काहीतरी उद्यासाठी.

गीना: बर्था तुझ्या वाढदिवसासाठी काहीना काही छोटी वस्तू भेट देतच असते नेहमी.

यलमार: काय आहे ते?

हेदविग: ओह, तुम्ही ते आत्ताच बघायला नको मुळीच. सकाळी मी अंथरूणातून उठल्या उठल्याच आई ते आणून देईल मला.

यलमार: काय ही बनवाबनवी मला अंधारात ठेवून!

हेदविग: (घाईने) तुम्हाला आवडेल तर तुम्ही पाहू शकता. ते एक मोठं पत्र आहे. (ती तिच्या झग्याच्या खिशातून एक पत्र बाहेर काढते.)

यलमार: एक पत्र, सुद्धा?

हेदविग: होय, हे फक्त एक पत्रच आहे. मला वाटतं, बाकीचं मागाहून येईल. पण फक्त कल्पना करा, एक पत्र! ह्यापूर्वी मला कधीही कुणाचं पत्र आलं नव्हतं. आणि त्याच्यावर 'मिस्' (वाचते) 'मिस हेदविग एकदाल', फक्त कल्पना करा—म्हणजे मी!

यलमार: बघू दे मला पत्र.

हेदविग: (त्याच्या हातात देते) बघा हे.

यलमार: ते म्हाताऱ्या वर्लचे हस्ताक्षर आहे.

गीना: खात्री आहे का तुमची, यलमार?

यलमार: तू स्वतः बघ.

गीना: ओह, मला काय कळतंय असल्या गोष्टीतलं?

यलमार: हेदविग, मी हे पत्र उघडून- आणि वाचू शकतो का?

हेदविग: होय, खचितच तुमची इच्छा असेल तर.

गीना: प्लिज, आज रात्री नको यलमार. तुम्हाला ठाऊक आहे ते उद्यासाठी आहे हे.

हेदविगः (मृदू स्वरात) ओह, प्लिज वाचू दे ना त्यांना ते! मला खात्री आहे ते नक्कीच छान असणार आणि मग डॅडी खूश होतील-आणि आपण पुन्हा सारे आनंदित होऊ.

यलमारः मग उघडू का मी हे पत्र?

हेदविगः होय डॅडी, प्लिज उघडा. आत काय आहे हे पाहणं म्हणजे गंमत आहे.

यलमारः ठीक, छान. (तो ते पत्र उघडतो, वाचतो आणि थोडासा गोंधळलेला दिसतो.) काय हे...?

गीनाः काय म्हटलय त्यात?

हेदविगः होय डॅडी, सांगाच आम्हाला.

यलमारः गप्प बैस. (तो ते पत्र पुन्हा पूर्ण वाचतो, त्याचा चेहरा निस्तेज होतो, पण स्वतःवर संयम ठेवतो.) हे बक्षिसपत्र आहे, हेदविग.

हेदविगः ठीक, कल्पना करा त्याची! काय मिळणार आहे मला?

यलमारः तू स्वतःच वाचून बघ. (हेदविग दिव्याजवळ जाऊन ते वाचते एक दोन क्षण.)

यलमारः (अर्धवट मोठ्याने हाताच्या मुठी आवळत) डोळे, डोळे—आणि नंतर ते पत्र!

हेदविगः (वाचायचं थांबते.) होय, पण मला इथे असं दिसतंय की आजोबांना ते मिळणार आहे.

यलमारः (तिच्याकडून पत्र घेतो) गीना- तुला समजू शकतं हे?

गीनाः पहिली गोष्ट म्हणजे मला त्याबद्दल काहीच ठाऊक नाही. सांगा मला काय आहे त्यात?

यलमार: मिस्टर वर्ल लिहितात हेदविगला की तिच्या आजोबाला आता ह्यापुढे नकला करायची गरज नाही, आणि भविष्यात त्यांनी सरळ ऑफिसात जावं आणि तेथून शंभर क्राऊन घेऊन यावं.

ग्रेगर्स: ओहो!

हेदविग: शंभर क्राऊन, मम्मी, मी वाचलय थोडंसं त्यात.

गीना: आजोबांसाठी किती छान आहे हे.

यलमार: ...शंभर क्राऊन, जोपर्यंत त्यांना त्याची गरज आहे तोपर्यंत. त्याचा अर्थ खचितच, ते ह्यात असेपर्यंत.

गीना: ठीक, बिचाऱ्या म्हाताऱ्यासाठी ही तरतूद केली गेली आहे.

यलमार: एवढंच सारं नाही. पुढचं तू वाचलं नाहीस पूर्ण, हेदविग. त्यानंतर ही देणगी तुला मिळत जाणार.

हेदविग: मला? सर्व काही?

यलमार: ती रक्कम तुला आयुष्यभर मिळणार, तो लिहितो. तू ऐकलंस का ते गीना?

गीना: होय, ऐकलं मी ते.

हेदविग: कल्पना करा- हे सारे पैसे मला मिळणार! (त्याला खुदळत) डॅडी, डॅडी, तुम्हाला आनंद झाला नाही का?

यलमार: (तिच्यापासून दूर जात) आनंद (येरझाऱ्या घालतो) ओह, किती मोठे मनोदृश्य, काय देखावा उघडलाय माझ्या समोर! ही हेदविग आहे जिच्यावर त्याने देणग्यांचा वर्षाव केलाय.

गीना: होय, कारण वाढदिवस आहे तिचा...

हेदविगः तुम्हालाच ते मिळतील, डॅडी. तुम्हाला ठाऊक आहे हे सर्व पैसे मी तुम्हाला आणि आईला देणार आहे.

यलमारः तुझ्या आईला, होय! आम्हाला ते मिळणार.

ग्रेगर्सः यलमार, हा सापळा लावला गेलाय तुझ्यासाठी.

यलमारः हा दुसरा सापळा असावा, तुला वाटतंय असं?

ग्रेगर्सः आज सकाळी जेव्हा ते येथे होते, - 'यलमार एकदाल तुला वाटतो तसा माणूस नाही.'

यलमारः माणूस नाही...!

ग्रेगर्सः 'थोडंसं थांब, तू बघशीलच', ते म्हणाले.

यलमारः म्हणजे लाच देऊन मला त्या किंमतीत विकत घेतलं गेलं...!

हेदविगः आई, या सर्व गोष्टींचा अर्थ काय?

गीनाः जा आणि कपडे काढून ठेव. (रडकुंडीला आलेली हेदविग स्वयंपाकघराच्या दरवाज्याने आत जाते.)

ग्रेगर्सः होय यलमार, आता तू बघशील कोण बरोबर आहे, ते की मी.

यलमारः (कागदपत्रे हळूच दोन तुकड्यात फाडतो आणि टेबलावर ठेवतो.) हे माझं उत्तर.

ग्रेगर्सः अगदी ह्याचीच मला अपेक्षा होती.

यलमारः (गीनाकडे जातो जी स्टोव्हजवळ उभी आहे आणि खालच्या आवाजात म्हणतो) आता अधिक खोटी सबब नको. जर हे लफडं संपलं होतं आणि तुझ्याशी असलेला संबंध संपला होता... ज्यावेळी तुला माझ्याबद्दल काही

वाटू लागलं होतं तेव्हा का त्याने सारी व्यवस्था करून आपल्याला लग्न करायला लावलं?

गीना: मला असं वाटतं की त्यांनी असा विचार केला असावा की ह्यामुळे त्यांना आवडेल तेव्हा येथे ये-जा करता यावी.

यलमार: एवढंच फक्त? काहीतरी अकस्मात घडेल याच्या शक्यतेची भीती नाही वाटली त्यांना?

गीना: मला माहित नाही तुम्हाला काय म्हणायचंय ते.

यलमार: मला असं जाणून घ्यायचंय की.... तुझ्या पोरीला माझ्या घराच्या छपराखाली रहायचा अधिकार आहे की नाही?

गीना: (ताठपणे उभी राहते, तिचे डोळे चमकतात.) तुम्ही मला विचारताय ते?

यलमार: मला सरळ सरळ उत्तर हवं आहे. हेदविग ही माझी आहे... किंवा...? ठीक!

गीना: (त्याच्याकडे थंडपणे आणि बेपर्वाईने बघत) मला ठाऊक नाही.

यलमार: (थोडासा थरकाप) तुला ठाऊक नाही?

गीना: मला कसं ठाऊक असणार? माझ्यासारख्या व्यक्तीला...

यलमार: (संथपणे तिच्यापासून दूर पळत) तर मग माझा या घराशी काहीच संबंध राहिला नाही.

ग्रेगर्स: तू काय करतोयस याचा नीट विचार कर, यलमार!

यलमार: (ओव्हरकोट चढवित) विचार करण्याची येथे आवश्यकताच राहिली नाही, निदान माझ्यासारख्या माणसाला तरी.

ग्रेगर्स: होय आहे. विचार करण्याजोग्या प्रचंड बाबी आहेत. तुम्ही तिघांनी एकत्रच रहायला हवं, यलमार. उदात्त मनःस्थितीचा दिलदारपणा आणि क्षमाशीलता यातून ते मिळवायला हवं.

यलमार: मला नाही इच्छा तसं करायची. कधीच नाही! कधीच नाही! (त्याची हॅट घेतो.) माझं घर कोसळलं-माझ्या डोक्यावर, उध्वस्त झालंय! (रडू कोसळते) ग्रेगर्स, मला मूल नाही!

हेदविग: (जिने स्वयंपाकघराचा दरवाजा उघडलाय) काय बोलताय तुम्ही? (त्याच्याजवळ येऊन) डॅडी! डॅडी!

गीना: बघा तुम्ही तिकडे!

यलमार: माझ्याजवळ येऊ नकोस, हेदविग! दूर जा! तुझ्याकडे बघवत नाही मला, ओह, ते डोळे...! गुडबाय. (तो दारापाशी जाऊ लागतो.)

हेदविग: (त्याला घट्ट पकडते आणि ओरडते) नाही! नाही! मला सोडून जाऊ नका.

गीना: (ओरडते) पोरीकडे बघा यलमार! तिच्याकडे बघा!

यलमार: मी बघणार नाही! मी बघू शकत नाही! जाऊ दे मला. ह्या सर्वांपासून मला दूर जायलाच हवे. (तो हेदविगला झटकून दूर करतो आणि हॉलच्या दरवाज्यातून बाहेर जातो.)

हेदविग: (तिच्या डोळ्यात निराशा असते) ते आपल्याला सोडून जाताहेत, आई! ते आपल्याला सोडून जाताहेत. आता ते कधीच परत यायचे नाहीत!

गीना: रडू नकोस, हेदविग. तुझे डॅडी नक्की येतील परत.

हेदविगः (हुंदके देत स्वतःला सोफ्यावर झोकून देते.) नाही, नाही, ते आपल्याकडे पुन्हा कधीच परत येणार नाहीत.

ग्रेगर्सः तुम्ही माझ्यावर विश्वास ठेवायलाच हवा. मी केलं ते उत्तम केलं असा माझ्या म्हणण्याचा अर्थ आहे, मिसिस एकदाल.

गीनाः होय, मी कबूल करते तुम्ही ते केलंत. पण तरी देखील देव तुम्हाला क्षमा करो.

हेदविगः (सोफ्यावर पडलेली असताना) ओह, मला आत्ता असं वाटतं की मरून जावं! काय केलंय मी? आई तू जाऊन त्यांना पुन्हा घरी परत आणच!

गीनाः होय, होय, शांत रहा बघू आता, मी लगेचच जाते आणि बघते मला कुठे भेटतात का ते. (बाहेर जायचा पोशाख घालते) बहुधा ते रेलिंगकडे गेले असतील. पण तू येथे पडून रडत बसू नकोस आता, प्रॉमिस?

हेदविगः (आचके देत रडत) होय, मी थांबवेन रडायचं, डॅडी परत आले तरच.

ग्रेगर्सः (गीनाला, जो निघायच्या बेतात असतो) त्याला अखेरपर्यंत ही झुंज लहू देणं उत्तम असेल की नाही?

गीनाः ओह, ते तो नंतर करील. पहिली गोष्ट म्हणजे या पोरीला शांत करणं. (हॉलच्या दरवाज्यातून बाहेर जाते.)

हेदविगः (उठून बसते आणि डोळे पुसते.) आता तुम्ही मला सांगायलाच हवं की काय झालं ते. डॅडींना मी का नकोशी झालेय?

ग्रेगर्सः तू जोपर्यंत मोठी मुलगी होत नाहीस तोपर्यंत तू हे विचारायलाच नको.

हेदविगः (हुंदके देत) पण मी मोठी होईपर्यंत सबंध काळ अशा भयंकर दुःखी कष्टी भावना घेऊन जगूच शकणार नाही.

ग्रेगर्सः (अस्वस्थपणे) कसं शक्य आहे ते?

हेदविगः आईला मी सापडलेली असेन कदाचित. आणि बहुधा ते डॅडींच्या आत्ता लक्षात आलं असावं. अशा गोष्टींच्या बाबतीत मी वाचलेलं आहे.

ग्रेगर्सः ठीक, पण तरीसुद्धा....

हेदविगः मला वाटतं त्यांना मी कदाचित खूप आवडत असणार, अधिक सुद्धा. काही झालं तरी आम्हाला ते रानटी बदक भेट म्हणून पाठवलं गेलं आणि मला ते भयंकर आवडतंय.

ग्रेगर्सः (तिला दुसऱ्या विषयाकडे नेत) होय, रानटी बदक, अगदी बरोबर. आपण थोडंसं त्या रानटी बदकाबद्दल बोलूया, हेदविग.

हेदविगः गरीब बिचारे लहानसे रानटी बदक! तिच्याकडे बघणं सुद्धा सहन होत नाही त्यांना. तुम्हाला ठाऊक आहे ते, त्याची मुंडी मुरगळायला निघाले होते ते.

ग्रेगर्सः ओह, मला खात्री आहे, ते तसं करणार नाहीत.

हेदविगः नाही, ते तसं म्हणाले होते. आणि मला वाटतं डॅडींचं हे म्हणणं किती भयंकर होतं. कारण मी प्रार्थना करते त्या रानटी बदकासाठी प्रत्येक रात्री. आणि प्रार्थना करते की तिचं दुर्दैव आणि मृत्यूपासून रक्षण कर.

ग्रेगर्सः (तिच्याकडे बघत) तू नेहमी प्रार्थना करतेस का?

हेदविगः होय.

ग्रेगर्सः कुणी शिकवलंय तुला ते?

हेदविगः मी माझं स्वतःच. एकदा डॅडी खूपच आजारी होते, आणि त्यांच्या मानेला जळवा लावलेल्या होत्या. आणि ते म्हणाले होते की ते मृत्यूच्या दारात आहेत.

ग्रेगर्सः बरं मग?

हेदविगः म्हणून मी त्यांच्यासाठी प्रार्थना म्हटली, बिछान्यावर गेल्यानंतर. आणि तेव्हापासून मी तो क्रम चालूच ठेवला.

ग्रेगर्सः आणि आता तू त्या रानटी बदकासाठी प्रार्थना करतेस, होय?

हेदविगः मग मी विचार केला की त्या रानटी बदकाचाही ह्यात समावेश करावा. कारण ती सुरुवातीला खूपच दुबळी होती.

ग्रेगर्सः तू रोज सकाळी सुद्धा प्रार्थना करतेस का?

हेदविगः ओह, नाही करीत सकाळी.

ग्रेगर्सः तू सकाळीसुद्धा प्रार्थना का म्हणत नाहीस?

हेदविगः हे बघा, सकाळी प्रकाश असतो आणि मग कसलीच भीती नसते.

ग्रेगर्सः आणि ते रानटी बदक जे तुला भयंकर आवडतं- तुझे वडील त्याची मान मुरगळायला निघाले होते ना?

हेदविगः नाही, ते म्हटले त्यांना त्याची मुंडी मुरगळायलाच पाहिजे पण त्यांनी माझ्याकडे बघून तसं केलं नाही. खूप गोड आहेत माझे डॅडी.

ग्रेगर्सः (जवळ येत) समज, तू तुझ्या डॅडींसाठी जंगली बदकाचा त्याग करशील?

हेदविगः (उभं राहून) रानटी बदक!

ग्रेगर्सः समज, जगात सगळ्यात जास्त मौल्यवान गोष्ट तुझ्यासाठी आहे तिचा तू तुझ्या डॅडींसाठी त्याग करायला तयार आहेस?

हेदविगः तुम्हाला असं वाटतं का की ह्यातून काहीतरी चांगलं निघेल म्हणून?

ग्रेगर्सः प्रयत्न कर तसा, हेदविग.

हेदविगः (शांतपणे, तिच्या डोळ्यात चमक आहे.) होय, मी प्रयत्न करीन.

ग्रेगर्सः तुला असं वाटतं का की ह्यासाठी तुला तुझ्या मनाचं योग्य सामर्थ्य आहे?

हेदविगः मी आजोबांना विचारेन की तुम्ही माझ्यासाठी त्या रानटी बदकाला गोळी घालाल का ते.

ग्रेगर्सः होय, कर तसं. पण तुझ्या आईला एक शब्दही ह्याबाबतीत कळायला नको!

हेदविगः का नको?

ग्रेगर्सः ती आपल्याला समजून घेणार नाही.

हेदविगः ते रानटी बदक. उद्या सकाळी आधी मी तोच प्रयत्न करते. (गीना हॉलच्या दरवाज्यातून आत येते.)

हेदविगः (तिला भेटायला जाते.) तुला ते सापडले का आई?

गीनाः नाही, पण त्यांनी रेलिंगला हाक मारली ती मी ऐकली आणि त्यांच्याबरोबर गेलेत ते.

ग्रेगर्सः खात्री आहे का तुमची तशी?

गीनाः होय, पोर्टरच्या बायकोने सांगितलं तसं. मोलव्हिक सुद्धा त्यांच्याबरोबर गेलेत असं ती म्हणाली.

ग्रेगर्सः ह्या अशा वेळी? जेव्हा त्याच्या आत्म्याला निकराने एकांतवासात राहून ह्यावर मात करायची...!

गीनाः (ती बाहेरचे कपडे काढते.) होय, पुरुष मोठे विलक्षण असतात, हेच खरे. देवालाच ठाऊक त्या रेलिंगने त्यांना खेचून कोठे नेले ते! मी मादाम एरिकसेनकडे पण गेले, पण ते तेथे नव्हते.

हेदविगः (रडू आवरायचा प्रयत्न करीत) ओह! काय होईल जर ते पुन्हा घरी परत आलेच नाहीत तर?

ग्रेगर्सः तो नक्की परत येईल. मी सकाळी त्याच्यासाठी निरोप पाठवतो. आणि तुम्ही त्याला घरी आलेलं बघाल. ते सगळं माझ्यावर सोपव हेदविग, आणि जाऊन शांतपणे झोप. गुडनाईट. (हॉलच्या दारातून बाहेर जातो.)

हेदविगः (आईच्या मानेभोवती हात टाकून हुंदके देते) आई! आई!

गीनाः (तिला थोपटीत, चुचकारून) हो, होय. रेलिंग खरं बोलत होते. हे असं होणारच- हे माथेफिरू लोक आपल्याभोवती येऊन कसला तो वारसा हक्क मागतात.

अंक पाचवा

(यलमार एकदालचा स्टुडियो. थंड धूसर प्रकाशाची सकाळ. छपराच्या उतरत्या तावदानावर ओला बर्फ पडलेला आहे. गीना स्वयंपाकघरातून येते. तिने एप्रन व लाळेरे घातलेले आहे. तिच्या हातात ब्रश आणि डस्टर आहे. ती बैठकीच्या खोलीच्या दाराशी जाते. त्याच क्षणाला हेदविग हॉलमधून येते.)

गीना: (थांबते) काय झालं?

हेदविग: होय, आई, मला वाटतं ते बहुधा रेलिंगकडे असावेत.

गीना: बघितलं ना आता?

हेदविग: ...कारण पोर्टरची बायको म्हणाली की तिने रात्री रेलिंगबरोबर दोन माणसं बोलत असताना रात्री बघितली.

गीना: मला तेच वाटलं होतं.

हेदविग: पण ते इथं येत नसतील तर तिथं असून त्यांचा काय उपयोग?

गीना: निदान मी खाली जाते आणि बोलून घेते त्यांच्याशी. (म्हातारा एकदाल झोपायच्या पोषाखात येतो. त्यानं पाईप पेटवली आहे. तो खोलीच्या दारापाशी दिसतो.)

एकदाल: यलमार! यलमार नाही का घरी?

गीना: नाही, ते बाहेर गेले आहेत.

एकदाल: एवढ्या लवकर? जेव्हा बर्फ जोरात पडतोय तेव्हा? ओ ठीक, काही हरकत नाही. ह्या सकाळी मी एकटाच जाईन फिरायला. (तो खुराड्याचा दरवाजा उघडतो, हेदविग त्याला मदत करते. तो आत जातो आणि हेदविग तो गेल्यावर दरवाजा बंद करते.)

हेदविगः (खालच्या आवाजात) ओह, आई, डॅडी आम्हाला सोडून जाताहेत असं कळल्यावर आजोबा काय म्हणतील बरं?

गीनाः ओह, काय हा मूर्खपणा! आजोबांना हे मुळीच कळायला नको. सुदैवाची गोष्ट ही की काल काय झालं त्यावेळी ते येथे नव्हते.

हेदविगः होय, पण... (ग्रेगर्स हॉलच्या दरवाज्यातून आत येतो.)

ग्रेगर्सः काही सुगावा लागला का त्याचा?

गीनाः ते म्हणतात ते खाली रेलिंगकडे आहेत.

ग्रेगर्सः रेलिंगबरोबर! तो खरोखर त्या माणसाबरोबर आहे?

गीनाः त्यांच्याबरोबरच!

ग्रेगर्सः पण तो तसा गेलाच कसा त्यांच्याबरोबर? जेव्हा त्याला विचार एकत्र करण्यासाठी एकांत शोधायच्या वेळी?

गीनाः होय, तुम्ही म्हणणारच असं. (रेलिंग हॉलमध्ये येतो.)

हेदविगः (त्याच्याकडे जात) डॅडी तुमच्यासोबत आहेत का?

गीनाः (त्याचवेळी) तिथंच आहेत का ते?

रेलिंगः खरोखर ते तिथंच आहेत.

हेदविगः आणि तुम्ही आम्हाला कधीच सांगितलं नाही ते!

रेलिंगः होय, मी गाढव आहे.... पण मला त्या दुसऱ्या गाढवाची काळजी घ्यायची होती- त्या दुष्टाची- मला म्हणायचं होतं, खचितच. आणि नंतर मला झोप लागली म्हणून मी...

गीना: यलमार आज काय म्हणताहेत?

रेलिंग: ते काहीच बोलत नाहीत.

गीना: ते अजिबात काहीच बोलले नाहीत का?

रेलिंग: एक शब्दही नाही.

ग्रेगर्स: नाही, नाही, मी खूप चांगल्या पद्धतीनं समजू शकतो.

गीना: मग ते करताहेत काय तेथे स्वतः?

रेलिंग: ते सोफ्यावर पडले आहेत घोरत.

गीना: खरंच की काय? असे ते फारसे घोरत नाहीत.

हेदविग: झोपले आहेत? ते खरोखर झोपले आहेत का?

रेलिंग: होय, निश्चितच तसं दिसतंय.

ग्रेगर्स: पूर्ण समजतेय! आत्मिक संघर्षानं त्यांची बुद्धी फाडून टाकलीय!

गीना: रात्रीच्या वेळी असं बाहेर पडून भटकत फिरलेलं मी त्यांना कधीच पाहिलं नाही.

हेदविग: त्यांना काहीशी झोप लागली आहे. हे कदाचित त्यांच्यासाठी उत्तमच आहे, आई.

गीना: मी ही तोच विचार करीत होते. त्यांना लवकर उठविण्यात काहीच हरकत नाही. थॅक्स मिस्टर रेलिंग. मला अधूनमधून घर स्वच्छ करायलाच हवं—चल ये आणि मला मदत कर, हेदविग. (गीना आणि हेदविग बैठकीच्या खोलीत जातात.)

ग्रेगर्स: (रेलिंगकडे वळतो) यलमार एकदालच्या अंतःकरणात जी आध्यात्मिक खळबळ आता सुरू आहे त्याबद्दल काय मत आहे तुमचे?

रेलिंग: कसली डोंबलाची आध्यात्मिक खळबळ घेऊन बसलात? मला तरी तसलं काही दिसलं नाही.

ग्रेगर्स: काय? अशा पेचप्रसंगाच्या वेळी, जेव्हा त्याचं संपूर्ण जीवन पूर्णपणे एका नव्या पायावर उभारलं जातंय...? यलमारसारख्याच्या व्यक्तिमत्त्वाबद्दल कसं वाटतं तुम्हाला...?

रेलिंग: व्यक्तिमत्त्व? त्याचं! जर त्याने विकृत व्यक्तिमत्त्वाच्या खुणा दाखवलेल्या असतील, तर त्याच्या बाबतीत तो तरूण असतानाच त्याच्या फांद्या आणि मुळं उखडून गेलीत—हे मी तुला खात्रीनं सांगू शकतो.

ग्रेगर्स: हे मोठं विलक्षणच आहे खरोखर... मोठ्या प्रेमळपणाच्या छायेत, वाढला होता तो.

रेलिंग: त्या वेडसर, उन्मादी अविवाहीत मावशांनी होय?

ग्रेगर्स: मला तुम्हाला एक सांगू द्या, त्या बायांनी ध्येयाच्या वारसा हक्काकडे कधीही डोळेझाक केली नव्हती. पण खचितच तू माझी कुचेष्टा करतोयस पुन्हा.

रेलिंग: नाही. ह्यावेळी तरी मी त्या मनःस्थितीत नाही. शिवाय मला सारी माहिती आहे त्याबद्दल. त्याच्या त्या दोन 'आत्मिक' आयांबद्दल माझ्यापाशी खूपच स्तुती गायिली आहे. मला नाही वाटत त्याबद्दल त्यांचे त्याने आभार मानावेत. त्याचं दुर्दैव हे की तो त्या माणसांच्या वर्तुळात प्रकाशमय दिवा होता नेहमी.

ग्रेगर्स: कारणाशिवाय नव्हे, खात्रीने. त्याच्या मनात खोल जाऊन बघा.

रेलिंग: मी तरी तशी काही चिन्हे पाहिली नाहीत. त्याच्या बापाचा त्याच्यावर विश्वास होता की नाही आणि मला काही त्याचं आश्चर्य वाटत नाही, तो म्हातारा लेफ्टनंट आयुष्यभर गाढवच राहिला.

ग्रेगर्सः जन्मभर त्याचं मन एका छोट्या मुलासारखंच होतं, तेच काय ते तुम्हाला कळलं नाही.

रेलिंगः हरकत नाही, हरकत नाही! पण जेव्हा आमच्या प्रिय, गोड छकुल्या यलमारने विद्यार्थी दशेत प्रवेश केला तेव्हा तो उज्वल भविष्य असलेली व्यक्ती म्हणून ओळखला जाऊ लागला होता. तो सुंदर सुद्धा होता, पूर्ण आकर्षक—गुलाबी आणि पांढरा—त्याच्या प्रेमात कुठलीही मुलगी पडू शकेल अशा प्रकारचा. आणि तो भावुक प्रवृत्तीचा असल्यामुळे, आणि त्याच्या आवाजात काहीतरी वेधकता असल्यामुळे आणि लोकांच्या कविता आणि कल्पना मोठ्याने पाठ म्हणून दाखवण्याचे त्याच्यात कसब असल्यामुळे.....

ग्रेगर्सः (संतप्तपणे) हे तुम्ही यलमार एकदाल बदलच बोलताहात का?

रेलिंगः होय, तुझ्या परवानगीने, मी फक्त ज्या तुमच्या आराध्य दैवतासमोर तुम्ही गुडघे टेकताहात त्याचा अंतर्गत देखावा दाखवतोय तुम्हाला.

ग्रेगर्सः मी ठार आंधळा आहे असं कधीच वाटलं नव्हतं मला.

रेलिंगः होय, तू ठार आंधळा आहेस—किंवा जवळ जवळ, तू मानसिक दृष्ट्या आजारी सुद्धा आहेस.

ग्रेगर्सः हे मात्र तुम्ही बरोबर बोललात.

रेलिंगः ठीक तर मग, तुझ्या बाबतीत फारच गुंतागुंत आहे. पहिलं म्हणजे पीडादायक चलबिचल. पण मग तेथे त्याहीपेक्षा वाईट आहे, ते म्हणजे तू नेहमी विभूती पूजेच्या उन्मादात राहतोस, तुझ्या व्यतिरिक्त तू दुसऱ्यांना नेहमीच पूज्य मानतोस, वास्तविक ज्याच्याशी तुझा काहीही संबंध नाही.

ग्रेगर्सः होय, मला निश्चितच माझ्या बाहेरचा शोध घ्यायला हवा.

रेलिंगः पण नंतर मग तुझ्या अवती भवती तुझ्या कल्पनेप्रमाणे जी छान माणसे राहतात त्यांच्या बाबतीत तू जबर घोडचुका करायला जातोस. आता तू

पुन्हा दुसऱ्या कामगार वस्तीत तुझ्या ध्येयाचा वारसा घेऊन आलास. येथे सारे कफल्लक लोक राहतात.

ग्रेगर्स: जर यलमार एकदाल बाबत तुमची ह्यापेक्षा उच्च मतं नसतील, तर मला आश्चर्य वाटतं की तुम्हाला त्याच्या सहवासात नेहमी राहण्यात कसलं सुख मिळतं?

रेलिंग: हे देवा, मी अशा प्रकारचा डॉक्टर आहे, मलाच तसं म्हणायची लाज वाटते, नाही? एकाच छपराखाली सोबत राहणाऱ्या दुखणाईत व गरीब बिचाऱ्या माणसांची मला काळजी करणं आवश्यक आहे.

ग्रेगर्स: खरोखर! यलमार एकदालसुद्धा आजारी आहे?

रेलिंग: प्रत्येकजण दुर्दैवाने खूप आजारी आहे.

ग्रेगर्स: आणि कुठला इलाज करताहात तुम्ही यलमारवर?

रेलिंग: माझा नेहमीचाच उपाय. मी त्याचा जीवनभ्रम आहे तसाच ठेवायचा प्रयत्न करतोय.

ग्रेगर्स: जीवन....भ्रम? मला नाही वाटत मला ते पुरतं कळलं असेल असं.....?

रेलिंग: बरोबर तेच मी म्हणतोय: जीवनभ्रम. हे बघ जीवनभ्रम हे उत्तेजक नीतितत्त्व आहे.

ग्रेगर्स: मी आपल्याला विचारू शकतो की कुठला जीवनभ्रम यलमारवर बिंबवला गेला आहे?

रेलिंग: नाही, मी माझ्या व्यवसायातली गुपितं बाहेरच्या माणसांना सांगत नसतो. कदाचित तू जाशील आणि त्याच्या केसचा विचका उडवशील. आधीच तू बिघडवली आहेस त्यापेक्षा अधिक. पण मी पारखलेली आणि चाचणी घेतलेली पद्धती असून ती मोलव्हिकवरही वापरलेली आहे. मी त्याला

‘आसुरी’ बनविले आहे. हाच विशिष्ट उपाय आहे ज्याची योजना मला त्यावर करायची होती.

ग्रेगर्स: तो ‘आसुरी’ नाही का?

रेलिंग: आसुरी होणं ह्याचा तू काय अर्थ लावणार? त्याने जिवंत रहावे म्हणून मी हा अविचारी व काहीसा मूर्खपणाचा शब्द वापरतोय. जर मी ते केलं नसतं तर ह्या गरीब भूताने मानखंडना आणि नैराश्यात स्वतःचा बळी दिला असता. आणि अगदी तीच अवस्था त्या म्हाताऱ्या लेफ्टनंटची पण. पण त्याने स्वतःचा इलाज स्वतःच शोधून काढलाय.

ग्रेगर्स: लेफ्टनंट एकदाल? त्याचं काय?

रेलिंग: ठीक, तुला काय वाटतंय? त्याच्याबद्दल जो मोठ्या अस्वलांचा शिकारी होता, खुराड्यातल्या सशांची शिकार करतोय? ह्या म्हाताऱ्या सारखा खूप सुखी शिकारी जगात नसावा जो त्या घाणीत धडपड करतोय, त्या प्राण्याभोवती. त्याने वाळलेली जुनी नाताळची झाडे गोळा करून ठेवलेली आहेत आणि त्याच्यासाठी होयदालची प्रचंड जंगले आणि त्यात काही फरक नाही, कोंबडे आणि कोंबड्या म्हणजे त्याच्यासाठी झाडांच्या शेंड्यांवर बसलेले पक्षी आहेत, आणि जमिनीवर उड्या मारणारे ससे म्हणजे त्यांचा पाठलाग करणाऱ्या शूर शिकाऱ्यांसाठी अस्वले आहेत.

ग्रेगर्स: गरीब बिचारा म्हातारा, दुःखी लेफ्टनंट एकदाल. त्याने निश्चितच तारुण्यातील खूप ध्येयांचा त्याग केलेला असावा.

रेलिंग: मी त्याचा विचार करतोय. आमचे छोटे वर्ल साहेब हा परदेशी शब्द कधीच वापरत नाहीत: ध्येय! आम्ही जन्मजात शब्द वापरतोय-लबाडी?

ग्रेगर्स: या दोन्ही गोष्टी एकमेकांशी संबंधित आहेत असं तुम्हाला वाटतं का?

रेलिंग: होय, संसर्गजन्य आणि दुर्गंधीयुक्त ज्वरापेक्षा वेगळा नव्हे.

ग्रेगर्स: डॉ.रेलिंग यलमारला तुमच्या घट्ट पकडीतून सोडवीपर्यंत मी विश्राम घेणार नाही!

रेलिंग: त्याच्या बाबतीत खूपच वाईट. सर्वसाधारण माणसांपासून त्यांचा जीवनभ्रम लुबाडून घ्या- की त्याच फटक्यासरशी त्यांचं सुखसमाधानही लुबाडलं असं समजा. (बैठकीच्या खोलीतून येत असलेल्या हेदविगला) ठीक, माझ्या रानटी बदकाची आई. मी आता नुकताच खाली जातो आणि बघतो की तुझे पप्पा अजूनही पडल्या पडल्या त्या शोधाचं चिंतन करताहेत की काय. (जातो.)

ग्रेगर्स: मी तुझा चेहरा पाहून सांगू शकतो की अजूनही तू ते केलेलं नाहीस.

हेदविग: काय? ओह, रानटी बदक. नाही.

ग्रेगर्स: वेळ आल्याबरोबर तुझं धाडस गळून गेलंय का?

हेदविग: नाही, तसं नाही. पण आज सकाळीच ज्या वेळी मी जागी झाले आणि मी काय बोलले हे मला आठवले तेव्हा मला ते अतिशय विलक्षण वाटले.

ग्रेगर्स: विलक्षण?

हेदविग: होय, मला ठाऊक नाही... काल रात्री जेव्हा मी पहिल्यांदाच ऐकलं ते, मला ती अशी रमणीय कल्पना वाटली, पण मी जेव्हा झोपेनंतर त्यावर विचार केला, तेव्हा ती गोष्ट मला आजमावण्यासारखी वाटली नाही.

ग्रेगर्स: ओह नाही. मला नाही वाटत की ह्या घरात तू उपद्रवाशिवाय वाढली असशील असं.

हेदविग: ओह, मी त्याची काळजी करीत नाही. जर बाबा आले असते तर...

ग्रेगर्सः ओह, जर फक्त तुझे डोळे उघडे असते तर जीवन कसे आजमावण्यासारखे आहे हे तुला खरोखर कळले असते! आणि तो तुझ्याकडे लवकरच परत आला असता जर तुझ्याकडे विशुद्ध, आनंदी निर्भय चैतन्य असतं स्वार्थ त्यागाचं. पण तरीही माझा तुझ्यावर विश्वास आहे, हेदविग.

(तो हॉलच्या दरवाज्यातून बाहेर जातो. हेदविग खोलीत इकडे तिकडे फिरत असते. ती स्वयंपाकघरात जाणार तोच खुराड्यातून ठोठावण्याचा आवाज येतो. हेदविग तेथे जाते आणि हळूच तो दरवाजा थोडासा उघडते. म्हातारा एकदाल बाहेर येतो, ती पुन्हा तो दरवाजा लोटते.)

एकदालः छे! तुम्ही स्वतःच एकटं सकाळी फिरायला जाण्यात फारशी गंमत येत नाही.

हेदविगः आज तुम्हाला शिकारीला जायचं नव्हतं का, आजोबा?

एकदालः त्यासाठी आजचं हवामान फारसं चांगलं नाही. इतका अंधार आहे की तुम्ही कोठे जाताहेत हे जेमतेमच तुम्ही बघू शकता.

हेदविगः सशांब्यतिरिक्त तुम्हाला दुसऱ्या कशाचीच शिकार करणं कधीच आवडत नाही का?

एकदालः ते ससेच पुरेसे नाहीत असं वाटतं का मग, तुला?

हेदविगः मला म्हणायचंय की त्या रानटी बदकाबद्दल काय?

एकदालः हा! हा! तुला भीती वाटते का की मी जाईन आणि त्या तुझ्या रानटी बदकाची शिकार करीन याची? नाही, कधीच नाही, माझ्या छकुले! मी ते कधीही करणार नाही!

हेदविगः नाही, मला वाटतं तुम्ही ते करूच शकत नाहीत. असं समजलं जातं की रानटी बदकाची शिकार करणं खूपच कठीण असतं.

एकदाल: शिकार करता येणार नाही मला? मला तरी खूपसं वाटतं की मी करू शकेन त्याची शिकार.

हेदविग: तुम्ही कसा निर्धार करू शकाल तो, आजोबा? म्हणजे मला माझ्या रानटी बदकाबद्दल बोलायचं नाही, तर इतरांबद्दल.

एकदाल: मी बरोबर त्याच्या छातीत गोळी घालतोय की नाही ह्याची खात्री करून घेईन, ठाऊक आहे तुला? ती एकदम उत्तम जागा आहे. नंतर तुम्ही गोळी घातली पाहिजे ती तिच्या पंखांवर- पंखांच्या बाजूस कधीच नव्हे.

हेदविग: नंतर ते मरतात का, आजोबा?

एकदाल: होय, ते मरतातच... पण तुम्ही योग्य रितीने गोळी झाडली तर. ठीक मी जाऊन नीटनेटकं होणं उत्तम. हं...बघ तू... हं!

(तो त्याच्या खोलीत जातो. हेदविग काही क्षण वाट बघते, बैठकीच्या खोलीच्या दरवाज्याकडे दृष्टिक्षेप टाकते, बुककेसकडे जाते, पायांच्या चवड्यांवर उभी राहते, शेल्फवरचं दोन नळ्यांचं पिस्तूल काढून घेते आणि त्याकडे बघते. गीना ब्रश आणि डस्टर घेऊन बैठकीतून आत येते. हेदविग पटकन् ते पिस्तूल कुणाच्याही नकळत परत त्याच जागी ठेवते.)

गीना: तुझ्या वडिलांच्या वस्तू अस्ताव्यस्त करू नकोस, हेदविग.

हेदविग: (बुककेसपासून दूर जात) मी फक्त ते थोडंसं नीटनेटकं करीत होते.

गीना: त्याऐवजी स्वयंपाकघरात जा आणि बघ कॉफी अजून गरम आहे की नाही ते. मी ट्रेमध्ये काहीतरी घेऊन जाते, जेव्हा मी त्यांना भेटायला खाली जाईन. (हेदविग बाहेर जाते, गीना स्टुडियो साफ करायला सुरुवात करते. काही क्षणांनंतर पॅसेजचा दरवाजा अडखळत उघडला जातो आणि यलमार एकदाल आत डोकावतो. त्याच्या अंगात ओव्हरकोट आहे, पण डोक्यावर

हॅट नाही, त्याने तोंड धुतलेलं नाही, त्याचे केस विस्कटलेले असून अव्यवस्थित आहेत. त्याचे डोळे जड आणि मरगळलेले दिसताहेत.)

गीना: (ती जे काही करतेय ते थांबविते, तिचा झाडू तिच्या हातात आहे आणि ती त्याच्याकडे बघते.) ओह, यलमार... तुम्ही आलात तर परत?

यलमार: (आत येतो आणि रूक्ष आवाजात उत्तर देतो.) मी आलो आहे... पण मी पुन्हा लगेच परत जातो.

गीना: होय, होय. मला वाटलंच तसं सारं. पण अरे देवा, काय हा अवतार करून घेतलात, बघा तरी स्वतः!

यलमार: अवतार!

गीना: फक्त बघा, तुमचा थंडीचा कोट! किती खराब केलाय, आता काही त्याचा उपयोग नाही.

हेदविग: (स्वयंपाकघराच्या दारात) आई, मी आता ते... (यलमारला बघते व आनंदाने ओरडत त्याच्याकडे जाते.) ओह! डॅडी! डॅडी!

यलमार: (बाजूला वळतो आणि तिला दूर लोटतो.) दूर जा, दूर जा! (गीनाला) तिला दूर कर माझ्यापासून, मी सांगतो तुला.

गीना: (खालच्या आवाजात) तू बैठकीच्या खोलीत जा पाहू हेदविग. (हेदविग मुकाट्याने बैठकीत जाते.)

यलमार: (टेबलाचा ड्रॉव्हर उघडण्यात गर्क) मला माझी पुस्तकं हवी आहेत. कोठे आहेत माझी पुस्तकं?

गीना: कोणती पुस्तकं?

यलमार: माझ्या वैज्ञानिक कामाची, खचितच-तांत्रिक मासिकं जी मी माझ्या शोधासाठी वापरतोय.

गीना: (बुककेसवर बघून) ही आहेत का ती? ज्यांना काही मलपृष्ठे नाहीत?

यलमार: खचितच, तेच ते.

गीना: (बाईडिंग न केलेल्या पुस्तकांचा गट्टा टेबलावर ठेवीत) ह्याची पानं फाडायला सांगू का हेदविगला?

यलमार: मला त्या पुस्तकांच्या पानांना फाडायची गरज नाही. (क्षणभर स्तब्धता.)

गीना: म्हणजे तुम्ही येथून जाण्याचा, आम्हाला सोडून जायचा निर्णय बदलला नाही का, यलमार?

यलमार: (पुस्तके उलथी पालथी करीत) होय, ते आता ठरलंच आहे- माझ्या दृष्टीनं-

गीना: ओह, ठीक.

यलमार: (रागाने) माझ्या हृदयात दिवसाच्या प्रत्येक घटकेला सुरा खुपसून तो फिरवीत बसायचं नाही मला.

गीना: मी इतकी वाईट आहे असा विचार करताना देव तुम्हाला क्षमा करो.

यलमार: सिद्ध करून दाखव ते...

गीना: काय सिद्ध करायचं असेल ते तुम्हीच विचार करून सिद्ध करायला हवं.

यलमार: तुझ्या पूर्वेतिहासाबरोबर? काही निश्चित हक्क असतात... मी बहुतकरून त्यांना ध्येयाचे हक्क म्हणेन...

गीना: आजोबांचं काय? त्यांच्याबरोबर काय होईल, गरीब विचाऱ्या म्हाताऱ्याबरोबर?

यलमार: माझं कर्तव्य मला ठाऊक आहे. तो असहाय्य म्हातारा येईल माझ्याबरोबर. मी गावात जाऊन आवश्यक ती व्यवस्था करणार आहे. हं! कुणी माझी हॅट पाहिली का जिन्यावर?

गीना: नाही, हरवली का तुमची हॅट?

यलमार: काल रात्री मी परत आलो तेव्हा निश्चितच माझ्या डोक्यावर होती ती. पण आज ती मला पुन्हा सापडलीच नाही.

गीना: देवा मदत कर आम्हाला! त्या कुचकामी माणसांबरोबर कोठे गेला होता तुम्ही?

यलमार: असल्या क्षुल्लक बाबतीत तू त्रास देऊ नकोस मला. तुला असं वाटतं का की मी हा सारा तपशील स्मरणात ठेवण्याच्या मूडमध्ये आहे?

गीना: पण तुम्हाला अशी थंडी बाधायला नको, यलमार. (ती बाहेर स्वयंपाकघरात जाते.)

यलमार: (टेबलाचा ड्रॉव्हर रिकामा करताना तो रागारागाने स्वतःशीच पुटपुटत असतो.) तू बदमाष आहेस रेलिंग, हलकट, निर्लज्ज, व्यसनी. मला वाटतं तुझ्या छातीत सुरा खुपसायला कुणीतरी मला मिळालं! (तो काही जुनी पत्रे एका बाजूला ठेवतो. आदल्या दिवशी फाडलेला दस्तऐवज त्याला दिसतो, हातात घेतो आणि तुकड्यांकडे बघतो. जशी गीना आत येते तसे तो घाईघाईने ते खाली ठेवतो.)

गीना: (ब्रेकफास्टचा ट्रे टेबलावर ठेवते.) हे थोडंसं गरमागरम ज्याने तुम्हाला ऊब वाटेल आणि काही बटर आणि काहीसं खारवलेलं मांस.

यलमार: (ट्रेकडे दृष्टिक्षेप टाकून) खारवलेलं मांस? ह्या छपराखाली पुन्हा कधीच नको! जवळ जवळ चोवीस तास अन्न माझ्या पोटात गेलं नाही तरी मला

त्याची पर्वा नाही. माझ्या नोट्स! माझ्या आत्मचरित्राचे सुरुवातीचे कागद! कोठे आहे माझी डायरी आणि सारे माझे महत्त्वाचे पेपर्स? (तो बैठकीच्या खोलीचे दार उघडतो, पण मागे सरतो.) ती तेथेच आहे पुन्हा.

गीना: अरे देवा, ती पोरगी इथेच कुठेतरी असली पाहिजे.

यलमार: बाहेर ये. (तो मागे उभा राहतो आणि हेदविग घाबरलेली स्टुडियोत येते. यलमारचे हात दरवाज्याच्या हँडलवर असतात, तो गीनाला म्हणतो) मी माझे जे अखेरचे क्षण ह्या घरात घालवू इच्छितो त्यावेळी ज्यांना येथे थांबायची आवश्यकता नसते त्यांनी थांबून मला त्रास द्यायला नको...

हेदविग: (तिच्या आईकडे धावत जाते आणि थरथरत्या खालच्या आवाजात विचारते) म्हणजे मलाच म्हणताहेत का ते तसं?

गीना: तू स्वयंपाकघरातच थांब, हेदविग. किंवा नाही- तू तुझ्याच खोलीत जा पाहू त्याऐवजी. (यलमारशी बोलते, जसं तिला जायचे असते तेथे ती गेल्यावर) थांबा थोडं, यलमार. ड्रॉव्हरमधल्या वस्तूंची उलथापालथ करू नका. मला ठाऊक आहे प्रत्येक गोष्ट कोठे आहे ते.

हेदविग: (उभी असते काही क्षण, स्तब्ध, घाबरलेली आणि गोंधळलेली. ती तिचे ओठ चावून रडण्यावर आवर घालते, मुठी आवळून पुन्हा सोडते.) ते रानटी बदक! (ती रांगत जाऊन शेल्ववरचं पिस्तूल घेते. खुराड्याचा दरवाजा उघडते, आत जाऊन आतून बंद करते. यलमार आणि गीना यांचा बैठकीत वादविवाद सुरू होतो.)

यलमार: (काही हस्तलिखित पुस्तके आणि जुने सुटे कागद घेऊन बाहेर येतो व ते तो टेबलावर ठेवतो.) ओह, त्या जुन्या छोट्या प्रवासी बॅगेचा काहीही उपयोग नाही. हजारएक वस्तू मला माझ्याबरोबर गोळा करून न्यायला हव्यात.

गीना: (एक प्रवासी बॅग घेऊन येते.) ठीक, सध्यापुरत्या काही वस्तू येथे सोडून जा, फक्त एक शर्ट आणि पॅट्सची एक जोडी न्या आता बरोबर.

यलमार: छे! ही सारी थकविणारी तयारी! (त्याचा ओव्हरकोट काढून तो सोफ्यावर फेकतो.)

गीना: आणि ती कॉफी थंड होतेय तिथे.

यलमार: हं! (काहीही विचार न करता एक घोट घेतो आणि मग दुसरा.)

गीना: (खुर्च्याच्या मागच्या बाजू साफ करते.) तुमचं वाईट काम त्या सशांसाठी पुरेसं मोठं खुराडं मिळवील.

यलमार: काय! मी हे सारे ससे फरफटत नेऊ माझ्याबरोबर?

गीना: होय, तुम्हाला ठाऊक आहे की आजोबा सशांशिवाय राहूच शकत नाहीत ते.

यलमार: त्यांनी आता त्यांच्याशिवाय रहायची सवयच करायला हवी- आता मी सशांपेक्षा अधिक महत्त्वाच्या गोष्टींचा त्याग करायला निघालो नाही का?

गीना: (बुककेस साफसूफ करीत) ही बासरीसुद्धा टाकू का या सूटकेसमध्ये?

यलमार: नाही नको, ती बासरी नको. पण माझं पिस्तूल दे मला.

गीना: तुम्हाला ते पिस्तूल घेऊन जायचं आहे का?

यलमार: होय, माझं ते भरलेलं पिस्तूल.

गीना: (शोधून बघत) ते गेलं. त्यांनी ते त्यांच्या बरोबर नेलं असणार.

यलमार: ते खुराड्यात आहेत का?

गीना: होय खचितच ते खुराड्यात आहेत.

यलमार: हं. गरीब बिचारा एकटा म्हातारा! (तो पाव लोण्याचा एक तुकडा खातो, आणि कॉफी पितो.)

गीना: ही खोली आपण भाड्यानं दिली नसती तर तिथं राहता आलं असतं तुम्हाला.

यलमार: मी ह्याच छपराखाली रहायचं! कधीच नाही! कधीच नाही!

गीना: एकदोन दिवसांसाठी तुम्ही सध्या ह्या बैठकीच्या खोलीत राहिलात तर नाही का चालायचं? ती सगळी तुमच्या ताब्यात राहणार.

यलमार: ह्या भिंतींच्या आत केव्हाही नाही!

गीना: ठीक, रेलिंग आणि मोलव्हिक यांच्यासोबत राहिलात तर?

यलमार: त्यांची नावे सुद्धा ऐकायची इच्छा नाही माझी. त्यांची नुसती नावं जरी काढली तरी माझी भूक मावळते, जवळ जवळ... छे! नकोच. मला ह्या वादळात आणि बर्फात बाहेर जायलाच हवं... ह्या घराबाहेर माझ्या वडिलांसाठी आणि माझ्यासाठी निवारा शोधायला.

गीना: पण यलमार, तुम्हाला हॅट नाही. तुम्ही तुमची टोपी हरवलीत, आठवतं?

यलमार: ओह, ते पशू. त्यांच्यावर विश्वासच ठेवू शकत नाही मी! मला माझी हॅट मिळायलाच हवी. (पावाचा तुकडा व लोणी घेतो.) आवश्यक ती व्यवस्था करायलाच हवी. मला माझं जीवन धोक्यात घालायची इच्छा नाही. (ट्रेवर काही आहे की नाही ते बघतो.)

गीना: काय शोधताहात तुम्ही?

यलमार: लोणी!

गीना: लगेच आणते. (ती बाहेर स्वयंपाकघरात जाते.)

यलमार: (तिच्या मागे हाक मारीत) ओह, काही तसदी घ्यायची आवश्यकता नाही. जसा आहे तसा मी तो कोरडा खाईन.

गीना: (लोण्याची डिश आणते) हे घ्या. आता अगदी ताजं घुसळून काढलेलं आहे. (ती ताज्या कॉफीचा कप भरते, तो सोफ्यावर बसतो, पावावर आणखी लोणी लावतो, एक दोन क्षण खातो आणि पितो.)

यलमार: हे बघ, जर मला कुणीही त्रास देणार नसेल- कुणी सुद्धा नाही- तर मी बैठकीच्या खोलीत एक किंवा दोन दिवस राहू शकतो?

गीना: होय, तुम्ही अगदी छानपणे राहू शकता, आणि तुमची इच्छा असेल तितके दिवस.

यलमार: कारण मला नाही वाटत की वडिलांच्या ह्या साऱ्या वस्तू मी इतक्या घाईने घेऊन जाऊ शकेन असं.

गीना: आणि शिवाय अजून एक गोष्ट आहे. आता ह्यापुढे तुम्ही आमच्या कुणाच्याही सोबत राहणार नाही आहात हे त्यांना सांगायला हवं आधी.

यलमार: (कॉफीचा कप दूर लोटत) होय, तीसुद्धा एक गोष्ट आहे. ही सारी गुंतागुंत त्यांना उलगडून सांगावी लागेल त्यांना. मला थोडा रिकामा वेळ हवा. हे मनावरचं ओझं मला एकही दिवस ठेवायचं नाही.

गीना: नाही, आणि जेव्हा हे असं भयंकर वातावरण बाहेर असताना.

यलमार: (वर्लच्या पत्राला स्पर्श करत) मी बघतोय हे कागद अजूनही येथेच पडलेले आहेत.

गीना: होय, मी हातही लावला नाही त्यांना.

यलमार: नाही, मला त्या कागदांशी काहीही घेणं देणं नाही...

गीना: ठीक, मलाही त्यांचा काही उपयोग नाही.

यलमार: ...पण ते हरवायलाही नकोत.- ही सगळी सामानाची उलथापालथ करताना कदाचित ते कागद-

गीना: मी काळजी घेईन त्यांची तशी, यलमार.

यलमार: काहीही झाले तरी सर्वात आधी हे पत्र बाबांच्या मालकीचं आहे, आणि त्यांचा उपयोग करायला हवा की नाही हे त्यांनाच ठरवू दे.

गीना: (निश्वास टाकीत) होय, गरीब बिचारे म्हातारे बाबा.

यलमार: अधिक सुरक्षित ठेवण्यासाठी- गोंद कुठे सापडेल का मला?

गीना: (बुककेसकडे जाऊन) ही आहे गोंदाची बाटली.

यलमार: आणि ब्रश?

गीना: हा ब्रशही आहे इथं. (ती त्या वस्तू आणून देते.)

यलमार: (कातर घेऊन) फक्त एक कागदाची पट्टी घेऊन अशी मागच्या बाजूस... (तो कापतो आणि चिकटवतो) माझं जे नाही त्याला मला हात लावायचा नाही, ही सर्व मालमत्ता त्या निष्कांचन म्हाताऱ्याची आहे- आणि त्या दुसऱ्याच्या वस्तूला, त्या गोष्टीमुळे... बरं झालं. सध्या ते तेथेच राहू दे. तो कागद वाळला म्हणजे घेऊन जा. मला त्या कागदपत्रावर पुन्हा नजर सुद्धा टाकायला नको- कधीही नको. (ग्रेगर्स वर्ल् हॉलमधून आत येतो.)

ग्रेगर्स: (थोड्याशा आश्चर्याने) काय! तू येथेच यलमार?

यलमार: (घाईने उभा राहत) थकव्यामुळे फार गांगरून गेलो होतो.

ग्रेगर्स: मला वाटतं तुझा ब्रेकफास्ट झालाय.

यलमार: शरीराची सुद्धा काही वेळा मागणी असते.

ग्रेगर्स: काय करायचं ठरवलंस तू?

यलमार: माझ्या सारख्या माणसाला, फक्त एकच मार्ग दिसतोय. माझ्या महत्त्वाच्या गोष्टी मला गोळा करायच्या आहेत. पण त्याला जरा वेळ लागेल, तू समजू शकतोस.

गीना: (थोड्याशा अधिरतेने) तुमची खोली तुमच्यासाठी तयार करू की तुमची बॅग भरू?

यलमार: (ग्रेगर्सकडे संतप्त कटाक्ष टाकीत) भर... आणि खोली कर तयार.

गीना: (सूटकेस घेते.) ठीक आहे, मग मी ते शर्ट आणि इतर गोष्टी ठेवते त्यात. (ती बैठकीत जाते आणि दार लावून घेते.)

ग्रेगर्स: (थोड्याशा शांततेनंतर) मला असं कधीच वाटलं नव्हतं की ह्या गोष्टीचा असा शेवट होईल. हे घरदार सोडून जाणं तुला खरोखरच आवश्यक वाटतं का?

यलमार: (अस्वस्थपणे येरझाऱ्या घालीत) मी काय करावं अशी तुझी अपेक्षा आहे मग?- दुःखासाठी माझा जन्म झालेला नाही, ग्रेगर्स. माझ्याभोवती जे काही आहे ते सारं छान, सुरक्षित आणि शांततामय हवं.

ग्रेगर्स: पण ते केलं जाऊ शकत नाही का? प्रयत्न कर. मी असं म्हणेन की तुला आधारासाठी भक्कम पाया लाभलाय- जर तू नव्यानं सुरुवात करणार असशील तर. लक्षात ठेव जगण्यासाठी तुझा शोधही तुला महत्त्वाचा आहे.

यलमार: ओह, माझ्या शोधाबद्दल काहीही बोलू नकोस. तो कदाचित खूप खूप दूर आहे.

ग्रेगर्स: खरंच?

यलमार: अरे देवा, वास्तविक माझ्या शोधाबद्दल काय अपेक्षा करतोस तू? प्रत्यक्षात इतर लोकांकडून तो शोध आधीच लावला गेलेला आहे. दिवसेंदिवस ते मला कठीण होत चाललय.

ग्रेगर्स: तू त्या परिश्रमांचा आजवर एवढा त्याग केल्यानंतर!

यलमार: त्या बदमाश रेलिंगनं चिथावणी दिली मला.

ग्रेगर्स: रेलिंग?

यलमार: होय, तोच एक होता की सुरूवातीला त्यानं मला सुचवलं की मी काहीतरी विशिष्ट शोध हा फोटोग्राफीमध्ये लावू शकतो.

ग्रेगर्स: वा! ...रेलिंगनंच काय!

यलमार: ओह, मी खरोखरच आनंदी होतो त्यामुळे! म्हणजे त्या शोधाच्या अभिमानामुळे नव्हे, पण हेदविगला अभिमान होता त्याचा. लहान मुलाच्या श्रद्धेच्या जोरावर विश्वास धरून होती ती त्या शोधाबद्दल- एवढं खरं की तिचा विश्वास आहे असं धरून चालण्याचा मूर्खपणा होता माझ्या अंगी.

ग्रेगर्स: तुला खरोखर असं वाटतं का की हेदविगने तुला फसवलं?

यलमार: मी आता कुठलाही विचार करायला तयार आहे. हेदविगच माझ्या मार्गात आडवी येतेय. माझ्या जीवनातला सूर्यप्रकाश ती झाकोळून टाकील.

ग्रेगर्स: हेदविग! तुला म्हणायचंय हेदविगच का! ह्यासारखं काहीही असं कसं करील ती?

यलमार: (त्याला उत्तर न देता) मी तुला सांगू शकत नाही की माझं कसं प्रेम होतं तिच्यावर ते. मी तुला सांगूच शकत नाही की किती आनंद वाटायचा मला प्रत्येक वेळी ज्या ज्या वेळी ह्या माझ्या साध्या सुध्या घरी यायचो तेव्हा ती तिच्या गोड शिणलेल्या डोळ्यांनी माझ्याकडे धावतच यायची. ओह, अतिशय भोळसट होतो मी! शब्दात व्यक्त करता येणार नाही इतकी ती मला आवडायची... आणि मी माझी स्वतःचीच फसवणूक करून घेत होतो की ती सुद्धा तितकीच माझ्यावर प्रेम करते.

ग्रेगर्स: हा तुझा तो फक्त भ्रम होता असं म्हणू शकतोस का?

यलमार: मला कसं ठाऊक असणार? गीनाकडून मला काहीच मिळू शकत नाही आणि काहीही झाले तरी तिला ध्येयांच्या मूलतत्वांबद्दल ह्या परिस्थितीतील जाणीव नाही बिलकुल. पण मला वाटतं की मला स्वतःला तुझ्या पुढे हे ओझं उतरवून देण्याची गरज आहे. एक भयंकर अनिश्चितता-हेदविगने माझ्यावर खरोखरीच कधीच प्रेम केलं नव्हतं- मुळीच नव्हतं.

ग्रेगर्स: तिने तुझ्यावरील तिच्या प्रेमाचा पुरावा दाखवून दिला तर तू काय म्हणशील? (ऐकून) काय ते? मला वाटलं मी त्या वनहंसीचं ओरडणं ऐकलं.

यलमार: ते रानटी बंदकच ओरडतंय. वडील तिकडे खुराड्यात आहेत.

ग्रेगर्स: ते आत आहेत? (आनंदाने त्याचा चेहरा चमकतो.) मी तुला काय सांगत होतो की हेदविगबद्दल तू जो गैरसमज करून घेतलास त्याचा पुरावा तुला मिळेल!

यलमार: ओह, कसला पुरावा देऊ शकते ती मला! तिच्या म्हणण्यावर मी विश्वासच ठेऊ शकत नाही.

ग्रेगर्स: मला खात्री आहे हेदविगच्या बाबतीत लबाडी नाहीच मुळी.

यलमार: ओह, ग्रेगर्स, तेच मुळी निश्चित नाहीये. गीना आणि मिसिस सोर्बी इथे बसून काय गप्पा मारीत होत्या आणि कुजबुजत होत्या ते कुणाला ठाऊक? आणि हेदविगचे कान फार तीक्ष्ण आहेत. कदाचित तिला या बक्षिसपत्राबद्दल अनपेक्षित असं काही वाटलं नसेल. ते तिला माझ्याकडून केव्हाही घेऊन जाऊ शकतात.

ग्रेगर्स: हेदविग तुला कधी कधी सोडून जाणार नाही.

यलमार: मला खात्री देऊ नकोस. भरल्या हातांनी तिला त्यांनी आमिष दाखवलं तर...? ओह, आणि मी तिच्यावर किती प्रेम करायचो हे मी तुला सांगू

शकत नाही! एखाद्या रिकाम्या खोलीतून भिऱ्या मुलीचा हात धरून अंधारातून नेताना मला सर्वोत्कृष्ट आनंद मिळायचा! आता मला त्या कडवट सत्याची खात्री पटलीय की ह्या दरिद्री खपरेलातला हा एक गरीब बिचारा फोटोग्राफर तिच्या हिशेबी नव्हताच मुळी. हे सर्व ती करीत होती- धूर्तपणे योग्य वेळ येण्याची वाट बघत.

ग्रेगर्स: तू स्वतः खरोखर विश्वास ठेवू नकोस, यलमार.

यलमार: हीच तर भयंकर गोष्ट आहे, खचितच मला कळत नाही कशावर विश्वास ठेवावा आणि कशावर नाही ते.... आणि ते मला कधीही कळणार नाही. पण मी म्हणतो आहे तसं असेल की नाही ह्याची तुला शंका वाटते? लोकांच्या आदर्शवादावर तुझा खूप विश्वास आहे नाही का, माझ्या लाडक्या ग्रेगर्स? समज दुसरी माणसं आली हातभर आमिषे घेऊन, आणि त्यांनी त्या मुलीला हाक मारून म्हटलं की त्याला सोडून ये आमच्याकडे, जीवन तुझ्या पायावर घोटाळतंय....

ग्रेगर्स: (एकदम) ठीक, मग काय? काय वाटतंय तुला?

यलमार: जर मी तिला विचारलं असतं की हेदविग तू माझ्यासाठी हे जीवन सोडून देशील का? (तिरस्कारपूर्ण हसत) ओह, होय! मला म्हणावंच लागेल तुला लवकरच कळेल, कुठल्या प्रकारचं उत्तर मला मिळेल ते! (खुराड्यातून पिस्तूलाचा गोळीबार ऐकू येतो.)

ग्रेगर्स: (मोठ्या आनंदाने ओरडतो) यलमार!

यलमार: बघ तिकडे, आता. त्याची शिकार चाललीय!

गीना: ओह, यलमार (आत येत) मला ऐकू येतंय आजोबा स्वतः सारखा गोळीबार करताहेत.

यलमार: मी आत जाऊन बघतो.

ग्रेगर्स: (लगेचच, उतावीळपणे) थांब थोडं! तुला ठाऊक आहे काय होतं ते?

यलमार: खचितच मला ठाऊक आहे, काय होतं ते.

ग्रेगर्स: नाही, तुला ठाऊक नाही. पण मला माहित आहे तो पुरावा आहे!

यलमार: कसला पुरावा?

ग्रेगर्स: त्या पोरीचा त्याग होता तो. तिनंच तुझ्या वडिलांना त्या रानटी बदकाला गोळी घालायला सांगितली होती.

यलमार: रानटी बदकाला गोळी घालायला?

गीना: काय.....?

यलमार: पण हे कशासाठी?

ग्रेगर्स: जगात तिला सर्वात मौल्यवान वाटणाऱ्या गोष्टीचा तिला त्याग करायचा होता, तुझ्यासाठी. मग तिने विचार केला की आता तरी तिला तुझं प्रेम मिळविण्यात मदत होईल.

यलमार: (हळूच, भावनाविवश होत) ओह, ती पोर!

गीना: काय विचार करते ही पोर!

ग्रेगर्स: तिला फक्त तुझं प्रेम हवंय पुन्हा, यलमार. ती त्याशिवाय जगूच शकत नाही.

गीना: (अश्रूंना बांध घालीत) बघा आता तुम्हीच, यलमार.

यलमार: गीना, कोठे आहे ती?

गीना: (हुंदके देत) गरीब बिचारी छकुली, मला वाटतं ती स्वंपाकघरात बसलेली असावी.

यलमार: (तो जातो आणि स्वयंपाकघराचा दरवाजा धाडकन उघडतो) हेदविग, ये बाळा बाहेर! माझ्याकडे ये! (सभोवती बघतो) नाही, ती येथे नाही.

गीना: मग ती तिच्या खोलीतच असायला हवी.

यलमार: (बाहेरून) नाही, ती येथेही नाही. (आत येतो) ती बाहेरच गेली असावी.

गीना: ठीक, तुम्हाला ती ह्या घरात कोठेही नकोशी होती ना.

यलमार: ओह, जर ती घरी पुन्हा लवकरच आली....तर मी तिला यथार्थाने सांगेन....सारं काही छान होईल. ग्रेगर्स, आता मी खरोखर विश्वास ठेवतो की नविन जीवनाला पुन्हा सुरूवात करीन.

ग्रेगर्स: (शांतपणे) मला ठाऊक होतं ते—हे विमोचन ह्याच पोरीकडून येईल ते. (म्हातारा एकदाल त्याच्या खोलीच्या दारापाशी दिसतो. त्याने त्याचा गणवेश पूर्णपणे घातला आहे. आणि तो त्याची तलवार कमरेला घट्ट बांधतो आहे)

यलमार: बाबा! तेथे आहात तुम्ही?

गीना: तुम्ही तुमच्या खोलीतच गोळाबार करीत होता की काय?

एकदाल: (रागाने समोर येत) तू त्या खुराड्यात गोळ्या झाडीत होतास एकटाच, यलमार?

यलमार: (चिंताग्रस्त, गोंधळून) मग त्या खुराड्यात गोळी झाडली ती तुम्ही नव्हे?

एकदाल: मी? गोळी झाडली? हं!

ग्रेगर्स: (यलमारला हाक मारीत) तिने स्वतःच त्या रानटी बदकावर गोळी झाडली!

यलमार: काय आहे हे! (तो धावतच खुराड्यापाशी जातो, एक बाजू ओढतो, आत बघतो आणि ओरडतो) हेदविग!

गीना: (दारापाशी धावतच जाते) अरे देवा, काय झालं हे!

यलमार: (आत जातो) ती जमिनीवर पडलीय!

ग्रेगर्स: हेदविग! जमिनीवर! (तो यलमारकडे जातो)

गीना: (त्याच क्षणी) हेदविग! (ती खुराड्यात जाते) ओह! नाही! नाही!

एकदाल: ओह! ती सुद्धा शिकारीला गेली वाटतं?

(यलमार, गीना, आणि ग्रेगर्स हेदविगला उचलून स्टुडिओत आणतात, तिचा उजवा हात लोंबतोय, तिच्या बोटांच्या पकडीत अजूनही पिस्तूल आहे)

यलमार: (विचलित होऊन) ते पिस्तूल उडालं. तिनं स्वतःला जखम करून घेतलीय. बोलवा, बोलवा कुणाला तरी! हेल्प! हेल्प!

गीना: (हॉलमध्ये पळत जाते आणि ओरडते) रेलिंग! रेलिंग! डॉक्टर रेलिंग! लवकरात लवकर या वर! (यलमार आणि ग्रेगर्स हेदविगला खाली सोफ्यावर ठेवतात.)

एकदाल: (शांतपणे) ते जंगल असं सूड घेतं!

यलमार: (तिच्या बाजूला, गुडघे टेकून) ती लवकरच शुद्धीवर येईल. लवकरच येईल... होय, होय, होय.

गीना: (ती आतून परत येते.) कुठं लागलंय तिला? मला काहीच दिसत नाहीये. (रेलिंग घाईने आत येतो, त्याच्या पाठोपाठ मोलव्हिक येतो, त्यांच्या अंगावर ना जाकीट ना नेकटाय आणि त्याचा कोट उघडा उडतोय.)

रेलिंग: काय चाललंय इथे?

गीना: ते म्हणताहेत हेदविगनं स्वतःला गोळी घातलीय.

यलमार: इकडे या आणि मदत करा ना!

रेलिंग: (तो टेबल एका बाजूला करतो आणि तिला तपासायला सुरुवात करतो.)

यलमार: (त्याच्याकडे जिज्ञासेने वर बघत) हे खूप गंभीर असूच शकत नाही, ओ रेलिंग? तिचं रक्तही नाही वाहत बाहेर. खरोखर तसं भयंकर काही नाही ना?

रेलिंग: कसं झालं हे?

यलमार: ओह, कसं कळणार मला...?

गीना: ती त्या रानटी बदकाला गोळी घालणार होती.

रेलिंग: रानटी बदकाला?

यलमार: ते पिस्तूल उडालंच असेल.

रेलिंग: हं! खरोखर!

एकदाल: जंगल सूड उगवतं तरी पण मला भीती वाटत नाही. (तो खुराड्यात जातो व आतून दरवाजा बंद करतो.)

यलमार: ठीक, रेलिंग.... तू काहीतरी बोलत का नाहीस?

रेलिंग: गोळी तिच्या छातीत घुसलीय.

यलमार: होय, पण ती शुद्धीवर येतेय ना?

रेलिंग: तू बघू शकत नाहीस का? हेदविग मेली.

गीना: (रडू कोसळून) माझी, छोटीशी छकुली!

ग्रेगर्स: (घोगऱ्या आवाजात) समुद्राच्या तळाशी...

यलमार: (ताडकन उठून) नाही, नाही, तिनं जगायलाच हवं! ओह, देवाचं नाव घेऊन, रेलिंग... फक्त एक क्षणभर मला तिला सांगू देत माझं तिच्यावर सर्वथा किती अमर्याद प्रेम होतं ते!

रेलिंग: तिच्या हृदयात ती गोळी गेलीये. तिच्या आत मोठ्या प्रमाणावर रक्तस्राव झालाय. तिला तात्काळ मृत्यू आलाय.

यलमार: आणि मी तिला एखाद्या जंगली जनावरासारखं माझ्यापासून दूर लोटलं आणि ती त्या खुराड्यात गेली घाबरून रांगत आणि माझ्या प्रेमाखातर तिनं जीव दिला. (हुंदके देत) मी कधीच हे प्रायश्चित्त घेऊ शकणार नाही! मला तिला काहीही सांगता येणार नाही...! (तो मुठी आवळून ओक्साबोकशी रडत वर बघतो) अरे देवा तू वर आहेस... जर तू तेथे आहेस! का तू मला ही शिक्षा दिलीस?

गीना: शांत, शांत व्हा, तुम्ही असं भयंकर बोलायलाच नको. आपल्याजवळ तिला ठेवायचा आपल्याला काहीच अधिकार नव्हता, असं मला वाटतं.

मोलव्हिक: ती पोर मेली नाही, ती झोपी गेली आहे.

रेलिंग: मूर्खासारखी बडबड करू नकोस!

यलमार: (शांत होतो, सोफ्याकडे जातो, हाताची घडी करतो आणि तिच्याकडे बघतो) ती पडली ताठ आणि स्तब्ध.

रेलिंग: (तिच्या हातातलं पिस्तूल सोडवून घेण्याचा प्रयत्न करतो) खूप घट्ट, खूपच घट्ट पकडून ठेवलंय तिने.

गीना: प्लिज रेलिंग, तिच्या बोटांवर जोर देऊ नका. राहू द्या पिस्तूल तेथेच.

यलमार: ती ते घेऊन जाईल बरोबर.

गीना: होय, घेऊन जाऊ द्या तिला ते बरोबर. पण त्या पोरीला इथं ठेवून प्रदर्शन करायला नको आपण. ती तिच्या लहानश्या खोलीत जाईल, जाईल ती. मला तिला तिकडे न्यायला मदत करा, यलमार.

यलमार: (यलमार आणि गीना तिला उचलून नेत असताना) ओह, गीना तुझ्याच्यानं हे सारं सहन होईल?

गीना: आपण दोघांनी हे सहन करण्यात एकमेकांना मदत करायला हवी. कारण आता अखेरीस ती आपल्या दोघांचीच आहे.

मोलव्हिक: (हात वर करून पुटपुटतो) हे परमेश्वरा, तुझी कृपा. मातीतून आलेला जीव मातीत जाईल परत. मातीतून मातीत... मातीतून मातीत.....

रेलिंग: (कुजबुजतो) गप्प बस मूर्खा! तू प्यायलेला आहेस! (यलमार आणि गीना तिचा मृतदेह स्वयंपाकघराच्या दारातून आत नेतात. रेलिंग ते दार बंद करतो. मोलव्हिक हळूच बाहेर निघून जातो. ग्रेगर्सकडे जाऊन) पिस्तूल अपघातानं उडालं तर त्यावर माझा विश्वास बसणार नाही.

ग्रेगर्स: (भेदरलेला, आचके देत) कुणीच सांगू शकणार नाही ही भयंकर गोष्ट कशी घडली ते.

रेलिंग: पिस्तूलाच्या दारूच्या भडक्यामुळे तिचे अंगावरचे कपडे जळून गेले आहेत. तिनं ते पिस्तूल बरोबर छातीवर दाबून झाडलंय असंच वाटतं.

ग्रेगर्स: हेदविग व्यर्थ मेली नाही! त्या अंतःकरणात जे काही भव्य आणि दिव्य होतं ते ह्या दुःखाच्या आवेगासरशी मुक्त झालं हे तुम्ही बघितलं नाहीत का?

रेलिंग: प्रत्यक्ष मृत्यूच्या उपस्थितीत बहुतेक माणसं उदात्त होतात. पण ही उदात्तता किती काळ टिकते?

ग्रेगर्स: खात्रीने ते सातत्याने राहिल आणि फोफावेल त्याच्या उर्वरित आयुष्यभर!

रेलिंग: नऊ महिने लोटल्यावर हेदविग ही सुंदर कल्पना होईल त्याच्या वक्तृत्वासाठी.

ग्रेगर्स: यलमार एकदालविषयी असं बोलण्याचं धाडसच कसं करता तुम्ही?

रेलिंग: तिच्या थडग्यावरचं पहिलं गवत वाळल्यावर ह्याबाबतीत आपण पुन्हा चर्चा करू. नंतर तो प्रदीर्घ बडबड करील, 'ती पोर अखेरीस प्रेमळ पित्याचं हृदय फाडून निघून गेली,' हे तुम्ही ऐकाल. नंतर भावनेच्या फवाऱ्यात तो आत्मस्तुती आणि स्वतःच्या दुःखात न्हाऊन निघेल. थांबा तुम्ही थोडा वेळ.

ग्रेगर्स: जर तुम्ही बरोबर आणि मी चूक आहे, तर मग ह्या जगण्याला काहीच अर्थ नाही!

रेलिंग: ओह, जीवन हे फारसं वाईट नाही, जर अशा मूर्खानी शांततेत राहणाऱ्या अशा गरीब बिचाऱ्या आत्म्यांभोवती आपल्या आदर्शवादाचा नगारा पिटला नाही तर.

ग्रेगर्स: (त्याच्याकडे रोखून बघत) ह्याबाबतीत मला आनंद आहे जर माझं हे भाग्य असेल.

रेलिंग: जर मी विचारलं की काय आहे तुझं भाग्य?

ग्रेगर्स: (जाण्यासाठी वळत) जेवणाच्या टेबलावर तेरावा होणं.

रेलिंग: सैतान आहेस तू.

समाप्त.

ई साहित्य प्रतिष्ठान

ई साहित्य प्रतिष्ठान दहा वर्षांपूर्वी सुरू झालं. जगभरात ई पुस्तकांची संकल्पना रुजू लागत असतानाच मराठीतही ई पुस्तकं सुरू झाली. मराठीत अमॅझॉन सारखे प्रचंड इन्व्हेस्टमेंट करणारे खिलाडी उतरले. त्यांच्यासमोर ई साहित्य म्हणजे अगदीच लिंबुटिंबू. पण गेली दहा वर्षे आणि आजही गुगलवर “मराठी पुस्तक” किंवा “Marathi ebook” टाकले की ४ कोटी ९३ लाख नांवांमध्ये पहिले दुसरे नाव येते ते ई साहित्यचेच. ही करामत आहे आमच्या लेखकांची. वाचकांना सातत्याने दर्जेदार मनोरंजक उच्च प्रतीची पुस्तके “विनामूल्य” देणारे आमचे लेखक हेच या स्पर्धेचे विजेते आहेत.

मराठीत “साहित्यरत्नांच्या खाणी” निपजोत या ज्ञानोबांनी मागितलेल्या पसायदानाला ईश्वराने तेवढ्याच उदारतेने खाणींचा वर्षाव करून प्रतिसाद दिला. मराठीचे दुर्दैव हे की या खाणींतली रत्ने बाहेर आणणे आणि त्यांचे पैलू पडल्यावर त्यांना शोकेस करणे आणि जागतिक वाचकांसमोर ते पेश करणे यात आपण कमी पडलो. इथे उत्तम साहित्यासाठी भुकेलेले वाचक आणि उत्तम वाचकांच्या प्रतिक्षेतले साहित्यिक यांच्यात त्रिज बनणे आवश्यक आहे. विशेषतः डॉ. नितीन मोरे यांसारखे साहित्यिक ज्यांना लिहिण्यात आनंद आहे पण त्यापुढील जटील प्रक्रियेत पडण्यात रस नाही अशांसाठी. विदेशांत मोठे लेखक एजंट नेमतात आणि ते बाकी सर्व व्यवहार पहातात. मराठीत ही सोय नाही.

ई साहित्य प्रतिष्ठान ही काही अनुभवी प्रोफेशनल प्रकाशन संस्था नव्हे. पण गेल्या दहा वर्षांत आमच्या हे लक्षात आले की मराठीत रत्नांच्या खाणी आहेत आणि त्यांत उतरून हात काळे करून माती गाळ उपसत राहून जर चिवटपणे काम करत राहिले तर एकाहून एक भारी रत्ने गवसणार आहेत. एखाद्या मोठ्या धनिकाने,

पंडितांच्या सहाय्याने, दरबारी आश्रयासह जर हे काम हाती घेतले तर मराठी भाषेतले साहित्य जागतिक पटलावर आपला ठसा नक्की उमटवेल.

डॉ. नितीन मोरे यांची अकरा अप्रकाशित पुस्तके प्रकाशात आणण्याचा मान ई साहित्यला मिळाला. माधुरी नाईक यांची दहा, शंभू गणपुले यांची नऊ, डॉ. वसंत बागुल यांची बारा, शुभांगी पासेबंद यांची सात, अविनाश नगरकर यांची पाच, रत्नाकर महाजन यांची सहा, शशांक परुळेकर यांची चार, अरुण कुळकर्णी यांची चार अशा अनेकांच्या पुस्तकांना वाचकांपर्यंत नेण्याचे भाग्य ई साहित्यला लाभले. असे अनेक “स्वांतःसुखाय” लिहीणारे उत्तमोत्तम लेखक कवी या मराठीच्या “साहित्यरत्नांचिया खाणीं” मध्ये आहेत. अशोक कोठारे यांनी महाभारताच्या मूळ संहितेचे मराठी भाषांतर सुरू केले आहे. सौरभ वागळे, ओंकार झाजे, पंकज घारे, विनायक पोतदार, दिप्ती काबाडे, भूपेश कुंभार, सोनाली सामंत, केतकी शहा, सुरज गाताडे, निमिष सोनार, सविता नाबर, संजय बनसोडे, आशा पाटील, नासा येवतीकर, निरंजन कुलकर्णी असे अनेक नवीन लेखक सातत्यपूर्ण लेखन करत आहेत. ई साहित्य कडे हौशी लेखकांची कमी कधीच नव्हती. पण आता हौसेच्या वरच्या पायरीवरचे, लेखनाकडे गंभीरपणे पहाणारे आणि आपल्या लेखनात प्रगती कशी होईल याकडे लक्ष देणारे लेखक येत आहेत. त्यांच्या साहित्याच्या प्रकाशाला उजाळा मिळो. वाचकांना आनंद मिळो. मराठीची भरभराट होवो. जगातील सर्वोत्कृष्ट साहित्यिक प्रसवणारी भाषा म्हणून मराठीची ओळख जगाला होवो.

आमेन

सुनील सामंत

ई साहित्य प्रतिष्ठान

